

Silje Vatne Pettersen

Bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene

Ikke-vestlige innvandrere og
grupper med høy og lav utdanning

Utredninger til Storbymeldingen,
del 1

Forord

Statistisk sentralbyrå (SSB) har utført en serie med utredninger for Kommunal- og regionaldepartementet i forbindelse med regjeringens arbeid med en stortingsmelding om storbyene (Storbymeldingen). I noen tilfeller har utredningene stort sett bestått i å framskaffe tabeller og gi kortfattede kommentarer, i andre tilfeller har det blitt gjennomført mer omfattende analyser hvor resultatene holdes opp mot funn i norsk og internasjonal forskningslitteratur. Arbeidet har involvert en rekke fagavdelinger i SSB. Utredningene er hovedsakelig ført i pennen av medarbeidere ved Seksjon for demografi og levekårsforskning, Seksjon for levekårsstatistikk og Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk. Arbeidet med utredningene har vært koordinert av forsker Anders Barstad, Seksjon for demografi og levekårsforskning, Avdeling for personstatistikk.

SSB har valgt å offentliggjøre alle bidragene i en samlet form, stort sett uten nevneverdig bearbeiding. Utredningene er samlet i fire notater:

Silje Vatne Pettersen: Bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene. Ikke-vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning.
Utredninger til Storbymeldingen, del 1.

Anders Barstad, Mads Ivar Kirkeberg: Levekår og ulikhet i storby.
Utredninger til Storbymeldingen, del 2.

Erik Nymoen, Lars Østby, Anders Barstad: Flytting og pendling i storbyregionene.
Utredninger til Storbymeldingen, del 3.

Arne Andersen, Torkil Løwe, Elisabeth Rønning: Boforhold i storby.
Utredninger til Storbymeldingen, del 4.

Dette notatet inneholder to utredninger om bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene, ett med fokus på ikke-vestlige innvandrere og ett med fokus på grupper med forskjellig utdanningsnivå.

Innhold

Ikke-vestlige innvandreres bosettingsmønster i storbyregionene	5
1. Årsaker til segregasjon	5
2. Tidsdimensjonen og flyttemønstre	6
3. Virkninger av segregasjon	7
4. Data, variable og fremgangsmåte	7
5. Ikke-vestlige innvandrere og storbyregioner i Norge	8
6. Landbakgrunn og ikke-vestlige flyktninger.....	10
7. Ikke-vestlige innvandrere og befolkningssammensetningen i storbyregionene	10
8. Hvordan måle segregasjon?.....	12
9. Segregasjon i norske storbyregioner.....	13
10. Sammendrag og konklusjon	17
Referanser	19
Vedlegg 1. Oversikt over inndelingen i storbyregioner	21
Tabeller.....	23
Kart.....	32
Bosettingsmønster og utdanningsnivå i storbyregionene, med spesiell vekt på Oslo	37
1. Utdanning, levekår og segregasjon.....	37
2. Virkninger av segregasjon	38
3. Data, variable og geografisk nivå	39
4. Feilkilder og usikkerhet	40
5. Utdanningsnivået i storbyregionene	41
6. Utdanningsnivået i de fire største byene.....	42
7. Hvordan måle segregasjon?.....	44
8. Segregasjon i de fire største byene	45
9. Sammendrag og konklusjon	47
Referanser	50
Tabeller.....	52
Figurer	60
Kart.....	66
De sist utgitte publikasjonene i serien Notater.....	70

Ikke-vestlige innvandreres bosettingsmønster i storbyregionene

I denne utredningen beskriver vi fordelingen av ikke-vestlige innvandrere i 18 norske storbyregioner i 1991 og 2001, og gjør rede for de endringene som har funnet sted i 10-årsperioden. I tillegg beregner vi graden av segregasjon mellom nordmenn og ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene i den samme perioden. En oversikt over ikke-vestlige innvandreres landbakgrunn og andelen flyktninger i storbyregionene blir også presentert. Vi går bare så vidt inn på årsakene til og virkningene av segregasjon, og fokuserer snarere på beskrivelsen av innvandrerandelene og segregasjonsmønsteret i storbyregionene i Norge. Det legges spesielt vekt på Oslo-regionen.

1. Årsaker til segregasjon

Dersom det bor mange ikke-vestlige innvandrere i et område med få nordmenn og vice versa er situasjonen preget av etnisk bokonsentrasjon eller atskillelse av de to folkegruppene. I storbyer i USA, Canada, Australia, og etter hvert også i Europa, er det vanlig at enkelte kvartal eller bydeler domineres av synlige minoritetsgrupper, og således er geografisk, kulturelt og etnisk atskilt fra den øvrige befolkningen i byen. Betegnelser som Chinatown, Little Italy, Japanese Malls og Mexican Barrios har vært brukt på slike områder etter hvilke folkegrupper som dominerer der (Blom 2001, Qadeer 2001). Denne formen for etnisk bokonsentrasjon av én bestemt nasjonalitetsgruppe er mindre vanlig i Norge, blant annet fordi etnisk bokonsentrasjon er en forholdsvis ny dimensjon i utviklingen av bosettingsmønsteret i norske storbyer (Barstad 1997). For eksempel forekommer det i Oslo snarere en miks av forskjellige nasjonaliteter som samler seg i noen områder av byen, spesielt i indre øst og de nye drabantbyene (Blom 2001, 2002).

Når vi her snakker om etnisk bokonsentrasjon dreier det seg altså om en konsentrasjon av ikke-vestlige innvandrere eller nordmenn i et mindre geografisk område, for eksempel i en bydel. Begrepet etnisk segregasjon refererer derimot til et større geografisk område, for eksempel en hel by, og reflekterer hvorvidt underområdene i byen har lik eller ulik fordeling av nordmenn og ikke-vestlige innvandrere i forhold til hverandre. Vi kommer nærmere inn på segregasjonsbegrepet senere i notatet.

Forskningsresultater både fra utlandet og Norge indikerer at det er mange årsaker til at man finner segregasjon mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen i storbyregionene, og at årsaksforholdene ofte er svært komplekse. Saltman (1991) hevder at økonomiske og kulturelle faktorer er de viktigste årsakene til etnisk segregasjon i europeiske storbyer, mens etnisk diskriminering har vært den viktigste årsaksfaktoren i USA. Vi vil her nevne de faktorene som har vist seg å ha størst forklaringskraft for norske forhold. Det er generelt gjort lite forskning på etnisk segregasjon i storbyregionene i Norge, med unntak av Oslo. Her finner man at både økonomiske, kulturelle og institusjonelle faktorer har bidratt til å skape og opprettholde etnisk segregasjon (Blom 2002). Segregasjonsanalysene fra hovedstaden er den viktigste kilden vi har til å prøve å forstå segregasjonstendensene i Norge.

Økonomiske ressurser

I relativt ferske kvantitative analyser har økonomiske faktorer vist seg å forklare en stor del av segregasjonen i Oslo (Blom 2002, 2001, 1999, 1998), og mer enn det som er observert i lignende undersøkelser i Storbritannia, Canada og USA. Blom (2002) finner at den gjennomsnittlige inntekten og formuen er lavere i de innvandrertette områdene av Oslo enn utenfor, og at dette styrker oppfatningen om at begrensede økonomiske ressurser styrer ikke-vestlige innvandrere (og mindre velstående nordmenn) til områder der boligprisene er lave. I tillegg finner han at segregasjonen mellom innvandrere og nordmenn tenderer til å gå opp når inntekten, formuen og botiden blant ikke-vestlige innvandrere i Oslo går ned. Man skulle dermed tro at graden av segregasjon mellom nordmenn og ikke-vestlige innvandrere ville være lavere for ikke-vestlige innvandrere med høyere inntekt og formue. Bloms (2001) analyser viser at denne tendensen er til stede, men at den ikke

forklarer alt. Andre forhold enn økonomi, slik som kultur, etniske og religiøse nettverk, diskriminering på boligmarkedet og kommunal flyktningpolitikk spiller også inn i ikke-vestlige innvandreres valg av bosted. Konklusjonen er likevel at økonomiske ulikheter i inntekt og formue blant byens innbyggere forklarer nærmere 40 prosent av den eksisterende etniske segregasjonen i Oslo (Blom 2002).

Kulturell avstand

Den kulturelle avstanden mellom innvandrere og nordmenn ser også ut til å forklare noe av segregasjonen mellom befolkningsgruppene, selv om betydningen er vanskelig å kvantifisere. Med kulturell avstand menes forskjeller i språk, religion, normer og verdier (Blom 2001). En tenker seg at dersom den kulturelle avstanden til nordmenn er stor, har innvandrerne større behov for å bosette seg nær hverandre for å bevare sin identitet og egenart, enn hvis den kulturelle avstanden er liten. Innvandrere fra ikke-vestlige land slik som Pakistan, Vietnam, Tyrkia eller Iran, med kulturer som er svært forskjellig fra den norske, kan derfor forventes å bo mer segregert fra nordmenn enn innvandrere fra Vesten. Denne årsaksforklaringen har fått støtte i Norge, selv om det har vist seg vanskelig å forklare hvorfor mange innvandrere med stor kulturell avstand til nordmenn forblir segregert etter å ha vært i Norge i mange år (Djuve og Hagen 1997).

Institusjonelle faktorer

Politisk-administrativ styring til bestemte bosteder og diskriminering på boligmarkedet blir i litteraturen omtalt som institusjonelle forklaringsfaktorer (Blom 2002). Ifølge Blom (2002) har det offentlige bistand til flyktninger og innvandrere i Oslo bidratt til både spredning og konsentrasjon i innvandrerbosetningen, blant annet avhengig av om det var staten eller kommunen som formidlet bolig. Diskriminering på etnisk grunnlag er rapportert å forekomme på boligmarkedet, men undersøkelser fra Oslo tyder på at diskriminering i seg selv ikke er noen hovedårsak til den etniske segregasjonen i byen.

2. Tidsdimensjonen og flyttemønstre

I Oslo har tendensen de senere årene vært større grad av segregasjon, hovedsakelig på grunn av en økning i antallet nye innvandrere og nye bosettingsmønstre innenfor storbyen. Andelen av alle ikke-vestlige innvandrere i Oslo som bor i den vestlige delen av byen har gått ned, slik at den ulike fordelingen av ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i dette området har blitt større. I tillegg har mange ikke-vestlige innvandrere i Oslo med tiden flyttet fra bydelene i indre øst til de nye drabantbyene i utkanten av byen (Blom 2002). De ikke-vestlige innvandrerne som i løpet av sitt opphold i Oslo indre øst har hatt anledning til å etablere familie og bedre sin økonomiske situasjon har her muligheten til kjøpe leiligheter som er større, mer moderne og rimeligere enn i bydelene i indre øst. Dermed innebærer en slik flytting ut fra sentrumskjernen en høyere levestandard og sosial mobilitet for den enkelte innvandrer, noe som bare er mulig etter en viss tid med opparbeiding av ressurser, erfaringer og et sosialt nettverk (Blom 1999). Jo lengre en ikke-vestlig innvandrer har vært bosatt i Oslo, jo større er altså sannsynligheten for at han eller hun velger å bosette seg i den østlige utkanten av byen og aktivt forbedrer sin egen boligsituasjon. En konsekvens av de nye flyttemønstrene og den fortsatte økningen i innvandring til Oslo er at det relativt sett er flere *nyankomne* ikke-vestlige innvandrere i Oslo indre øst enn det er i de nye drabantbyene utenfor byen.

Bomønstret og flyttemønstret er noe annerledes for ikke-vestlige innvandrere som er kommet til Norge som flyktninger, hvor det umiddelbare målet for innvandrerens er trygghet snarere enn arbeid. Gjennom myntighetenes tilrettelegging blir flyktningene plassert rundt om i landet på flyktningmottak, og så er det kommunenes ansvar å skaffe nye flyktninger et sted å bo. Flyktningene blir gjerne plassert i rimelige boligområder i kommunene. Det kan være mindre attraktive sentrale deler av byområdene eller enkelte drabantbyområder. De siste 10 årene har kommunene åpnet opp for en mer liberal bosetningsstrategi, hvor nyankomne flyktninger selv kan ha innflytelse på hvor de blir bosatt. Det viser seg at spesielt bosnienere er godt integrert i de kommunene hvor de er blitt plassert, og dermed blir boende der (Østby 2002). Men mange ikke-vestlige flyktninger velger etter en viss tid å flytte mot

storbyene hvor det er et større arbeidsmarked, større kulturelt mangfold og flere i samme situasjon som dem selv (Djuve og Hagen 1997). Dette gjelder spesielt tamiler (Sri Lanka) og somaliere (Østby 2002). Antallet sekundærflyttinger til Oslo fra andre kommuner i Norge er imidlertid langt lavere i siste halvdel av 1990-tallet enn i første halvdel (Østby 2001).

3. Virkninger av segregasjon

Generelt mangler vi god empiri fra Norge og andre deler av den vestlige verden om virkningene av segregasjon (Blom 1997, 1999). Likevel er det støtte for at etnisk segregasjon kan være både positivt og negativt for innvandrerne og samfunnet for øvrig. På kort sikt kan etnisk segregasjon være rasjonelt ved at det gir innvandrerne sosial tilhørighet og lettere overgang til et nytt samfunn, mens det på lang sikt kan hindre integrasjonen og svekke det flerkulturelle samfunnet.

I den første fasen av en ikke-vestlig innvandrers liv i Norge kan det være naturlig og tjenelig at han eller hun bor i nærheten av andre ikke-vestlige innvandrere. Her vil den ikke-vestlige innvandreren treffe andre i samme situasjon, føle sosial tilhørighet og få tilgang til gjensidig hjelp til å takle nye omgivelser og etablering i Norge. Bokkonsentrasjonen vil også øke mulighetene for å videreføre kulturelle og religiøse tradisjoner og institusjoner, og derigjennom skape et sosialt nettverk som bevarer egen identitet men også formidler kunnskap og adgang om lokale forhold. Gjennom de sosiale nettverkene deler ikke-vestlige innvandrere erfaringer og kunnskap, blant annet om det norske boligmarkedet, utdanningsmuligheter, hvordan etablere etniske bedrifter og hvordan bli en naturlig del av det norske samfunnet. Dermed er det en mulighet for at etnisk bokonsentrasjon på kort sikt kan være et virkemiddel i integreringsprosessen. Først etter en viss tid, når de ikke-vestlige innvandrerne er trygge i sitt eget miljø, er de mer rede til å søke integrering og flytting til områder med høyere andel nordmenn (Jeppesen 2000).

Dersom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn forblir atskilt, kan derimot etnisk bokonsentrasjon føre til at befolkningsgruppene blir språklig og kulturelt isolert. En slik isolasjon svekker den uformelle kommunikasjonen mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn, og begrenser blant annet formidlingen av jobbmuligheter, adgang til boligmarkedet, og forståelse på tvers av kulturelle og etniske grenser. Studier fra Oslo viser at etnisk bokonsentrasjon i noen grad bremser ikke-vestlige innvandreres tilegnelse av norsk og deres mulighet til sosial kontakt og vennskap med nordmenn (Blom 2002). Jo høyere innvandrerandelen på bostedet er, desto lavere er andelen som bruker norsk språk hjemme eller som har en god norsk venn, og desto høyere er andelen som ikke leser norske aviser og hvis barn hovedsakelig har andre innvandrerbarn som lekekamerater. En del av denne sammenhengen skyldes imidlertid at innvandrere som bor i disse områdene i utgangspunktet er svakere stilt (Blom 2002). Dette vanskeliggjør videre integrering i form av sysselsetting, politisk deltakelse og høyere utdanning (ibid), som igjen kan føre til forsterkede fattigdomsproblemer, svekket vedlikehold av bomiljøet, økt kriminalitet og gjengdannelser i områdene med høy andel ikke-vestlige innvandrere (Galster, Metzger og Waite 1999, Djuve og Hagen 1997). Slik kan segregasjon av ikke-vestlige innvandrere i forhold til nordmenn også føre til mer fremmedfrykt og rasisme (Barstad 1997).

4. Data, variable og fremgangsmåte

I denne analysen bruker vi spesialkonstruerte registerdata fra Statistisk sentralbyrås fødelandsfil fra 1991 og 2001. Denne filen inneholder blant annet individdata om bosted i kommune, grunnkrets, og eventuelt bydel, innvandringskategori og landbakgrunn for alle personer registrert bosatt i Norge per 1.1.1991 og 1.1.2001. Opplysninger om flykninger fra en egen fil for innvandringsgrunn ble koplet til for året 2001. Disse opplysningene mangler for 1991. Filene inneholdt 4 249 830 enheter i 1991, og 4 503 436 enheter i 2001, dvs. hele Norges befolkning de to årene.

Variabelen innvandringskategori skiller mellom ulike former for innvandringsbakgrunn. Innvandrerbefolkningen defineres som personer med to utenlandsfødte foreldre. Dette gjelder personer

født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Adopterte og personer med én utenlandsfødt forelder regnes ikke som innvandrere (Lie 2002). Definisjonen av en innvandrer er dermed uavhengig av hvorvidt personen har norsk statsborgerskap eller ikke.

Flyktninger er definert som personer med utenlandsk fødeland bosatt i Norge, og som en gang har kommet til Norge av fluktgrunner og som har fått innvilget opphold som flyktning eller på humanitært grunnlag. Som flyktninger regnes også personer som er familiegjennomført med flyktninger. Barn som er født av flyktninger i Norge er ikke del av flyktningebefolkningen, men inngår i innvandrerbefolkningen dersom begge foreldrene er utenlandsfødte.

Variabelen landbakgrunn definerer innvandrersens eget fødeland dersom han eller hun selv innvandret til Norge. For barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre er det mors fødeland som regnes som barnets landbakgrunn. Kategorien ikke-vestlige innvandrere og ikke-vestlige flyktninger omfatter personer fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør- og Mellom Amerika, og Tyrkia.

I denne analysen bruker vi data på kommunenivå og delområder under kommunenivå. Vi bruker her en geografisk inndeling i 18 storbyregioner i Oslo-regionen, på Østlandet utenfor Oslo og øvrige områder utenfor Østlandet¹. Data er oppdatert og korrigert i forhold til endringer i kommune- og delområdeinndelinger siden 1991. Til sammen inneholder analysen 150 kommuner som regnes å ligge i en storbyregion i Norge. I 2001 utgjorde dette 3 042 000 personer, 68 prosent av Norges befolkning. I 1991 var det 2 780 000 personer som bodde i de 150 kommunene, 65 prosent av Norges befolkning det året. I 2001 var det gjennomsnittlig 22 050 personer som bodde i hver av de 150 kommunene.

Der hvor det er nødvendig er kommunene blitt delt inn i et høvelig antall grunnkretser etter det mønsteret som er brukt i "Hjulet" (Styrings- og informasjonssystemet for helse- og sosialtjenesten i kommunene). Der hvor Hjulet har en ferdig inndeling, brukes stort sett denne². Unntaket er de kommunene hvor inndelingen etter vår mening enten ble for detaljert (slik som Asker- og Lillehammer kommune) eller ikke detaljert nok (for eksempel Bærum- og Fredrikstad kommune). Små kommuner med under ca. 22 000 innbyggere opptrer som egne delområder uten videre oppdeling (for eksempel Holmestrand, Mandal og Karlsøy kommune). Oslo, Stavanger, Bergen og Trondheim er på sin side delt inn i bydeler. For enkelhets skyld bruker vi i denne analysen betegnelsen delområde for både kommuner og delområder innenfor en storbyregion. For å unngå forvirring benytter vi betegnelsen Hovedstaden på Oslo by, og lar Oslo-regionen omfatte Hovedstaden, Indre- og Ytre ring, Moss- og Drammen-regionen. (Se kart 1 og vedlegg 1 for en oversikt over storbyregionene).

5. Ikke-vestlige innvandrere og storbyregioner i Norge

Totalt var det 298 000 innvandrere i Norge i 2001 (ikke vist i tabellene). Til sammen utgjorde innvandrere 6,6 prosent av befolkningen i Norge i 2001, det vil si at ca. 1 av 14 personer i Norge er innvandrer. Kun 1/3 av innvandrerne har vestlig landbakgrunn mens flertallet er ikke-vestlige innvandrere.

Figur 1 viser alders og kjønnsfordelingen av den ikke-vestlige og vestlige innvandrerbefolkningen i Norge i 2001. Her går det frem at det er færre eldre og langt flere i de yngste aldergruppene for den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen enn den vestlige innvandrerbefolkningen. Det skyldes blant

¹ SSB har utarbeidet storbyregionene på oppdrag fra og i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet i forbindelse med arbeidet med Storbymeldingen. Inndeling tar utgangspunkt i pendlingsmønstre mellom kommunene.

² Styrings- og informasjonshjulet gir årlige tall for helse- og sosialtjenester, helseforhold og levekår i kommunene. I tillegg til tall for hver kommune gis også tall for bydeler/distrikter i de 31 største kommunene. De fleste kommunene som er med i Hjulet tilhører også en storbyregion slik den er definert ovenfor. I Hjulet er kommuner med over 30 000 innbyggere (bortsett fra Sandefjord) etter eget ønske delt opp i mindre distrikter basert på hele grunnkretser, skolekretser, bydelsinndeling eller helse- og sosialdistrikt.

annet at en vestlig innvandrere oftere etablerer familie med en partner fra Norge, slik at deres barn ikke regnes som innvandrere og dermed ikke er med i innvandrerstatisikken. I tillegg er den ikke-vestlige innvandrerguppen i Norge relativt nyankommet, slik at få ikke-vestlige innvandrere har rukket å nå de eldste aldersgruppene.

I 2001 var det 202 000 ikke-vestlige innvandrere i Norge (tabell 1), hvilket utgjorde vel 4 prosent av befolkningen i landet. I 1991 var 2 prosent av befolkningen ikke-vestlige innvandrere og besto av 99 000 personer. Den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen er altså over dobbelt så stor i 2001 som 10 år før (økt med 104,5 prosent).

Antallet ikke-vestlige innvandrere som bor i storbyregionene har økt fra 86 000 personer i 1991 til 172 000 personer i 2001, dvs. en økning på 99 prosent. Økningen i antallet ikke-vestlige innvandrere ser ut til å være godt spredt ut over storbyregionene. Som vist i tabell 1 har alle storbyregionene opplevd en økning i antallet ikke-vestlige innvandrere siden 1991. Lavest økning finner vi i Moss-regionen, hvor den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen har steget med 46 prosent, fra 1 900 personer i 1991 til 2 800 personer i 2001. Med unntak av Moss-regionen ser det ut som at flere av de tradisjonelle innvandreregionene slik som Hovedstaden, Drammen, Bergen og Trondheim, har sett mindre økning (men dog rundt 88 prosent) mens alle andre storbyregioner har over dobbelt så mange ikke-vestlige innvandrere i 2001 som i 1991 (økning på mer enn 100 prosent). Årsaken til at flere av de tradisjonelle innvandreregionene har sett mindre prosentvis økning er at det i utgangspunktet bodde langt flere ikke-vestlige innvandrere i disse regionene enn i de andre storbyregionene. Dette gjelder spesielt Oslo regionen. Siden 1991 har hele 51 prosent av økningen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i Norge foregått i Oslo regionen, hvilket representerer vel 52 000 personer

På tross av fordoblingen av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen har andelen av landets ikke-vestlige innvandrere som er bosatt i storbyregionene gått noe ned i 10-årsperioden, fra 88 prosent til 85 prosent. Den resterende ikke-vestlige innvandrerbefolkningen bor i kommuner som ikke tilhører en storbyregion. Til sammenligning bor ca. 66 prosent av nordmenn i storbyregioner (ikke vist i tabellen). Det er altså en mye lavere andel nordmenn enn ikke-vestlige innvandrere som er bosatt i storbyregionene.

Fordelingen av ikke-vestlige innvandrere over storbyregionene har likevel endret seg relativt lite de siste 10 årene. Både i 1991 og i 2001 bodde over halvparten av alle ikke-vestlige innvandrere i Oslo-regionen. I 2001 var 55 prosent av alle ikke-vestlige innvandrere bosatt i Oslo-regionen, 21 prosent bodde i storbyregioner utenfor Østlandet, og 9 prosent bodde i storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen. Det går frem av tabell 1 at andelen i Oslo-regionen er blitt redusert med ca. 4 prosentpoeng, mens den har økt med ca. 2 prosentpoeng både i storbyregionene på Østlandet utenfor Oslo-regionen og i kommunene som ligger utenfor storbyregionene. I storbyregionene utenfor Østlandet er det nærmest like stor andel ikke-vestlige innvandrere i 2001 som det var i 1991 (henholdsvis 20,9 prosent og 20,7 prosent). Hovedstaden er den eneste blant de 18 storbyregionene som har sett en endring i prosentfordeling av ikke-vestlige innvandrere på mer enn ett prosentpoeng. Sammenlignet med 1991, er det en lavere andel av landets ikke-vestlige innvandrere som er bosatt i Hovedstaden, de omkringliggende storbyregionene, i Bergen- og i Trondheim-regionen, mens det er en høyere andel som er bosatt i de øvrige storbyregionene. Men det er grunn til å presisere at endringene fra 1991 til 2001 er svært små.

Blant de 18 storbyregionene i Norge skiller Hovedstaden seg ut som den storbyregionen med flest ikke-vestlige innvandrere. I 2001 var 77 000 ikke-vestlige innvandrere bosatt i Hovedstaden, hvilket utgjorde 38 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i Norge. Ingen av de andre storbyregionene kan måle seg med Hovedstaden når det gjelder antall ikke-vestlige innvandrere. Den nest største ikke-vestlige innvandrerbefolkningen finner vi i Indre ring rundt Hovedstaden med 7 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, mens Bergen-regionen og Stavanger/Sandnes-regionen følger like etter (henholdsvis 6 og 5 prosent). Færrest ikke-vestlige innvandrere finner vi i Bodø-regionen (0,4 prosent), Ålesund-regionen (0,6 prosent) og Tromsø-regionen (0,8 prosent).

6. Landbakgrunn og ikke-vestlige flyktninger

Ikke-vestlige innvandrere med landbakgrunn fra Pakistan, den største ikke-vestlige innvandrerguppen i Norge, er spesielt konsentrert i Oslo-regionen. Ifølge tabell 2 bor 91 prosent (22 000 personer) av alle pakistanske innvandrere i Oslo-regionen i 2001, hvorav de aller fleste bor i Hovedstaden (75 prosent) og Indre ring (9 prosent). Den nest største ikke-vestlige innvandrerguppen i Hovedstaden kommer fra Sri Lanka, med 5 000 personer, hvilket er under en tredjedel av størrelsen på den pakistanske befolkningsgruppen. Ytre ring domineres av ikke-vestlige innvandrere fra tidligere Jugoslavia og Bosnia-Hercegovina, mens det er noe færre pakistanere i denne regionen. I Moss-regionen bor det flest vietnamesere, med pakistanere som den nest største gruppen. Drammen-regionen skiller seg ut som den eneste storbyregion i landet hvor tyrkere representerer den største ikke-vestlige innvandrerguppen, men også her er pakistanere godt representert.

Sammenlignet med fordelingen av innvandrere i storbyregionene i Norge (tabell 1), er det høyere andel ikke-vestlige flyktninger enn ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene utenfor Oslo-regionen (tabell 3 og kart 2). Utenfor Oslo-regionen er det flest ikke-vestlig innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, tidligere Jugoslavia og Vietnam. Det fremgår av tabell 2 at disse innvandrerguppene, også blant de største i Norge, er mer spredt utover landet enn gruppen fra Pakistan og Tyrkia. Det kan ha sammenheng med at mange innvandrere fra disse landene er kommet til Norge som flyktninger, og gjennom myndighetenes tilrettelegging er blitt plassert rundt om i landet på flyktningmottak og deretter bosatt i et mangfold av kommuner. På grunn av primærflyttinger, og i noen grad sekundærflyttinger, hadde Hovedstaden likevel den høyeste andelen ikke-vestlige flyktninger, nesten en tredjedel av alle ikke-vestlige flyktninger som er bosatt i Norge i 2001.

Tabell 3 og kart 2 gir også en oversikt over hvor stor den ikke-vestlige flyktningbefolkningen er i forhold til antallet ikke-vestlige innvandrere i hver enkelt storbyregion. I alt utgjorde ikke-vestlige flyktninger 42 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i Norge i 2001. Dermed er nesten halvparten av de ikke-vestlige innvandrerne kommet til Norge som flyktninger. Hovedstaden hadde nest færrest flyktninger i forhold til antallet ikke-vestlige innvandrere (29 prosent) på tross av at det er en viss konsentrasjon av ikke-vestlige flyktninger i Hovedstaden. Til sammenligning er det dobbelt så stor andel ikke-vestlige flyktninger i forhold til ikke-vestlige innvandrere i Haugesund-regionen og Mjøsbyene som i hovedstaden. Ikke-vestlige flyktninger utgjør over halvparten av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i 8 av de 18 storbyregionene i 2001.

7. Ikke-vestlige innvandrere og befolkningssammensetningen i storbyregionene

Nedenfor vil vi se nærmere på andelen ikke-vestlige innvandrere i forhold til den totale befolkningen i delområdene innenfor storbyregionene, og dermed få et innblikk i hvor stor grad ikke-vestlige innvandrere preger befolkningssammensetningen i delområdet og storbyregionen. Her nevner vi kun de delområdene med høyest ikke-vestlig innvandrersandel i 2001.

Ifølge tabell 4 og kart 3 er andelen ikke-vestlige innvandrere av befolkningen i storbyregionene størst i Oslo-regionen (9 prosent), mens andelen er på henholdsvis 3 og 4 prosent i storbyregionene på Østlandet utenfor Oslo-regionen og storbyregionene utenfor Østlandet. I Hovedstaden utgjør ikke-vestlige innvandrere 15 prosent av befolkningen. Den nest høyeste andelen finner vi i Drammens-regionen. Her er 7 prosent av befolkningen ikke-vestlige innvandrere. Andelene har økt i alle storbyregionene siden 1991. Hovedstaden skiller seg igjen ut med en økning i andel ikke-vestlige innvandrere på 6 prosentpoeng i løpet av 10 år. Drammen-regionen og Grenland-regionen har sett den nest høyeste økningen, på 3 og 2 prosentpoeng siden 1991.

I Hovedstaden har det vært en økning i andel ikke-vestlige innvandrere i alle bydelene, og 12 av de 27 bydelene har en ikke-vestlig innvandrersandel på over 15 prosent i 2001 (kun 6 bydeler er vist i tabell 4). Dersom vi undersøker alle delområdene som ligger innenfor en storbyregion i Norge, er det bydel Gamle Oslo i Hovedstaden som har høyest andel ikke-vestlige innvandrere i forhold til den totale befolkningen i 2001. Her er 32 prosent ikke-vestlige innvandrere, altså over en tredjedel av

befolkningen i bydelen. Deretter følger bydelene Søndre Nordstrand, Romsås, Stovner og Furuset i Hovedstaden, og Danvik Fjell i Drammen-regionen, med andeler på mellom 26 og 31 prosent. I disse delområdene har andelen ikke-vestlige innvandrere økt mellom 9 og 13 prosentpoeng siden 1991.

Sammenlignet med Hovedstaden, og med unntak av Danvik Fjell og Strømsø i Drammen-regionen, er andelen ikke-vestlige innvandrere i de fleste delområdene rundt Hovedstaden svært små. I Indre ring befinner området med den høyeste andelen ikke-vestlige innvandrere seg i den vestlige delen av Sandvika i Bærum (10 prosent). Tilsvarende område i Ytre ring er lokalisert til Asker sentrum (11 prosent), mens det var den østlige delen av Mosseskogen som hadde høyest andel ikke-vestlige innvandrere i Moss-regionen (16 prosent) i 2001. Andelen ikke-vestlige innvandrere i Oslo-regionen og i Hovedstaden er illustrert i kart 4.

Tabell 7 og kart 5 viser hvor mange prosent ikke-vestlige innvandrere i aldersgruppen 6-15 år utgjør i delområdene i Oslo-regionen. Andelen er beregnet av den totale befolkningen i delområdene i samme aldersgruppe. Vi kan sammenligne denne tabellen med tabell 4 og kart 4 som angir andelen for alle aldersgruppene. Det fremgår tydelig at andelen i de fleste delområdene i 2001 er langt høyere for barna i skolealder enn for alle aldersgruppene. Andelen er spesielt høye i deler av Oslo og Drammen. Blant barn i alderen 6-15 utgjør ikke-vestlige innvandrere 60 prosent i Gamle Oslo, 51 prosent i bydel Grunerløkka-Sofienberg og 46 prosent i bydel Stovner, for kun å nevne noen eksempler. I Drammen er det spesielt områdene Danvik Fjell og Strømsø som har høye andeler ikke-vestlige innvandrerbarn, henholdsvis 46 og 37 prosent.

I storbyregionene på Østlandet utenfor Oslo-regionen ligger området med den høyeste andelen ikke-vestlige innvandrere i Gjøvik sentrum (10 prosent), en del av Mjøsbyene. De nest høyeste andelen finner vi i Gulset, en del av Skien i Grenland-regionen, og i Fredrikstad sentrum nordvest for Glomma. Begge disse delområdene har en ikke-vestlig innvandrerandel på 8 prosent. I Tønsberg-regionen er det Horten sentrum i Borre kommune som har høyest andel (7 prosent), mens den høyeste andelen i Larvik/Sandefjord-regionen er å finne i Sandefjord sentrum og i Gamle Larvik (begge med andeler på 7 prosent). Andelen ikke-vestlige innvandrere i de enkelte delområdene i storbyregionene på Østlandet utenom Oslo-regionen er dermed lave sammenlignet med delområdene i Hovedstaden og Drammens-regionen.

Også i storbyregionene utenfor Østlandet er andelen som ikke-vestlige innvandrere utgjør av befolkningen i delområdene lave i forhold til i Hovedstaden. Som vist i tabell 4 er det bare i Haugesund sentrum at over 10 prosent (12 prosent) av befolkningen i et delområde er av ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. De nest største andelen finner vi i Kristiansand sentrum, Storhaugområdet i Stavanger og i Saupstadområdet i Trondheim, alle 9 prosent. I Bergensregionen har bydel Årstad høyest andel ikke-vestlige innvandrere (8 prosent), mens den høyeste andelen i Ålesund-regionen er 6 prosent. I Bodø- og Tromsø-regionen er de høyeste andelen enda lavere, henholdsvis 3 og 4 prosent i nord og nordvestlige områder i Ålesund kommune, og på den sørlige delen av Tromsøya.

Generelt er det svært mange delområder utenfor Hovedstaden hvor kun 1, 2 eller 3 prosent av befolkningen er ikke-vestlige innvandrere. De 12 bydelene i Hovedstaden med en ikke-vestlig innvandrerandel på over 15 prosent, Danvik Fjell og Strømsø i Drammen og Mosseskogen øst i Moss-regionen skiller seg derfor noe ut med sin spesielt høye andel ikke-vestlige innvandrere i forhold til de fleste andre delområdene i storbyregionene. I tillegg viser det seg at andelen i de fleste delområdene i Oslo regionen er enda høyere når vi ser barn og unge i alderen 6 til 15 år.

Det ser ut som at ikke-vestlige innvandrere ofte er overrepresentert i og konsentrert til bykommunene og da spesielt i sentrumskjernen. Det kan være flere årsaker til dette. Blant annet er det ofte her man kan finne de billigste og minst attraktive boligene slik at også kommunene velger å plassere flyktningene i disse rimeligere områdene. Hovedstaden er her et unntak ettersom veksten i indre øst ser ut til å ha stoppet opp mens andelen ikke-vestlige innvandrere i deler av ytre by (blant annet Søndre Nordstrand) øker.

8. Hvordan måle segregasjon?

For å måle graden av segregasjon i bosettingen av innvandrere og nordmenn er det utviklet flere ulike typer indikatorer og indekser. Her har vi valgt å bruke dissimilaritetsindeksen³ (D-indeks) utarbeidet av Duncan og Duncan (1955). Dette er den eldste, men også mest brukte indeksen innenfor segregasjonsforskning (Massey og Denton 1988, Blom 2001).

D-indeksen måler graden av likhet i fordelingen av to befolkninger over et antall geografiske delområder, f.eks. delområder i en storbyregion. Indeksen angir hvor stor del av den ene befolkningen (eller den andre) som må flytte til et annet delområde for at de to skal være likt fordelt mellom delområdene (Blom 2001).

D-indeksen varierer fra 0 til 100. Hundre indikerer maksimal grad av segregasjon, og 0 indikerer ingen grad av segregasjon. I USA regnes D-indeksverdier over 60 som høye. Verdier mellom 30 og 60 regnes som moderate, mens verdier under 30 anses som lave. Dersom det bare er to bydeler, og en befolkning holder til i hver sin bydel, er indeksen lik 100. Fordeler befolkningene seg helt likt, dvs. at begge befolkningene f.eks. har 50 prosent av sin befolkning i hver bydel, da er indeksen lik 0. Her er det relevant å merke seg at en befolkningsfordeling på 20/80 for begge befolkningene, dvs. at 20 prosent av begge befolkningene bor i et område, og 80 prosent i et annet, også regnes som en helt lik fordeling mellom de to befolkningsgruppene. Følgelig vil D-indeksen være lik 0.

Fordi D-indeksen opererer med andeler, vil den totale størrelsen på de to befolkningene i utgangspunktet ikke ha noen betydning for D-indeksen. Dersom majoritetsbefolkningens fordeling i delområdene har vært stabil, påvirkes ikke indeksen av at en minoritetsbefolkning fordobles i en tiårsperiode med mindre dens fordeling i delområdene har endret seg. Hvis minoritetsbefolkningen bosetter seg i et underområde hvor den tidligere var underrepresentert, vil det bidra til å redusere D-indeksen for hele regionen. Indeksen vil derimot øke hvis minoritetsbefolkningen flytter fra et delområde hvor den fra før var underrepresentert til et delområde hvor den er overrepresentert.

Ved bruk av D-indeksen vil valg av geografisk nivå ha betydning for de resultater en kommer fram til. Tidligere analyser av segregasjon i norske storbyer har vist at segregasjon på lavere nivåer kan forsvinne eller skjules når en studerer fordelinger på større geografiske nivåer (Dale og Jørgensen 1986). Jo mindre det geografiske området er, jo høyere blir indeksen. Jo større de geografisk delområdene er, jo mindre blir indeksen og befolkningene fremstår som mer likt fordelt. Det betyr at det er vanskelig å sammenligne indekser som er utarbeidet på bakgrunn av ulike geografiske nivåer. Fordi det ofte er ønskelig å fange opp segregasjon på et lavt geografisk nivå, slik det blir oppfattet av innbyggerne selv i lokalmiljøene, er det viktig å ha tilgang til data fra ikke for store og ikke for få delområder. Det er likevel mulig at det skjuler seg ulikheter i befolkningsfordelingen også innenfor noen av delområdene som er brukt i denne analysen, slik at segregasjonen og integreringsutfordringene eventuelt vil være mer merkbare enn hva en kan få inntrykk av når vi ser på delområdet under ett.

D-indeksen gir et mål på segregasjonen eller graden av romlig atskillelse mellom to folkegrupper, i dette tilfellet nordmenn og ikke-vestlige innvandrere. Det er selvsagt også mulig å måle segregasjon mellom nordmenn og en undergruppe av innvandrere, f.eks. pakistanere, og deretter sammenligne dette resultatet med indeksen for en annen undergruppe og nordmenn. Derimot tillater ikke D-indeksen sammenligning mellom flere enn to grupper samtidig.

³ Formelen for D-indeksen ser slik ut: $D = \frac{\sum |p_i^1 - p_i^2|}{2} \times 100$, hvor p_i^1 = andelen av befolkningsgruppe 1

som bor i delområde i, og p_i^2 = andelen av befolkningsgruppe 2 som bor i delområde i.

9. Segregasjon i norske storbyregioner

Dissimilaritetsindeksen som vi presenterer i tabell 5 og 6, måler graden av likhet i fordelingen av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen og den norske befolkningen i delområdene i hver enkelt storbyregion. Jo høyere indeksverdi, jo større er segregasjonen og forskjellen mellom fordelingen av nordmenn og ikke-vestlige innvandrere i delområdene i storbyregionen.

Dersom vi benytter de amerikanske kriteriene, er indeksverdiene vi kan beregne for storbyregionene i Norge moderate eller lave. Siden ingen av verdiene er over 60, er det altså lav eller moderat grad av segregasjon i storbyregionene. Den høyeste indeksverdien finner vi i Oslo-regionen. Her må 41 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen flytte til et annet delområde innen Oslo-regionen for at den skal være likt fordelt med den norske befolkningen i storbyregionen.

I tabell 6 presenteres segregasjonsindeksen for ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i aldersgruppen 6 til 15 år i Oslo-regionen. Tabellen viser at indeksverdien for aldersgruppen 6-15 år i Oslo-regionen (52) i 2001 nærmer seg det som i amerikansk litteratur regnes som et høyt segregasjonsnivå. Dersom vi sammenligner denne tabellen med tabell 5, ser vi at segregasjonsnivået er langt høyere for aldersgruppen 6-15 enn for alle aldersgruppene samlet. Utviklingen over tid er generelt den samme for de unge som for hele befolkningen, det vil si at indeksen for Oslo-regionen under ett har gått opp svært lite, at den har gått vesentlig ned i Ytre ring og Moss-regionen og at indeksen har gått vesentlig opp i Hovedstaden. Til forskjell fra indeksen for alle aldersgrupper har indeksen for aldersgruppen 6-15 gått vesentlig opp også i Indre ring (5,3 prosentpoeng). Sammenlignet med indeksen for alle aldersgrupper var indeksen for de i skolealder ca.10 poeng høyere for alle storbyregionene i Oslo-regionen bortsett fra i Ytre ring i 2001.

Nedenfor vil vi presentere storbyregionene som har en høyere grad av segregasjon for alle aldersgrupper i 2001 enn i 1991, storbyregionene hvor D-indeksen ikke har endret seg i løpet av perioden, og de storbyregionene hvor graden av segregasjon har øket siden 1991. Vi forsøker også å forklare noe av den statistiske årsaken til segregasjonen og hvorfor den eventuelt har endret i løpet av 10-årsperioden.

Høyere D-indeks i noen storbyregioner

Hovedstaden har en av de høyeste segregasjonsnivåene blant storbyregionene i 2001, med en D-indeks på 34 poeng. I løpet av 10-årsperioden har indeksverdien steget med 5 poeng. Det er overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere i bydelene Gamle Oslo og Søndre Nordstrand som er hovedårsaken til den høye D-indeksen i 2001. Dette samsvarer også med våre tidligere funn, hvor det var disse bydelene som hadde flest ikke-vestlige innvandrere i Hovedstaden og høyest andel ikke-vestlige innvandrere av befolkningen i bydelen i 2001. Det er også underrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandre i indre og ytre vest og i noen grad i de gamle drabantbyene (blant annet Manglerud og Østensjø) som bidrar, i tillegg til overrepresentasjonen i Grunerløkka-Sofienberg, Furuset, Stovner og etter hvert i noen grad i de gamle drabantbyene (Grorud, Bjerke, Helsefyr-Sinsen). I 1991 var det en overrepresentasjon av ikke-vestlige innvandrere i 9 av de 27 bydelene i Hovedstaden, mens antallet har steget til 12 i 2001. I tillegg har underrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere økt i alle bydelene i den vestlige delen av Hovedstaden. Andelen ikke-vestlige innvandrere er blitt mer lik andelen nordmenn i 7 bydeler. Dermed har fordelingen av andelen ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i de fleste bydelene i Hovedstaden blitt mer ulik de siste 10 årene, slik at indeksverdien for Hovedstaden er høyere i 2001 enn i 1991.

Høyest segregasjon finner vi faktisk i Ålesund-regionen. Dersom vi ser nærmere på delområdene i Ålesund-regionen, er det tydelig at det er den ulike fordelingen av de to befolkningene i Ytre Ålesund som er årsaken til den høye indeksen. Den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen er til en stor del konsentrert i denne delen av storbyregionen, slik at 51 prosent bor i et delområde hvor kun 19 prosent av den norske befolkningen er bosatt. Sett i forhold til de andre delområdene i storbyregionen, er ikke-vestlige innvandrere overrepresentert i Ytre Ålesund, såpass at D-indeksen for storbyregionen blir 35 poeng. Det er ca.1,5 prosentpoeng høyere enn D-indeksen for Hovedstaden. Det er økningen i

overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere i Ytre Ålesund, spesielt Ytre vest, som er hovedårsaken til at D-indeksen har steget med 9 prosentpoeng siden 1991. Selv om graden av segregasjon er nærmest like stor i Hovedstaden som i Ålesund-regionen, vil den nok være mer synlig i bydelene i Hovedstaden ettersom andelen ikke-vestlig innvandrere her er langt større enn i delområdene i Ålesund-regionen (jf. tabell 4).

Også i Larvik og Sandefjord-regionen har segregasjonen mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn gått opp siden 1991. Dersom vi følger de amerikanske kriteriene, nærmer D-indeksen seg et moderat nivå i 2001, opp 4 poeng siden 1991. I denne storbyregionen er det bemerkelsesverdig at det ikke kun er noen få delområder med spesielt ulik fordeling av ikke-vestlige innvandrere og nordmenn som bidrar til den moderate indeksverdien, men snarere mange delområder med en merkbart ulik fordeling mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn. Ikke-vestlige innvandrere er betydelig overrepresentert i Sandefjord sentrum og i Gamle Larvik, mens det motsatte er tilfellet sydvest for Sandefjord sentrum og i området øst og syd for Larvik by (Tjølling og Brunlanes/Stavern). I de sistnevnte områdene er andelen ikke-vestlige innvandrere langt lavere enn andelen nordmenn. Det er spesielt i de delområdene hvor ikke-vestlige innvandrere er underrepresentert at befolkningene er blitt mer ulikt fordelt siden 1991.

Den laveste graden av segregasjon finner vi i Tønsberg-regionen. Likevel har D-indeksgraden øket med ca. 3 prosentpoeng. Den ulike fordelingen mellom befolkningsgruppene er størst i Tønsberg sentrum og Horten, hvor ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert i forhold til nordmenn. Endringen i segregasjonsindeksen siden 1991 skyldes derimot i hovedsak at underrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere har økt i Slagen-området ved Tønsberg by og sydvest for Horten.

Storbyregioner med stabil D-indeks

I Indre ring rundt Hovedstaden har det ikke vært noen økning i segregasjonen siden 1991. Her skyldes segregasjonen en overrepresentasjon av ikke-vestlige innvandrere i Strømmen, Skjetten, Lørenskog, og den vestlige delen av Sandvika, og en underrepresentasjon i sentrale deler av Bekkestua og i Nittedal.

I Drammen-regionen er indeksen av moderat størrelsesorden, men i følge tabell 5 blant de høyeste i 2001. Det er den spesielt store overrepresentasjonen og konsentrasjonen av ikke-vestlige innvandrere i Danvik Fjell som bidrar til å trekke indeksen opp. Vi vet fra tabell 4 at andelen ikke-vestlige innvandrere var spesielt høy i Danvik Fjell, og at delområdet skilte seg ut fra de andre delområdene i storbyregionen. Her bor 29 prosent av de ikke-vestlige innvandrere i Drammen-regionen, mens 5 prosent av nordmennene bor i dette delområdet. Øvre Eiker kommune har også en relativt ulik fordeling av de to befolkningene, men her er det underrepresentasjonen av innvandrere som bidrar til den høye D-indeksen for Drammen-regionen i 2001. Generelt har indeksverdien for Drammen-regionen ikke endret seg siden 1991.

Grenland-regionen har en lav indeksverdi. Heller ikke her har det vært noen endring i segregasjonsindeksen siden 1991. Både i 1991 og i 2001 bodde nesten halvparten av de ikke-vestlige innvandrerne i storbyregionen i Gulset, Klyve og Skien sentrum i Skien kommune, mens ca 23 prosent av nordmennene bodde i disse delområdene. I Bamle kommune er ikke-vestlige innvandrere sterkt underrepresentert, mens det er mer lik fordeling av de to befolkningsgruppene i de andre delområdene i storbyregionen.

Også i storbyregionen Nedre Glomma er D-indeksen stabil siden 1991. Her må 23 prosent av de ikke-vestlige innvandrerne flytte til et annet delområde for at de skal være fordelt som nordmenn i storbyregionen. Årsaken til segregasjonen ligger i hovedsak i den ulike fordelingen av ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i sentrumskjernen av Fredrikstad. Her bor 8 prosent av den norske befolkningen i storbyregionen, mens 19 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen bor i et dette delområdet. Overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere i Fredrikstad sentrum har økt siden 1991. Det motsatte er tilfellet i delområdene Sarpsborg sentrum og Tune. Også her er ikke-

vestlige innvandrere overrepresentert i forhold til nordmenn, men fordelingen av ikke-vestlige innvandrere og nordmenn er blitt mer lik i løpet av 10-årsperioden.

Lavere D-indeks i de fleste storbyregioner

Så langt har vi redegjort for de storbyregionene som har en høyere grad av segregasjon i 2001 enn i 1991, og de storbyregionene hvor D-indeksen ikke har endret seg i løpet av perioden. Tabell 5 viser likevel at D-indeksen er lavere i 2001 enn ti år før for 12 av de 18 storbyregionene. Segregasjonen mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn er med andre ord lavere i 2001 enn i 1991 i de fleste storbyregionene på tross av fordoblingen av antall ikke-vestlige innvandrere i perioden.

I Oslo-regionen ser vi at det kun er Hovedstaden som har høyere indeks i 2001 enn i 1991. Både Moss-regionen og Ytre ring har en nedgang i D-indeksen med 8 prosentpoeng fra 1991 til 2001, mens D-indeksen i Indre ring og Drammen-regionen har vært stabil.

I Moss-regionen har segregasjonsindeksen gått ned med 8 poeng siden 1991, fra å være den storbyregionen med størst grad av segregasjon i 1991 til å nærme seg lav grad av segregasjon i 2001. Både i 2001 og i 1991 var det overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere i Mosseskogen øst og underrepresentasjonen i Råde kommune som var hovedårsakene til den høye indeksverdien i Moss-regionen. I 1991 var det i tillegg en høy andel ikke-vestlige innvandrere i forhold til andelen nordmenn i nordlige deler av Rygge kommune. Segregasjonen i Moss-regionen er mindre i 2001 fordi fordelingen av de to befolkningsgruppene i delområdene er blitt mer like i 10-årsperioden. Det gjelder spesielt Mosseskogen øst og nordlige deler av Rygge kommune hvor det er langt lavere andel ikke-vestlige innvandrere i forhold til andelen nordmenn i 2001. Likevel reduseres noe av effekten av den mer like fordelingen av de to befolkningene i disse delområdene av at andelen av Moss-regionens ikke-vestlige innvandrere som er bosatt i Moss sentrum er blitt fordoblet i perioden, mens andelen av regionens nordmenn har økt beskjedent.

I Ytre ring rundt Hovedstaden må graden av segregasjon betegnes som lav, og reduksjonen i D-indeksverdien siden 1991 (8 poeng) er blant de største i landet. I denne storbyregionen er ikke-vestlige innvandrere og nordmenn mer likt fordelt i et flertall av delområdene i 2001 enn i 1991, og spesielt i Ullensaker kommune. Segregasjonen i 2001 skyldes i hovedsak overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere i Asker sentrum, Ås og Askim kommune, men det er bare i Asker sentrum at overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere har økt i perioden.

Mjøsbyene har opplevd en reduksjon i D-indeksverdien på 13 poeng. Det er den største endringen blant storbyregionene. Igjen skyldes det en mer lik fordeling mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i delområdene i 2001 i forhold til 1991, spesielt i Storhamar, Stange og Østre Toten. I Storhamar er det lavere andel ikke-vestlige innvandrere i 2001 som er årsaken til den mer like fordelingen, mens det i Stange og Østre Toten er høyere andel ikke-vestlige innvandrere som gjør at fordelingen av nordmenn og ikke-vestlige innvandre blir mer lik i delområdet. Ikke-vestlige innvandrere er mer overrepresentert i Gjøvik sentrum og i Hunndalen syd for Gjøvik i 2001 i forhold til i de andre delområdene i storbyregionen dette året.

Med unntak av Ålesund har alle storbyregionene utenfor Østlandet lavere D-indeks i 2001 enn i 1991. I Kristiansand, Stavanger/Sandnes, Haugesund, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø har indeksen sunket med mellom 2 og 8 poeng. Graden av segregasjon er lav, alle under 30 poeng. Endringene i hvert delområde er små, og kun noen få delområder skiller seg ut med spesielt store endringer siden 1991.

I Kristiansand-regionen bodde et flertall av de ikke-vestlige innvandrerne i Kristiansand sentrum og Vågsbygd både i 2001 og i 1991, mens nordmenn bodde mer spredt i storbyregionen. Siden 1991 har D-indeksverdien for storbyregionen blitt redusert med ca 4 poeng, hovedsaklig på grunn av redusert overrepresentasjon av ikke-vestlige innvandrere i Randsund Tveit området i Kristiansand Kommune.

Segregasjonsindeksen i Stavanger/Sandnes-regionen er 8 poeng lavere i 2001 enn den var i 2001. I forhold til Kristiansand-regionen bor ikke-vestlige innvandrere mer spredt i denne storbyregionen. Fordelingen mellom de to befolkningsgruppene i delområdene i Stavanger/Sandnes-området er dermed mer lik, spesielt i 2001. Det er en viss overrepresentasjon av ikke-vestlige innvandrere i Storhaug og Hillevåg området i Stavanger kommune i 2001, men langt mindre enn i 1991.

Storbyregionen Haugesund har også 8 poeng lavere segregasjonsindeks i 2001 enn i 1991. Her er det skjedd store endringer i befolkningsfordelingen i Haugesund sentrum og i Kopervik i Karmøy kommune siden 1991. I 2001 bor det flest ikke-vestlige innvandrere i Haugesund sentrum (23 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i storbyregionen), mens det var Kopervik som kunne skilte med flest ikke-vestlige innvandrere i 1991. I løpet av 10 år har Haugesund sentrum opplevd en sterk økning i andelen ikke-vestlige innvandrere slik at andelen av de to befolkningene som befinner seg i dette delområdet er mer ulik enn i 1991. Derimot er fordelingen av befolkningsgruppene blitt mye mer lik i Kopervik. Hovedårsaken til at indeksen har gått ned ligger i den reduserte andelen ikke-vestlige innvandrere i forhold til nordmenn i delområdet Haugund, Hagland, Vikse og Bleikemyr.

Segregasjonsindeksen for Bergen-regionen har gått ned med 3 poeng siden 1991, til en indeksverdi på 27, og relativt små endringer i befolkningsfordelingen siden 1991. Både i 2001 og i 1991 bodde det flest ikke-vestlige innvandrere i bydelene Årstad og Laksevåg i Bergen kommune. I begge årene var det også her fordelingen mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn i storbyregionen var mest ulik, spesielt i Årstad i 2001. De delområdene som har bidratt mest til å redusere segregasjonen i Bergen-regionen er bydelene Fyllingsdalen og Åsane i Bergen kommune, hvor det er lavere andel ikke-vestlige innvandrere i 2001 i forhold til 1991.

I Trondheim-regionen er det bydel Heimdal, Saupstad og sentrum i Trondheim som har flest ikke-vestlige innvandrere i 2001. I disse bydelene er ikke-vestlige innvandrere overrepresentert i forhold til andelen nordmenn i delområdet. Det gjelder spesielt bydel Saupstad hvor 16 prosent av storbyregionens ikke-vestlige innvandrere er bosatt, mens kun 6 prosent av nordmennene bor der. Endringene siden 1991 har vært relativt små, spesielt i kommunene utenfor Trondheim kommune. Den største endringen har funnet sted i bydel Strinda i Trondheim. Her var ikke-vestlige innvandrere godt overrepresentert i 1991, mens andelen ikke-vestlige innvandrere var nærmest identisk med andelen nordmenn i bydelen i 2001. Bydelen er dermed det enkeltområdet som har bidratt mest til å senke segregasjonsindeksen i løpet av 10-årsperioden.

Segregasjonen i Bodø-regionen har gått ned med ca. 2 poeng siden 2001. Selv om segregasjonen er lav og har endret seg relativt lite i storbyregionen i løpet av 10-årsperioden, har det skjedd store endringer i befolkningsfordelingen i delområdene. De fleste delområdene i Bodø kommune har en mer ulik fordeling av de to befolkningsgruppene i 2001 enn ti år før. Det motsatte er tilfellet i kommunene utenfor Bodø kommune, hovedsakelig på grunn av en økning i andelen ikke-vestlige innvandrere i disse delområdene. Ikke-vestlige innvandrere er mest overrepresentert i den nordlige og nordvestlige delen av Bodø kommune, og i Bodø sentrum. På tross av at ikke-vestlige innvandrere er godt overrepresentert i den nordlige og nordvestlige delen av Bodø kommune har overrepresentasjonen gått kraftig ned siden 1991. Det motsatte er tilfellet i den sydøstlige delen av Bodø kommune hvor ikke-vestlige innvandrere var underrepresentert i forhold til nordmenn i 1991 og godt overrepresentert i 2001.

I 2001 bodde 70 prosent av Tromsø-regionens ikke-vestlige innvandrere i Trømsøya sør og nord, mot 47 prosent av nordmennene i storbyregionen. Overrepresentasjonen av ikke-vestlige innvandrere har økt i disse to delområdene siden 1991, mens nordmenn og ikke-vestlige innvandrere er mer likt fordelt i alle de andre delområdene i storbyregionen i 2001 sammenlignet med 1991. Delområde Kroken Lunheim har bidratt mest til å redusere segregasjonen i Tromsø-regionen i 10-årsperioden. I dette delområdet er de to befolkningene nærmest likt fordelt i 2001, hovedsakelig på grunn av en sterk nedgang i andelen ikke-vestlige innvandrere.

10. Sammendrag og konklusjon

Den ikke-vestlig innvandrerbefolkning i Norge er blitt dobbelt så stor i løpet av 10-årsperioden 1991 til 2001. Økningen i antallet ikke-vestlige innvandrere er godt spredt ut over storbyregionene slik at de aller fleste regionene har doblet sin ikke-vestlige innvandrerbefolkning. Det innebærer også at de storbyområdene som hadde flest ikke-vestlige innvandrere i 1991, slik som Hovedstaden, Indre ring i Oslo-regionen, Bergen-, Stavanger- og Drammen-regionen, fortsatt har flest ikke-vestlige innvandrere i 2001.

Den største gruppen ikke-vestlige innvandrere i Norge kommer fra Pakistan og nesten alle pakistanere bor i Oslo-regionen. Denne gruppen kom opprinnelig til Norge som arbeidsinnvandrere og bosatte seg hovedsakelig i Oslo-regionen hvor det var størst etterspørsel etter deres arbeidskraft. Følgelig har storbyregionene utenfor Oslo-regionen færre innvandrere fra Pakistan, men langt flere fra blant annet Bosnia-Hercegovina, tidligere Jugoslavia og Vietnam. Disse innvandrerguppene, også blant de største i Norge, bor mer spredt utover landet enn gruppen fra Pakistan. Det henger sammen med at mange ikke-vestlige innvandrere fra disse landene er kommet til Norge som flyktninger og gjennom myndighetenes tilrettelegging er blitt plassert rundt om i landet på flyktningsmottak og deretter bosatt i et mangfold av kommuner. Til tross for myndighetenes tilrettelegging er nesten en tredjedel av de ikke-vestlige flyktingene konsentrert til Hovedstaden. Årsaken ligger til en viss grad i sekundærflyttingen beskrevet i begynnelsen av denne analysen, spesielt blant tamiler og somaliere, men også primærflyttinger til Hovedstaden.

Over halvparten av de ikke-vestlige innvandrerne i Norge bodde i 2001 i Oslo-regionen, og nesten 40 prosent bor i Hovedstaden. Her utgjør ikke-vestlige innvandrere 15 prosent av den totale befolkningen. Andelen ikke-vestlige innvandrere blant barn og unge i alderen 6-15 år er derimot langt høyere (24 prosent). Når vi undersøker delområdene som ligger innenfor en storbyregion i Norge kommer Oslo-regionen i en særstilling. De 12 bydelene i Hovedstaden med en ikke-vestlig innvanderandel på over 15 prosent, Danvik Fjell og Strømsø i Drammen og Mosseskogen øst i Moss-regionen skiller seg ut med sin spesielt høye andel ikke-vestlige innvandrere i forhold til de fleste andre delområdene i storbyregionene i Norge. I tillegg viser det seg at andelen ikke-vestlige innvandrere blant barn og unge i aldersgruppen 6-15 år i de fleste delområdene i Oslo-regionen i 2001 er langt høyere enn andelen som ble beregnet på basis av alle aldersgruppene. Andelen er spesielt store i deler av Oslo og Drammen, slik som Gamle Oslo (60 prosent), Grunerløkka-Sofienberg (51 prosent), Stovner (46 prosent), Danvik Fjell (46 prosent) og Strømsø (37 prosent). Det er med andre ord en sterk konsentrasjon av ikke-vestlige innvandrere, og spesielt ikke-vestlige innvandrerbarn, i deler av Hovedstaden og i deler av noen omkringliggende kommuner.

Segregasjonen mellom ikke-vestlige innvandrere og nordmenn er lavere i 2001 enn i 1991 i de fleste storbyregionene på tross av fordoblingen av antall ikke-vestlige innvandrere i perioden. Segregasjonsanalysen viser at det er moderat til lav grad av segregasjon mellom nordmenn og ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene i Norge. Størst grad av segregasjon finner vi i Hovedstaden, Drammen- og Ålesund-regionen. Segregasjonen vil likevel være langt mer synlig og integreringsutfordringene vil være mer påtrengende i bydelene i Hovedstaden og i Drammen-regionen ettersom andelen ikke-vestlig innvandrere her er langt større enn i delområdene i Ålesund-regionen. Sammenlignet med indeksen for alle aldersgrupper var indeksen for barn i skolealder ca. 10 poeng høyere for alle storbyregionene i Oslo-regionen bortsett fra i Ytre ring, og nærmer seg hva som vil måtte regnes som et høyt nivå i Oslo-regionen.

De høye indeksverdiene for ikke-vestlige innvandrerbarn sammenlignet med tallene for hele befolkningen i Oslo-regionen indikerer at ikke-vestlige innvandrerbarn og norske barn er mer geografisk atskilt fra hverandre enn det som er tilfellet når vi ser på alle aldersgruppene. Det er dermed sannsynlig at barne- og ungdomsmiljøer slik som skoler og fritidsordninger preges av en høy andel ikke-vestlige innvandrerbarn og lav andel norske barn i bydeler som Gamle Oslo og Grunerløkka-Sofienberg. Der hvor andelen ikke-vestlige innvandrerbarn er lav, slik som Vinderen, Grefsen-Kjelsås

og Nordstrand (ikke vist i tabellene) preges barne- og ungdomsmiljøet av barn uten innvandrerbakgrunn. Den etniske bokonsentrasjonen og segregasjonen ser dermed ut til å være langt mer synlig blant barn og unge enn for befolkningen i sin helhet. Litteratur som vi har referert til tidligere i analysen antyder at dette kan begrense ikke-vestlige innvandrerbarns muligheter for integrasjon i det norske samfunnet, både språklig, kulturelt og økonomisk. Det er mulig at de levekårs- og integrasjonsutfordringene en møter i de innvandretette områdene forsterkes for barn og unge, selv om det til nå er lite forskning som gir noe entydig svar på dette. I en større analyse av etnisk segregasjon ville det vært mulig å se nærmere på ikke-vestlige innvandreres levekår i storbyregionene og årsaksforholdet mellom etnisk segregasjon og levekår.

Referanser

- Andersson, Roger (2001): Spaces of Socialization and Social Network Competition: A Study of Neighbourhood Effects in Stockholm, Sweden, i Andersen, Hans T. og Ronald Van Kempen (red): *Governing European Cities, Social Fragmentation, Social Exclusion and Urban Governance*. Ashgate.
- Barstad, Anders (1997): *Store byen, liten velferd? Om segregasjon og ulikhet i norske storbyer*. Sosiale og økonomiske studier 97. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Blom, Svein (2002): *Innvandrerens bosettingsmønster i Oslo*, Sosiale og økonomiske studier 107, Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Blom, Svein (2001): *Økt bokonsentrasjon blant innvandrere i Oslo - er toppen snart nådd?* Samfunnsspeilet 2001, 2, s. 69-80. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Blom, Svein (2001): Some Aspects of Immigrant Residential Concentration in Oslo. Time Trends and the Importance of Economic Causes, i Lars-Göran Tedebrand og Peter Sköld (red.): *Nordic Demography in History and Present-Day Society*, Umeå University, pp. 431-456.
- Blom, Svein (1999): *Residential Concentration Among Immigrants in Oslo*. International Migration Vol. 37:3, s. 617-641.
- Blom, Svein (1997): Bokonsentrasjon blant innvandrere i Oslo, i Ottar Brox (red.) *Tett eller spredt?: om innvandrernes bosettingsmønster i Norge*. Tano Aschehoug, Oslo: 44-62.
- Cutler, David M. og Edward L. Glaeser (1997): *Are Ghettos Good or Bad?* Quarterly Journal of Economics 112(3): 827-872.
- Dale, Britt og Stig Jørgensen (1986): *Byens sosiale geografi : om nærmiljø i byer*. Byforskningsprogrammet. Universitetsforlaget, Oslo
- Djuve, Anne Britt og Kåre Hagen (1997): Etnisk segregasjon og sosiale kontaktflater, i Ottar Brox (red.) *Tett eller spredt? : om innvandrernes bosettingsmønster i Norge*. Tano Aschehoug, Oslo: 63-81.
- Duncan, Otis Dudley og Beverly Duncan (1955): *A Methodological Analysis of Segregation Indexes*. American Sociological Review Vol. 20, s. 210-217.
- Galster, George C., Kurt Metzger, og Ruth Waite (1999): *Neighborhood Opportunity Structures and Immigrants' Socioeconomic Advancement*. Journal of Housing Research Vol. 10 (1):95-127.
- Harrison, Roderick J (2002): *Moving out when minorities move in*. American demographics. June 2002. s. 23-24.
- Jeppesen, Kirsten Just (2000): *Hvor mange eller hvor få?* Sosial Forskning, temanummer: Etniske minoriteter i velfærdssamfunnet, December 2000:4-9
- Lie, Benedicte (2002): *Innvandring og innvandrere 2002*. Statistiske analyser 50. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Massey, Douglas S. og Nancy A. Denton (1988): *The Dimensions of Residential Segregation*. Social Forces. December Vol. 67:2, s 281-315

- NOU (2002): *2 Boligmarkedene og boligpolitikken*. Statens forvaltningstjeneste. Oslo
- Peach, C. (1999): *London and New York: Contrasts in British and American models of segregation* (with comment by Nathan Glazer). *International Journal of Population Geography*, 5. pp 319-351.
- Qadeer, Mohammad (2001). *Ethnic Segregation in a Multi-Cultural City*. School of Urban and Regional Planning, Queens University, Kingston, Canada. Paper presentert ved International Seminar on Segregation in the City, Lincoln Institute of Land, Cambridge MA, USA, 25-28 juli, 2001. Upublisert.
- Saltman, J. (1991): Theoretical Orientation: Residential Segregation, i E.D. Huttman (ed.): *Urban Housing. Segregation of Minorities in Western Europe and the United States*, Duke University Press, Durham and London, 1-17.
- Sørli, Kjetil (1997): Innvandreres bosetting og innenlandske flyttemønster, i Ottar Brox (red.) *Tett eller spredt? Om innvandreneres bosettingsmønster i Norge*. Tano Aschehoug, Oslo: 24-35.
- Wessel, Terje (1997): *Boligsegregasjon. En drøfting av underliggende prosesser*. Prosjektrapport 220. Norges byggforskningsinstitutt.
- Østby, Lars (2002): *The Demographic Characteristics of Immigrant Population in Norway*. Reports 2002/22. Statistics Norway.
- Østby, Lars (2001): *Flyktingers sekundær-flyttinger under 1990-tallet*. Rapport 2001/22. Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg 1. Oversikt over inndelingen i storbyregioner

Storbyregioner i Oslo-regionen

HOVEDSTADEN	INDRE RING VEST	0238 Nannestad
Bydel 1 Bygdøy-Frogner	0219 Bærum	0239 Hurdal
Bydel 2 Uranienborg-Majorstua		0533 Lunner
Bydel 3 St. Hanshaugen-Ullevål	INDRE RING NORD	
Bydel 4 Sagene-Torshov	0228 Rælingen	MOSSE-REGIONEN
Bydel 5 Grünerløkka-Sofienberg	0230 Lørenskog	0104 Moss
Bydel 6 Gamle Oslo	0231 Skedsmo	0135 Råde
Bydel 7 Ekeberg-Bekkelaget	0233 Nittedal	0136 Rygge
Bydel 8 Nordstrand		0137 Våler
Bydel 9 Søndre Nordstrand	YTRE RING SØR	
Bydel 10 Lambertseter	0119 Marker	DRAMMENS-REGIONEN
Bydel 11 Bøler	0121 Rømskog	0602 Drammen
Bydel 12 Manglerud	0122 Trøgstad	0624 Øvre Eiker
Bydel 13 Østensjø	0123 Spydeberg	0625 Nedre Eiker
Bydel 14 Helsefyr-Sinsen	0127 Skiptvet	0626 Lier
Bydel 15 Hellerud	0124 Askim	0702 Holmestrand
Bydel 16 Furuset	0125 Eidsberg	0711 Svelvik
Bydel 17 Stovner	0138 Hobøl	0713 Sande
Bydel 18 Romsås	0211 Vestby	0714 Hof
Bydel 19 Grorud	0214 Ås	
Bydel 20 Bjerke	0215 Frogn	
Bydel 21 Grefsen-Kjelsås		
Bydel 22 Sogn	YTRE RING VEST	
Bydel 23 Vindern	0220 Asker	
Bydel 24 Røa	0627 Røyken	
Bydel 25 Ullern	0628 Hurum	
Bydel 26 Sentrum		
Bydel 27 Marka	YTRE RING NORD	
	0221 Aurskog Høland	
INDRE RING SØR	0226 Sørums	
0213 Ski	0227 Fet	
0216 Nesodden	0234 Gjerdrum	
0217 Oppegård	0235 Ullensaker	
0229 Enebakk	0236 Nes	
	0237 Eidsvoll	

Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen

NEDRE GLOMMA		
Sarpsborg		
Fredrikstad	LARVIK/SANDEFJORD	
Hvaler	Sandefjord	
Rakkestad	Larvik	MJØSBYENE
	Lardal	Hamar
TØNSBERG- REGIONEN		Ringsaker
Tønsberg	GRENLAND	Lillehammer
Borre	Porsgrunn	Gjøvik
Re	Skien	Løten
Andebu	Siljan	Stange
Stokke	Bamle	Øyer
Nøtterøy	Nome	Gausdal
Tjøme		Østre Toten
		Vestre Toten

Storbyregioner utenfor Østlandet

KRISTIANSAND-REGIONEN

Kristiansand
Lillesand
Birkenes
Iveland
Mandal
Vennesla
Songdalen
Søgne
Marnardal
Lindesnes

STAVANGER/SANDNES

Sandnes
Stavanger
Hå
Klepp
Time
Gjesdal
Sola
Randaberg
Forsand
Strand
Finnøy
Rennesøy
Kvitsøy

HAUGESUND-REGIONEN

Haugesund
Bokn
Tysvær
Karmøy
Sveio

BERGEN-REGIONEN

Bergen
Fusa
Samnanger
Os
Sund
Fjell
Askøy
Vaksdal
Osterøy
Meland
Øygarden
Radøy
Lindås
Austerheim

ÅLESUND-REGIONEN

Ålesund
Ørskog
Skodje
ula
Giske

TRONDHEIM-REGIONEN

Trondheim
Rissa
Midtre Gauldal
Melhus
Skaun
Klæbu
Malvik
Selbu
Stjørdal
Leksvik

BODØ-REGIONEN

Bodø
Gildeskål
Beiarn
Skjerstad

TROMSØ-REGIONEN

Tromsø
Karlsøy

Tabell 1. Ikke-vestlige innvandrere fordelt over storbyregionene. 1.1.1991 og 1.1.2001. Absolutte tall og prosent.

	Ikke-vestlige innvandrere					
	1991	2001	Prosentvis endring	Prosentfordeling		Endring
			1991-2001	1991	2001	1991-2001
Hele landet	98 617	201 709	104,5	100,0	100,0	0,0
Kommunene utenfor storbyregionene	12 199	29 771	144	12,4	14,8	2,4
Storbyregionene	86 418	171 938	99	87,6	85,2	-2,4
Oslo-regionen	58 680	111 097	89,3	59,5	55,1	-4,4
Hovedstaden	40 972	76 675	87,1	41,5	38,0	-3,5
Indre ring	6 916	13 995	102,4	7,0	6,9	-0,1
Ytre ring	4 022	8 383	108,4	4,1	4,2	0,1
Moss	1 939	2 839	46,4	2,0	1,4	-0,6
Drammen	4 831	9 205	90,5	4,9	4,6	-0,3
Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen	7 288	18 688	156,4	7,4	9,3	1,9
Nedre Glomma	1 648	4 307	161,3	1,7	2,1	0,5
Tønsberg	1 061	3 075	189,8	1,1	1,5	0,4
Larvik/Sandefjord	1 051	2 876	173,6	1,1	1,4	0,4
Grenland	1 411	4 081	189,2	1,4	2,0	0,6
Mjøsbyene	2 117	4 349	105,4	2,1	2,2	0,0
Storbyregioner utenfor Østlandet	20 450	42 153	106,1	20,7	20,9	0,2
Kristiansand	3 173	6 445	103,1	3,2	3,2	0,0
Stavanger/Sandnes	4 872	10 966	125,1	4,9	5,4	0,5
Haugesund	974	2 285	134,6	1,0	1,1	0,1
Bergen	6 431	11 668	81,4	6,5	5,8	-0,7
Ålesund	506	1 252	147,4	0,5	0,6	0,1
Trondheim	3 702	7 149	93,1	3,8	3,5	-0,2
Bodø	217	822	278,8	0,2	0,4	0,2
Tromsø	575	1 566	172,3	0,6	0,8	0,2

Tabell 2. De største ikke-vestlige innvandrergroppene i storbyregionene og andel av innvandrergroppen i landet. 1.1.2001. Absolutte tall og prosent.

	De største innvandrergroppene	Antall ikke-vestlige innvandrere	Andel av innvandrergroppen i landet
Hele landet	Pakistan	23 581	100,0
	Vietnam	15 880	100,0
	Jugoslavia	15 469	100,0
	Bosnia-Hercegovina	12 944	100,0
Kommunene utenfor storbyregionene	Jugoslavia	4 148	26,8
	Bosnia-Hercegovina	3 893	30,0
	Irak	3 778	30,5
	Sri Lanka	2 171	21,0
Storbyregionene	Pakistan	23 184	98,3
	Vietnam	14 374	90,5
	Jugoslavia	11 321	73,1
	Tyrkia	10 312	93,8
Oslo-regionen	Pakistan	21 509	91,2
	Vietnam	8 112	51,1
	Tyrkia	7 837	71,3
	Jugoslavia	6 145	39,7
Hovedstaden	Pakistan	17 634	74,8
	Sri Lanka	5 232	50,6
	Somalia	4 780	47,3
	Tyrkia	4 570	41,6
Indre ring	Pakistan	1 998	8,5
	Vietnam	1 498	9,4
	Iran	1 326	12,0
	Jugoslavia	953	6,2
Ytre ring	Jugoslavia	860	5,6
	Bosnia-Hercegovina	706	5,4
	Pakistan	674	2,9
	Vietnam	674	4,2
Moss	Vietnam	821	5,2
	Pakistan	399	1,7
	Tyrkia	331	3,0
	Jugoslavia	257	1,7
Drammen	Tyrkia	2 111	19,2
	Vietnam	958	6,0
	India	817	13,3
	Pakistan	804	3,4
Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen	Vietnam	2 450	15,4
	Jugoslavia	2 419	15,6
	Bosnia-Hercegovina	2 316	17,8
	Irak	1 815	14,7
Nedre Glomma	Bosnia-Hercegovina	652	5,0
	Jugoslavia	618	4,0
	Irak	377	3,0
	Vietnam	317	2,0
Tønsberg	Bosnia-Hercegovina	488	3,8
	Irak	466	3,8
	Vietnam	343	2,2
	Jugoslavia	249	1,6

Larvik/Sandefjord	Vietnam	598	5,5
	Jugoslavia	479	3,1
	Irak	315	2,5
	Bosnia-Hercegovina	221	1,7
Grenland	Jugoslavia	572	3,7
	Somalia	497	4,9
	Vietnam	431	2,7
	Bosnia-Hercegovina	318	2,5
Mjøsbyene	Vietnam	761	4,8
	Bosnia-Hercegovina	669	5,2
	Jugoslavia	510	3,3
	Iran	484	4,4
Storbyregioner utenfor Østlandet	Vietnam	3 812	24,0
	Bosnia-Hercegovina	3 438	26,5
	Jugoslavia	2 757	17,8
	Irak	2 656	21,4
Kristiansand	Jugoslavia	719	4,6
	Bosnia-Hercegovina	318	2,5
	Somalia	225	2,2
	Irak	189	1,5
Stavanger/Sandnes	Vietnam	1 137	7,2
	Tyrkia	935	8,5
	Bosnia-Hercegovina	891	6,9
	Pakistan	723	3,1
Haugesund	Jugoslavia	327	2,1
	Bosnia-Hercegovina	305	2,4
	Vietnam	252	1,6
	Irak	247	2,0
Bergen	Vietnam	1 281	8,1
	Chile	1 222	18,8
	Irak	955	7,7
	Bosnia-Hercegovina	894	6,9
Ålesund	Bosnia-Hercegovina	222	1,7
	Sri Lanka	205	2,0
	Vietnam	135	0,9
	Somalia	75	0,7
Trondheim	Vietnam	880	5,5
	Bosnia-Hercegovina	698	5,4
	Tyrkia	618	5,6
	Irak	535	4,3
Bodø	Irak	178	1,4
	Jugoslavia	76	0,5
	Russland	65	1,7
	Bosnia-Hercegovina	64	0,5
Tromsø	Russland	194	5,2
	Somalia	154	1,5
	Sri Lanka	84	0,8
	Iran	80	0,7

Tabell 3. Fordeling av ikke-vestlige flyktninger i storbyregionene. 1.1.2001. Absolutte tall og prosent.

	Ikke-vestlige flyktninger	Andel ikke-vestlige flyktninger av ikke- vestlige innvandrere	Prosent- fordeling
Hele landet	83 713	41,5	100,0
Kommunene utenfor storbyregionene	16 831	56,5	20,1
Storbyregionene	66 882	38,9	79,9
Oslo-regionen	35 631	32,1	42,6
Hovedstaden	22 472	29,3	26,8
Indre ring	5 473	39,1	6,5
Ytre ring	3 498	41,7	4,2
Moss	1 101	38,8	1,3
Drammen	3 087	33,5	3,7
Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen	10 477	56,1	12,5
Nedre Glomma	2 225	51,7	2,7
Tønsberg	1 574	51,2	1,9
Larvik/Sandefjord	1 577	54,8	1,9
Grenland	2 338	57,3	2,8
Mjøsbyene	4 349	64,0	5,2
Storbyregioner utenfor Østlandet	18 687	44,3	22,3
Kristiansand	1 662	25,8	2,0
Stavanger/Sandnes	4 877	44,5	5,8
Haugesund	1 391	60,9	1,7
Bergen	5 408	46,3	6,5
Ålesund	611	48,8	0,7
Trondheim	3 809	53,3	4,6
Bodø	427	51,9	0,5
Tromsø	502	32,1	0,6

Tabell 4. Andelen og prosentfordelingen ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene og utvalgte delområder. 1.1.1991 og 1.1.2001. Absolutte tall og prosent.

	Ikke-vestlige innvandrere				
	Antall 2001	Prosentfordeling 2001	Andel		Endring 1991-2001
			1991	2001	
Hele landet	201 709	-	2,3	4,5	2,2
Kommunene utenfor storbyregionene	29 771	-	0,8	2,0	1,2
Storbyregionene	171 938	-	3,1	5,6	2,5
Oslo-regionen	111 097	-	5,2	8,9	3,7
Hovedstaden	76 675	100,0	8,9	15,1	6,2
<i>Gamle Oslo</i>	8 167	10,7	22,6	32,0	9,4
<i>Søndre Nordstrand</i>	9 817	12,8	18,3	30,9	12,6
<i>Romsås</i>	1 939	2,5	18,3	28,9	10,6
<i>Stovner</i>	5 983	7,8	15,1	28,3	13,2
<i>Furuset</i>	7 606	9,9	13,7	26,0	12,3
<i>Grunerløkka Sofienberg</i>	6 222	8,1	18,1	23,2	5,1
Indre ring	13 995	100,0	2,8	5,1	2,3
<i>Bærum Sandvika vest</i>	1 654	11,8	4,9	9,7	4,8
<i>Skedsmo Strømmen Skjetten</i>	1 265	9,0	4,2	8,6	4,4
Ytre ring	8 383	100,0	1,6	3,1	1,5
<i>Asker sentrum</i>	833	9,9	4,3	11,3	7,0
<i>Askim</i>	995	11,9	4,6	7,3	2,7
Moss	2 839	100,0	4,1	5,6	1,5
<i>Moss Mosseskogen øst</i>	516	18,2	15,9	16,1	0,2
<i>Moss Sentrum</i>	419	14,8	5,5	11,3	7,7
<i>Rygge nord</i>	503	17,7	2,5	2,7	5,8
Drammen	9 205	100,0	3,7	6,6	2,9
<i>Drammen Danvik Fjell</i>	2 636	28,6	17,6	28,8	11,2
<i>Drammen Strømsø</i>	796	8,6	9,4	17,7	8,3
<i>Drammen Gulsbogen Sundhaugen</i>	372	4,0	4,4	10,0	5,6
Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-området	18 688	-	1,3	3,1	1,8
Nedre Glomma	4 307	100,0	1,4	3,4	2,0
<i>Fredrikstad sentrumskjernen</i>	829	19,2	2,0	8,1	6,1
Tønsberg	3 075	100,0	1,1	2,9	1,8
<i>Borre Horten sentrum</i>	484	15,7	2,3	6,6	4,3
Larvik/Sandefjord	2 876	100,0	1,4	3,5	2,1
<i>Larvik Gamle Larvik</i>	624	21,7	2,7	7,0	4,3
<i>Sandefjord Sentrum</i>	738	25,7	2,9	6,8	3,9
Grenland	4 081	100,0	1,4	3,8	2,4
<i>Skien Gulset</i>	861	21,1	3,1	8,3	5,2
Mjøsbyene	4 349	100,0	1,3	2,5	1,2
<i>Gjøvik Sentrum</i>	398	9,2	6,0	9,5	3,5

Storbyregioner utenfor Østlandet	42 153	-	1,9	3,5	1,6
Kristiansand	6 445	100,0	2,6	4,8	2,2
<i>Kristiansand Sentrum</i>	1720	26,7	4,8	8,8	4,0
<i>Kristiansand Vågsbygd</i>	1664	25,8	4,8	8,1	3,3
Stavanger/Sandnes	10 966	100,0	2,1	4,2	2,1
<i>Stavanger Storhaug</i>	1046	9,5	6,5	9,4	2,9
<i>Stavanger Hillevåg</i>	1117	10,2	3,0	6,4	3,4
Haugesund	2 285	100,0	1,3	2,8	1,5
<i>Haugesund Sentrum</i>	518	22,7	2,2	12,0	9,8
<i>Karmøy Kopervik</i>	317	13,9	3,7	4,1	0,4
Bergen	11 668	100,0	2,1	3,5	1,4
<i>Bergen Årstad</i>	2739	23,5	3,7	8,1	4,4
<i>Bergen Laksevåg</i>	2020	17,3	3,8	5,7	1,9
<i>Bergen Bergenhus</i>	1534	13,1	3,1	4,9	1,8
Ålesund	1 252	100,0	0,9	2,1	1,2
<i>Ålesund Ytre vest</i>	400	31,9	1,9	6,0	4,1
<i>Ålesund Ytre øst</i>	236	18,8	1,9	4,7	2,8
Trondheim	7 149	100,0	1,8	3,2	1,4
<i>Trondheim Saupstad</i>	1161	16,2	5,3	8,7	3,4
<i>Trondheim Heimdal</i>	1477	20,7	3,3	5,5	2,2
<i>Trondheim Sentrum</i>	1316	18,4	1,9	4,2	2,3
Bodø	822	100,0	0,5	1,8	1,3
<i>Bodø Nord, Nord-vest</i>	188	22,9	1,2	2,8	1,6
<i>Bodø by syd-øst</i>	147	17,9	0,3	2,7	2,4
<i>Bodø by sentrum</i>	161	19,6	0,8	2,7	1,9
Tromsø	1 566	100,0	1,1	2,5	1,4
<i>Trømsø Tromsøya sør</i>	546	34,9	1,5	3,8	2,3
<i>Trømsø Tromsøya nord</i>	549	35,1	1,4	3,4	2,0
<i>Trømsø Kroken Lunheim</i>	183	11,7	2,1	2,5	0,4

Tabell 5. D-indeks for ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene. 1.1.1991 og 1.1.2001.

	D-indeks		
	1991	2001	1991-2001
Totalt Storbyregioner	40,30 %	37,60 %	-2,70 %
Oslo-regionen	38,30 %	41,00 %	2,70 %
Hovedstaden	28,60 %	33,70 %	5,10 %
Indre ring	19,30 %	19,40 %	0,10 %
Ytre ring	32,00 %	24,00 %	-8,00 %
Moss	39,10 %	31,40 %	-7,70 %
Drammen	33,50 %	33,30 %	-0,20 %
Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen	26,50 %	25,00 %	-1,50 %
Nedre Glomma	22,10 %	22,50 %	0,50 %
Tønsberg	14,10 %	17,30 %	3,20 %
Larvik/Sandefjord	25,90 %	29,50 %	3,60 %
Grenland	23,90 %	23,50 %	-0,40 %
Mjøsbyene	36,40 %	23,60 %	-12,80 %
Storbyregioner utenfor Østlandet	32,80 %	26,70 %	-6,10 %
Kristiansand	29,30 %	24,90 %	-4,40 %
Stavanger/Sandnes	29,20 %	21,40 %	-7,80 %
Haugesund	36,40 %	28,10 %	-8,30 %
Bergen	30,40 %	27,20 %	-3,20 %
Ålesund	25,80 %	35,00 %	9,20 %
Trondheim	32,20 %	24,40 %	-7,80 %
Bodø	26,00 %	24,40 %	-1,60 %
Tromsø	30,00 %	22,40 %	-7,60 %

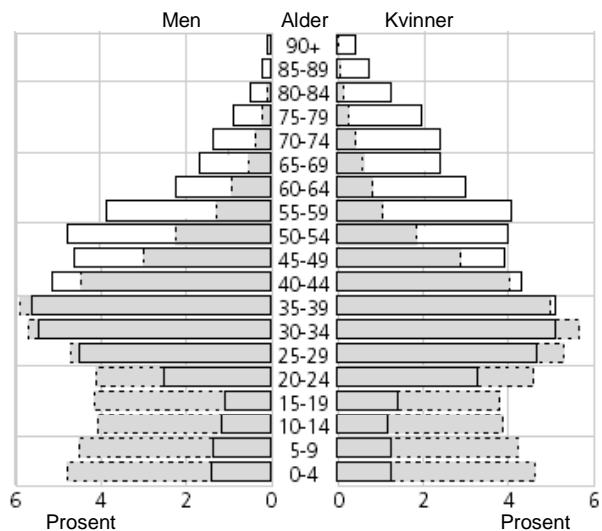
Tabell 6. D-indeks for ikke-vestlige innvandrere 6-15 år i Oslo regionen. 1.1.1991 og 1.1.2001.

	D-indeks		
	1991	2001	1991-2001
Oslo-regionen	50,60 %	51,60 %	1,00 %
Hovedstaden	37,20 %	43,10 %	5,90 %
Indre ring	21,60 %	26,90 %	5,30 %
Ytre ring	34,80 %	25,20 %	-9,60 %
Moss	44,90 %	39,20 %	-5,70 %
Drammen	40,30 %	41,50 %	1,20 %

Tabell 7. Andelen og prosentfordelingen ikke-vestlige innvandrere 6-15 år i Oslo regionen og utvalgte delområder. 1.1.1991 og 1.1.2001. Absolutte tall og prosent.

Ikke-vestlige innvandrere					
	Antall 2001	Prosent- fordeling 2001	Andel		Endring 1991-2001
			1991	2001	
Oslo-regionen	18 719		8,0	12,0	4,0
Hovedstaden	12 803	100,0	17,4	24,4	7,0
<i>Gamle Oslo</i>	1342	10,5	60,6	60,0	-0,6
<i>Grunerløkka Sofienberg</i>	883	6,9	53,6	51,4	-2,2
<i>Stovner</i>	1215	9,5	27,5	46,0	18,5
<i>Sagene Torshov</i>	559	4,4	38,7	40,7	2,0
<i>Romsås</i>	386	3,0	32,0	40,3	8,3
<i>Furuset</i>	1452	11,3	20,4	37,1	16,7
<i>Hellerud</i>	640	5,0	22,1	37,0	14,9
<i>Søndre Nordstrand</i>	2125	16,6	24,5	36,9	12,4
<i>Sentrum</i>	8	0,1	45,0	34,8	-10,2
<i>Grorud</i>	679	5,3	14,9	34,2	19,3
<i>Helsfyr Sinsen</i>	512	4,0	20,7	34,0	13,3
<i>Bjerke</i>	781	6,1	14,9	31,7	16,8
<i>Lambertseter</i>	216	1,7	25,8	24,9	-0,9
<i>Bøler</i>	325	2,5	16,6	21,4	4,8
<i>Østensjø</i>	272	2,1	13,0	16,1	3,1
<i>Uraniensborg Majorstua</i>	127	1,0	13,2	13,4	0,2
<i>Manglerud</i>	175	1,4	8,8	12,7	3,9
Indre ring	2 335	100,0	3,7	5,8	2,1
<i>Bærum Sandvika vest</i>	279	11,9	7,4	12,4	5,0
<i>Skedsmo Strømmen Skjetten</i>	215	9,2	6,9	11,5	4,6
Ytre ring	1 360	100,0	1,9	3,5	1,6
<i>Asker sentrum</i>	153	11,3	6,4	16,0	9,6
<i>Askim</i>	184	13,5	6,8	10,4	3,6
Moss	534	100,0	6,3	8,0	1,7
<i>Moss Sentrum</i>	85	15,9	10,2	29,1	18,9
<i>Moss Kambo</i>	34	6,4	8,9	13,2	4,3
<i>Rygge nord</i>	116	21,7	10,8	12,8	2,0
<i>Moss Mosseskogen øst</i>	100	18,7	19,6	21,0	1,4
Drammen	1 687	100,0	3,7	9,3	5,6
<i>Drammen Danvik Fjell</i>	563	33,4	33,0	46,3	13,3
<i>Drammen Strømsø</i>	137	8,1	24,5	37,1	12,6
<i>Drammen Øvre Bragernes</i>	58	3,4	5,1	17,6	12,5
<i>Drammen Gulskogen Sundhaugen</i>	60	3,6	6,6	14,2	7,6
<i>Drammen Bragernes sentrum</i>	37	2,2	11,5	15,8	4,3
<i>Drammen Brakerøya Strøtvat</i>	42	2,5	12,4	14,7	2,3

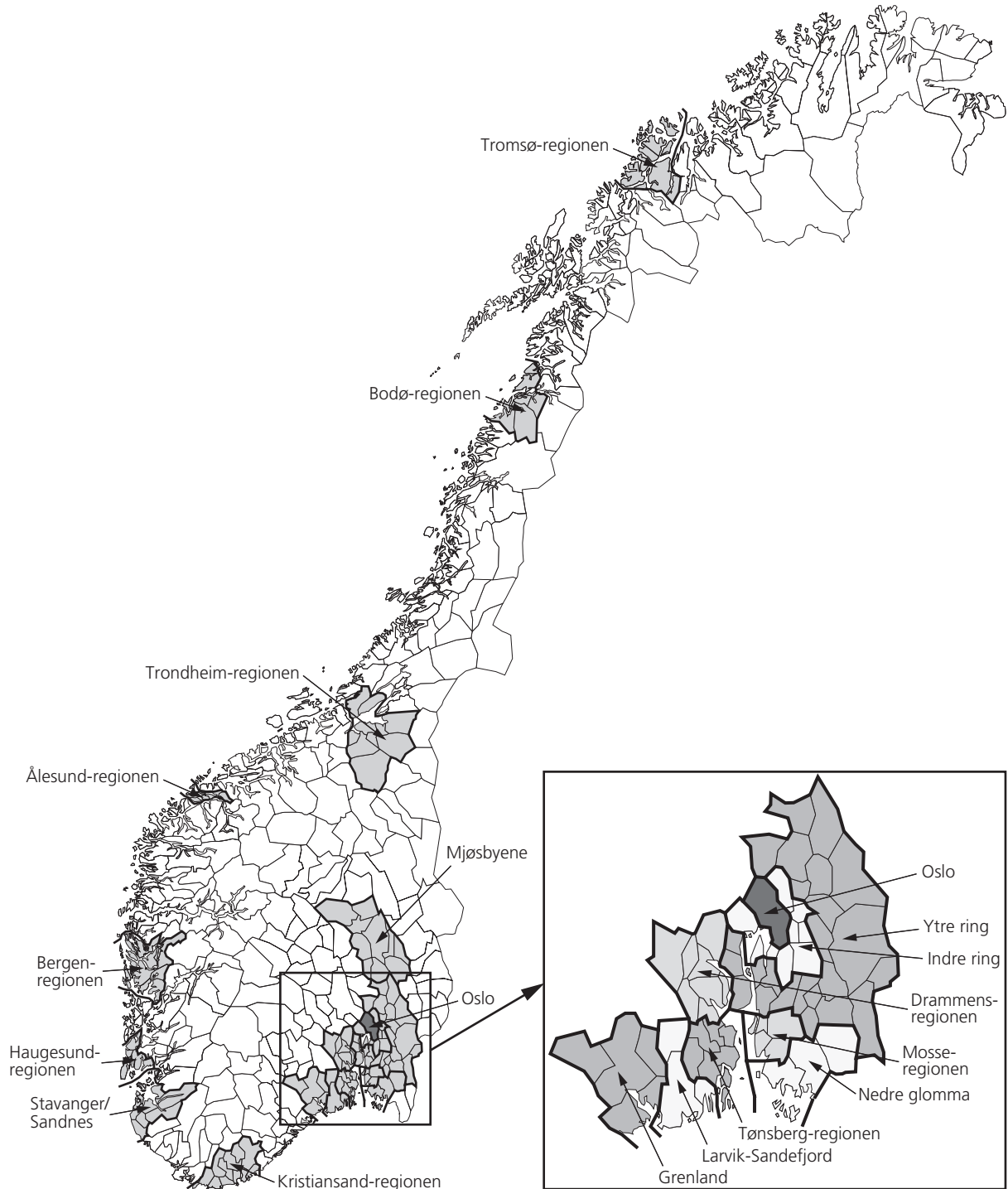
Figur 1. Befolkningspyramide for vestlige og ikke-vestlige innvandrere. 1. januar 2001.

Vestlige innvandrere
 Ikke-vestlige innvandrere

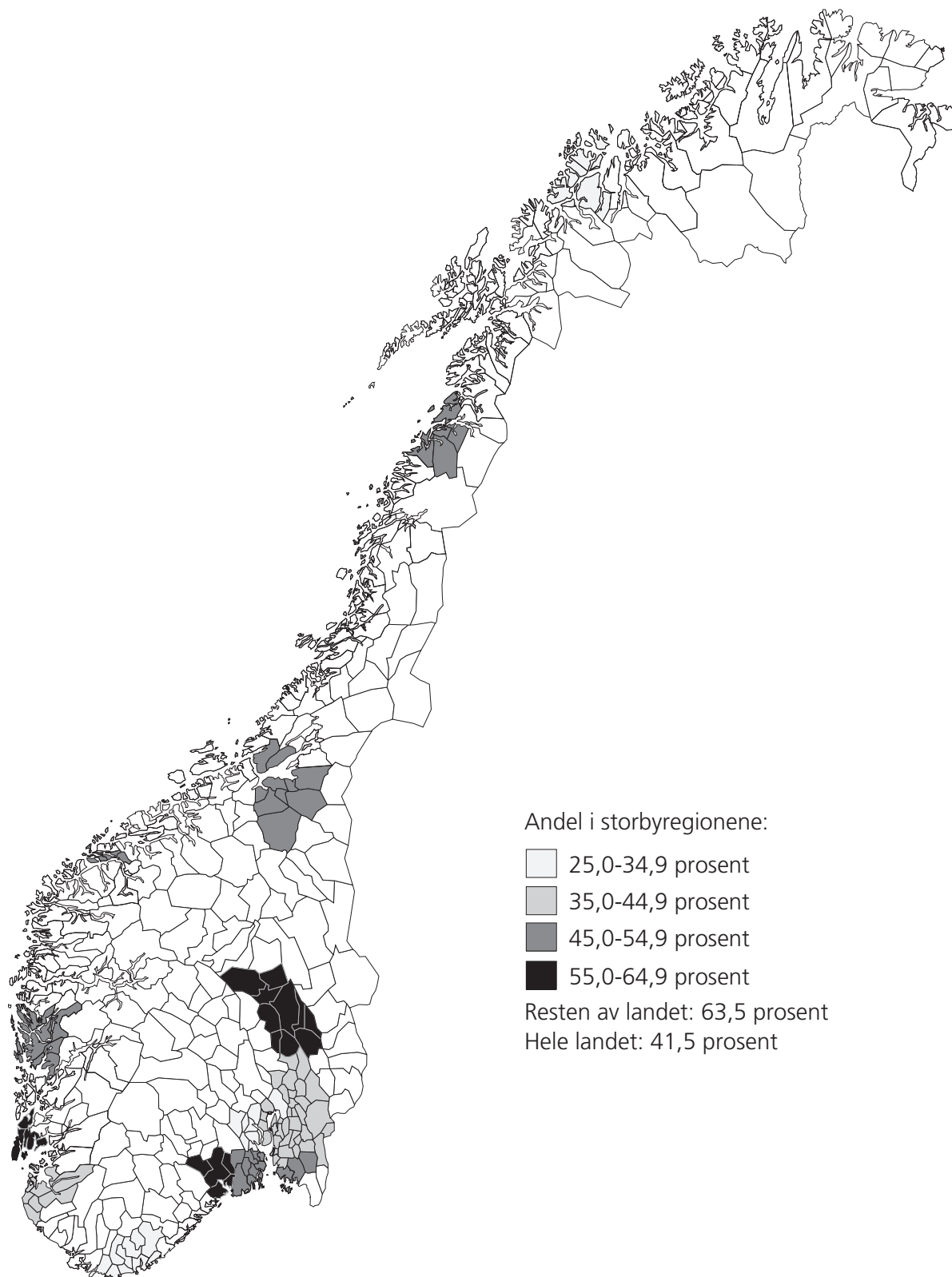
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Østby (2002)

Kart 1. Oversiktskart over storbyregionene i Norge, slik de er definert i dette notatet.

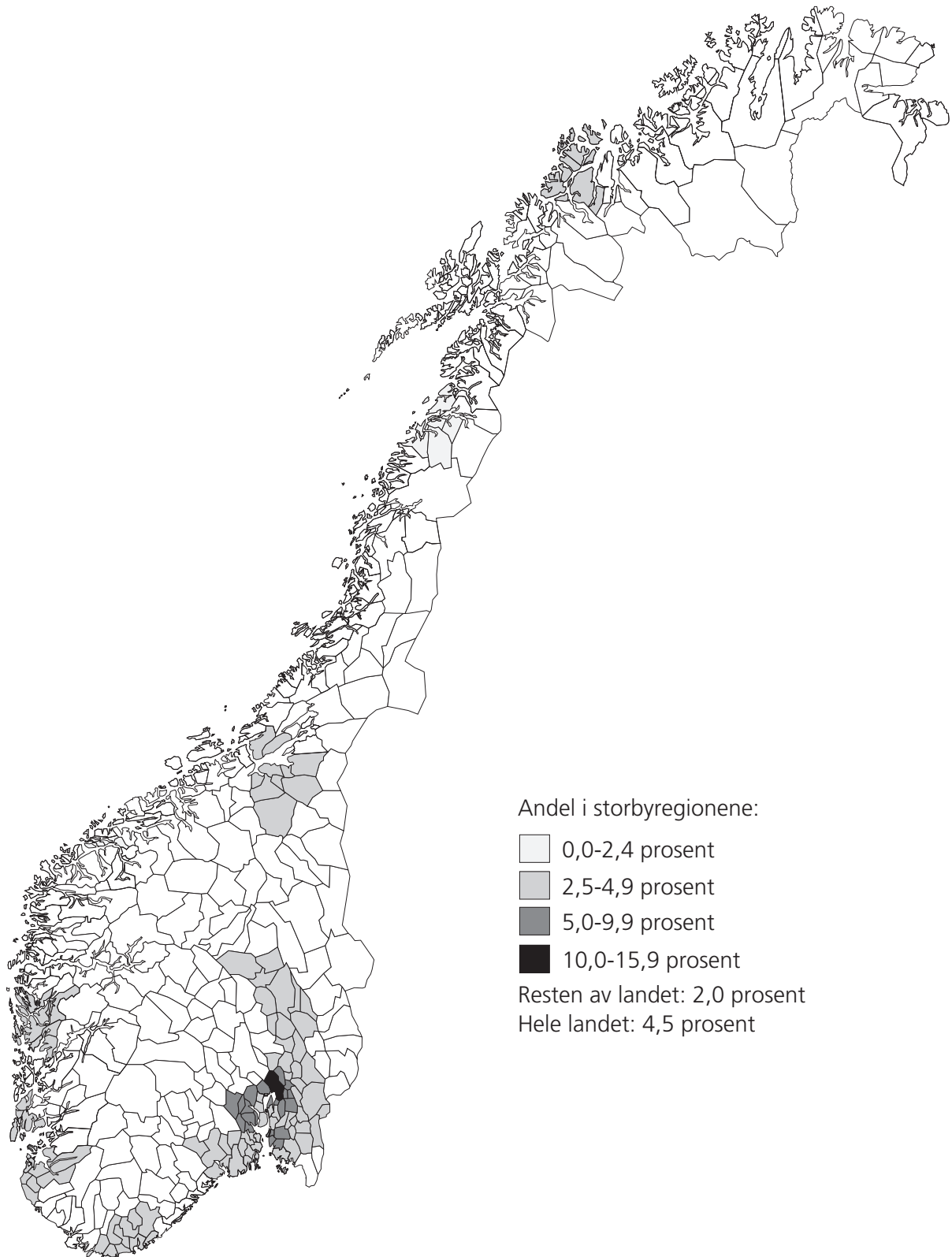
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

**Kart 2. Andel ikke-vestlige flyktninger av ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene.
1 januar 2001.**

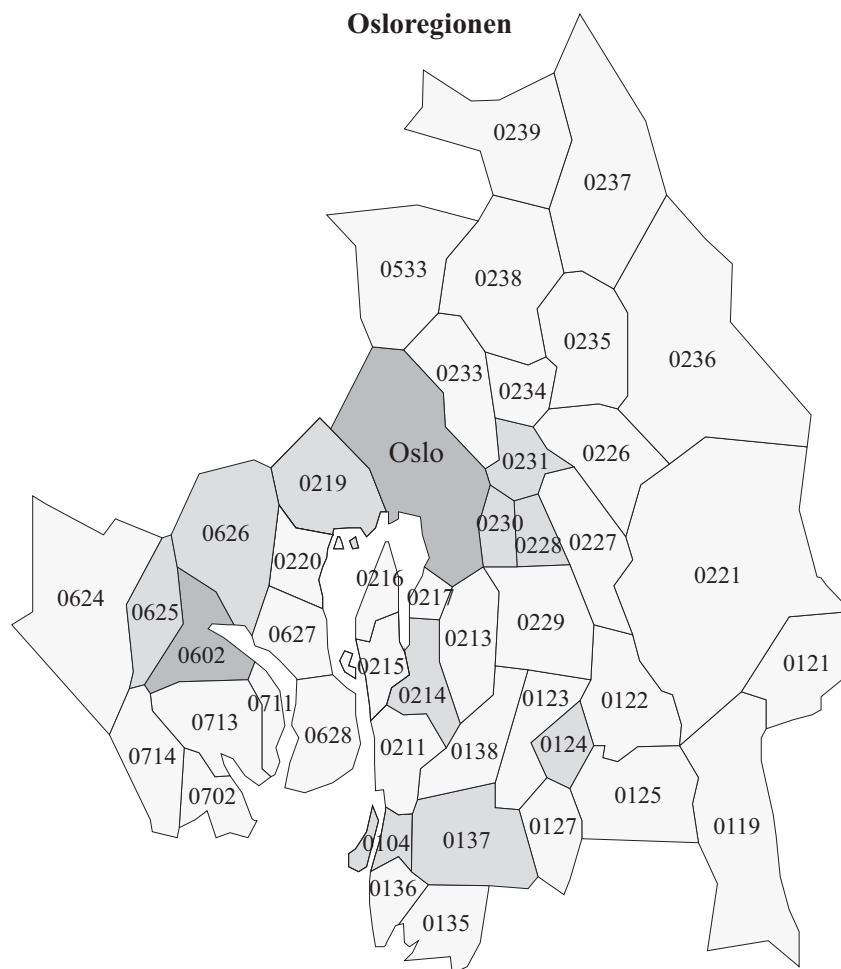
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Kart 3. Andel ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene. 1 januar 2001.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

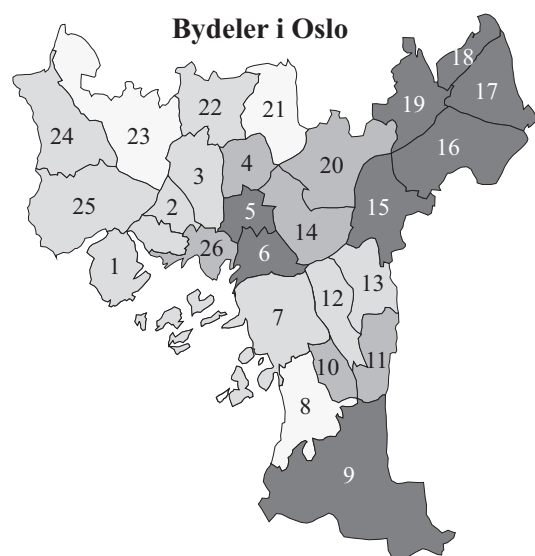
Kart 4. Andel ikke-vestlige innvandrere i kommunene i Oslo-regionen og i bydelene i Oslo. 1 januar 2001. (se vedlegg 1 for en liste over kommune- og bydelsnummer)

Andel i storbyregionene og Oslo:

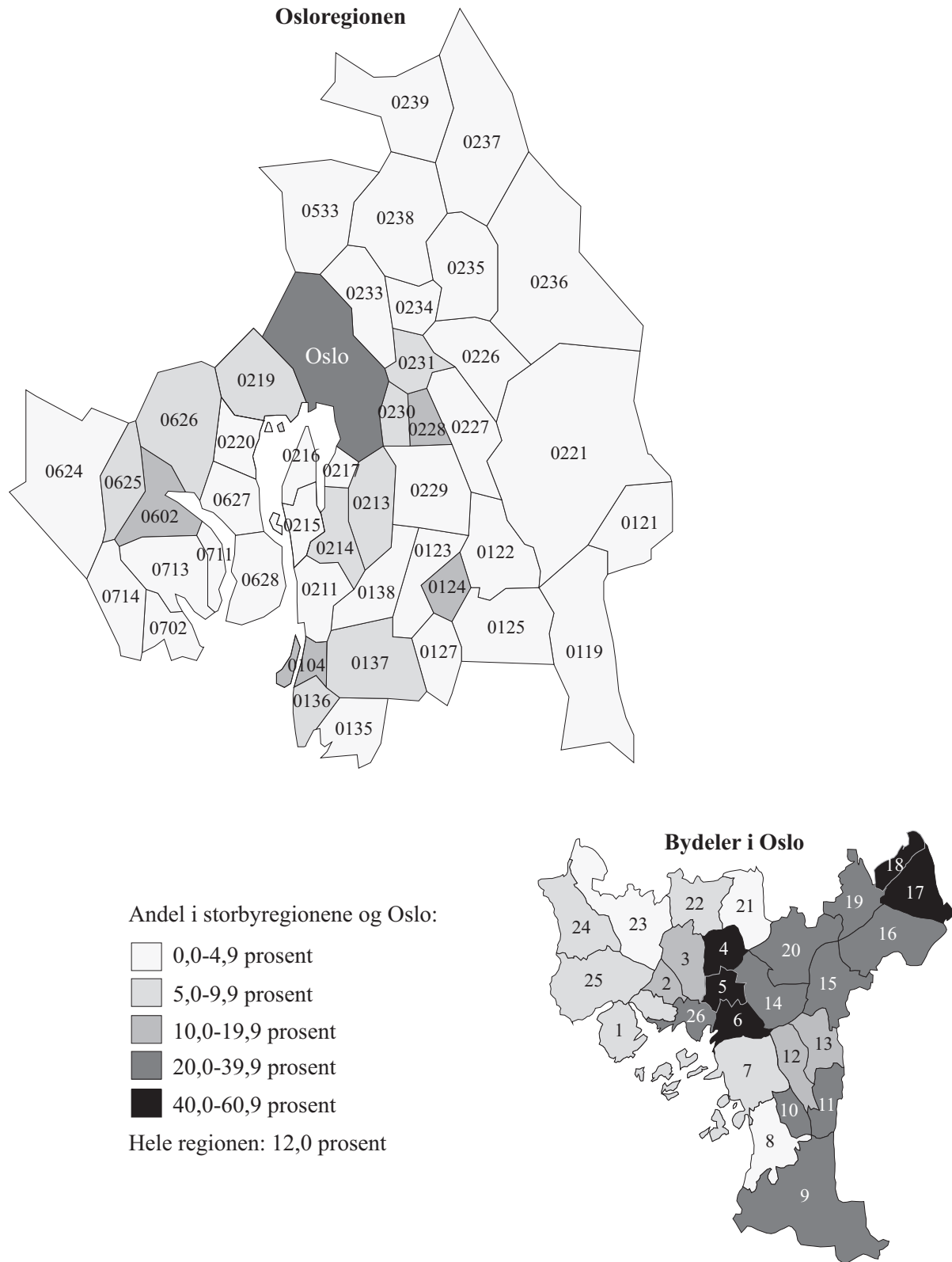
- 0,0-4,9 prosent
- 5,0-9,9 prosent
- 10,0-19,9 prosent
- 20,0-39,9 prosent
- 40,0-60,9 prosent

Hele regionen: 8,9 prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Kart 5. Andel ikke-vestlige innvandrere 6-15 år i kommunene i Oslo-regionen og i bydelene i Oslo. 1 januar 2001. (se vedlegg 1 for en liste over kommune- og bydelsnummer)

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
 Kartgrunnlag: Statens kartverk

Bosettingsmønster og utdanningsnivå i storbyregionene, med spesiell vekt på Oslo

Befolkningens utdanningsnivå betraktes ofte som en indikator på levekår og sosioøkonomisk nivå. Innenfor storbyene kan endringer i befolkningens utdanningsnivå føre til økte kontraster eller gentrifisering. Denne utredningen tar sikte på å si noe om utdanningsnivået i Norge i 1992 og 2000. Vi beskriver utdanningsnivået i storbyregionene, samt Oslo, Bergen, Stavanger og Trondheim, for befolkningen 16 år og over, og aldersgruppen 30-39 år. Analysen foretas på kommune nivå for storbyregionene, på bydelsnivå for de fire største byene, og på grunnkrets nivå for Oslo. Vi legger spesielt vekt på å beskrive og analysere den geografiske fordelingen av personer med fullført universitets- eller høyskoleutdanning. Graden av segregasjon mellom personer med universitets- eller høyskoleutdanning og personer med lavere utdanningsnivå i de fire største byene blir også presentert.

1. Utdanning, levekår og segregasjon

I verdenssammenheng ligger Norge helt på toppen når det gjelder forventet gjennomsnittlig antall år med formell utdanning. Ifølge UNESCO og tall fra 1999/2000, kan man forvente at en person gjennomfører ca. 16 års formell skolegang i Norge. Resten av Skandinavia ligger også på toppen av UNESCOs rangering. Noe av årsaken til at Norge scorer så høyt er at ungdom mellom 16 og 19 år gjennom Reform '94 har lovfestet individuell rett til minimum tre års videregående opplæring. Blant avgangselevne fra grunnskolen i 1998 gikk 97 prosent av elevene direkte over i videregående skole samme høst (Einarsen 2000). Videregående skole er nærmest blitt obligatorisk for å få arbeid eller høyere utdanning, og skillet mellom de som kun har grunnskoleutdanning og de som har videregående utdanning er i ferd med å viskes ut (jf. Wessel 1999). Derimot er det fremdeles slik at ikke alle fortsetter med høyere utdanning. Andelen som gikk direkte over i høyere utdanning i 1998 var 19 prosent for menn og 34 prosent for kvinner. Blant alle 19-24-åringene var 32 prosent av kvinnene og 23 prosent av mennene i høyere utdanning (Einarsen 2000). Andelen er langt høyere enn for 10 år siden, men indikerer også at vi på nasjonalt plan finner de største forskjellene i utdanningsnivå blant de som har fullført videregående skole.

Andelen vi har vist til over er gjennomsnittstall for hele Norge. Hensikten med utredningen er primært å undersøke om det er regionale forskjeller i fullført utdanning, hvorvidt de største byene preges av utdanningssegregasjon, om personer med høy eller lav utdanning er konsentrert til visse områder av byen, eller om det er snakk om en polarisering - for eksempel et utdanningskille mellom østlige og vestlige deler av Oslo.

Å studere regionale forskjeller er relevant fordi befolkningens utdanningsnivå ofte betraktes som en indikator på levekår og sosioøkonomisk nivå (jf. Dale og Jørgensen 1986, Barstad 1997, Brattbakk 2000). Ved å kartlegge bosettingen på bakgrunn av fullført utdanningsnivå forsøker man å dokumentere den romlige distribusjonen og sammenhengen mellom utdanningsnivå og andre sosiale utfordringer slik som inntektsforskjeller, sosial hjelp og ulik boligstandard. En geografisk konsentrasjon av en eller flere sosiale utfordringer kan føre til en forsterkning av disse og andre problemer (jf. Gullberg 2002), og bidrar til segregasjon gjennom flytteprosesser og sosial mobilitet (Barstad 1997).

Analyser fra 1978 antydte "en utpreget geografisk segregering innen Bergen" (Aase og Dale 1978:76) og skarpe kontraster når det gjaldt viktige sider ved levekårene, deriblant utdanning. Man fant at høy utdanning vanligvis ga god boligstandard og bosted i strøk med bra sol- og utsiktsforhold, slik som i "høystatusstrøket" fra Åsane, gjennom østsiden av Bergensdalen og ut i Fana. Ifølge undersøkelsen var også Oslo, Trondheim og Stavanger sosioøkonomisk segregert. Nyere undersøkelser bekrefter at de fire største byene i Norge i større eller mindre grad preges av sosioøkonomisk segregasjon og at det er

en viss opphoping av dårlige levekår i storbyene, men finner ikke en like entydig sammenheng mellom utdanning og andre levekårsindikatorer som i undersøkelsen fra 1978 (Barstad 1997, Wessel 1999, AU 2000). Det er ikke gitt at en bydel med lavt utdanningsnivå scorer dårlig på levekårsindeksen og en bydel med høyt utdanningsnivå scorer godt (Barstad 1997). For eksempel kan områder med dårligst levekår likevel tiltrekke seg grupper med høy utdanning og høy kjøpekraft. Dette gjelder blant annet Grünerløkka i Oslo, Sandviken-Møhlenpris i Bergen sentrum, deler av Sentrum bydel i Trondheim og Storhaug i Stavanger. Det blir hevdet at det foregår en fragmentering av bosetningsmønsteret og at det komplekse forholdet mellom utdanning og andre levekårsindikatorer gjør at klassesdimensjonen har fått et svakere fysisk-sosialt uttrykk (Wessel 1999).

Segregasjon etter utdanningsnivå har tradisjonelt vært særlig markert i Oslo (Barstad 1997), men også i Bergen (Wessel 1999), Trondheim (Brattbakk 2000, Wessel 1999) og Stavanger (Wessel 1999) preges byen av en ulik fordeling av de med høyt og lavt utdanningsnivå. Det hevdes at det i forhold til norske målsetninger og enkelte andre nordiske byer dreier det seg om en "skarp sortering" (Wessel 1999:43) i de fire største byene. Segregasjonsnivået har likevel endret seg lite de siste 10 årene og situasjonen karakteriseres i litteraturen som relativt stabil.

I Oslo finner Barstad (1997) at det på bydelsnivå er et tydelig øst-vest skille, men at det lave utdanningsnivået i øst ikke er påfallende lavt i forhold til landsgjennomsnittet. Derimot er det høye utdanningsnivået i vest enestående i landsmålestokk. En undersøkelse rundt levekårsutviklingen i Trondheim konkluderer med at også Trondheim preges av et tydelig geografisk mønster når det gjelder utdanningsnivå (Brattbakk 2000). Det vises til en sentrum periferi dimensjon hvor sentrum preges av høyere utdanning mens periferien henger etter den generelle forbedring av utdanningsnivået og dermed har fått sin relative posisjon svekket. Det kan være en av årsakene til at Wessel i sin studie fra 1999 fant en svak økning i utdanningssegregasjonen i Trondheim. Sammenlignet med Oslo er det likevel langt mindre forskjeller mellom bydelene i Bergen, i Trondheim og i Stavanger.

Gentrifisering

Gentrifiseringsbegrepet inngår ofte som en del av segregasjonslitteraturen og da som en årsak til nye sosioøkonomiske segregasjonsmønstre i storbyene. Gentrifisering er et internasjonalt fenomen som oppstår når mindre attraktive områder i storbyene får en fysisk og økonomisk oppgradering, enten gjennom private investeringer eller gjennom offentlige tiltak. Oppgraderingen fører til økte priser på leiligheter, både i form av leie og kjøp, slik at mange – blant annet eldre og innvandrere – ikke har råd til å bo der lenger, og flytter ut av området til billigere boområder, ofte til drabantbyene (Aspen 2002). Studenter og mer etablerte, unge, velutdannede og ressurssterke grupper flytter gjerne inn i de oppgraderte områdene, og bidrar til å endre befolkningssammensetningen og det sosioøkonomiske nivået i området.

Grunnerløkka trekkes gjerne frem som et eksempel på den gentrifiseringen som har funnet sted i Oslo indre øst de siste 5-10 årene. Her har prosessen ført til en sosial utskiftning, med en økt andel unge og høyt utdannede, og lavere andel innvandrere. Aspen (2002) skriver at gentrifiseringen i Oslo er i ferd med å spre seg fra Grünerløkka og østover i byen til Tøyen, Grønland og Gamlebyen, og nordover til Sagene og Torshov. I tillegg finner han at et økt innslag av personer med god økonomi og høy utdanning, samtidig som tunge sosialhjelps klienter blir boende, har ført til et nytt øst-vest skille innad i de gentrifiserte østkantbydelene. Han mener dette er grunnen til at bydeler som Grünerløkka-Sofienberg fremdeles kommer dårligere ut i levekårsundersøkelsene. Heri ligger en av årsakene til det komplekse forholdet mellom utdanning og andre levekårsindikatorer som vi refererte til over. Dermed er gentrifiseringsprosessen med på å skape økt segregasjon og mer synlige forskjeller i bydelene i storbyen.

2. Virkninger av segregasjon

Generelt mangler vi god empiri fra Norge og andre deler av den vestlige verden om virkningene av segregasjon (Blom 1997, 1999). Blant annet har det vist seg vanskelig å fastslå i hvor stor grad

segregasjon påvirker det sosioøkonomiske nivået i et område, deriblant utdanningsnivået. Likevel ser det ut til å være enighet om at segregasjon kan forsterke utdanningsulikhetene.

Selv om all ungdom i dag har lik formell adgang til høyere utdanning, er det fortsatt store forskjeller i utdanning mellom de sosiale klassene (Sosialt utsyn 2000). Flere undersøkelser tyder på at familiebakgrunn er den enkeltfaktoren som har størst innvirkning på barns skoleprestasjoner (Hernes og Knutsen 1976, Dale og Aase 1978). Blant 25-39-åringene var andelen som hadde fullført lang høyere utdanning 25 ganger høyere blant de som hadde foreldre med samme utdanningsbakgrunn, enn blant de med foreldre som bare hadde fullført grunnskole (fra Nordli Hansen 1999 i Sosialt utsyn 2000).

I tillegg ser det ut til at det å bo i et område med høystatusfamilier og sosioøkonomiske ressurser sprer utdanningsmotiverende holdninger til den øvrige befolkningen i området, slik at elevenes utdanningsvalg og prestasjoner påvirkes av *andre elever*'s foreldrebakgrunn (Hernes og Knutsen 1976, Dale og Aase 1978). Det motsatte ser ut til å være tilfellet i lavstatusområder, mens det ikke er like sterk sammenheng i strøk med middels sosial status.

Sosioøkonomisk segregasjon er dermed med på å forsterke og reproducere de geografiske utdanningsulikhetene gjennom det som ofte blir omtalt som "naboskapseffekten". Relativt ferske studier fra Sverige bekrefter naboskapseffekten (Anderson 1998). Uavhengig av alder, kjønn, fødeland og utdanningsbakgrunn finner man at personer som blir boende i lavstatusområder gjør det mindre bra enn personer som flytter ut fra området både når det gjelder lønn og yrkesdeltakelse. Samme studie gir også et dynamisk perspektiv på segregasjon, og indikerer at personer bevisst flytter til bedre områder bort fra negative naboskapseffekter. Virkningene av segregasjon blir dermed også en av årsakene til segregasjonsmønsteret. Barstad (1997) viser til flytteaktiviteten som et av de mest negative trekkene ved segregasjon og antyder at mange av gruppene som er konsentrert i de indre bydelene i Oslo har en høyere flytteaktivitet enn befolkningen forøvrig, og at dette kan være negativt for det sosiale miljøet. Det er sannsynlig at det ofte er de minst ressurssterke som blir boende i lavstatusområdene, slik at segregasjonsmønsteret i byen vedlikeholdes eller forsterkes ytterligere. Men det er fremdeles et åpent spørsmål hvor mye bostedsmessig segregasjon betyr for levekårene i et storbyområde preget av høy mobilitet, og hvor kontakt- og aktivitetsmønsteret er forholdsvis lite knyttet til bolig og nærmiljø (Barstad 1997). Ifølge Barstad er det de som har mye kontakt med nærmiljøet, de unge og ikke sysselsatte, som er spesielt utsatt for naboskapseffekten og liten stabilitet i bosettingen, spesielt i Oslo indre øst.

3. Data, variable og geografisk nivå

I denne analysen bruker vi individbaserte registerdata over befolkningens høyeste utdanning (BHU) per 1.10.1992 og 1.10.2000. Registeret oppdateres årlig og på basis av utdanningsinstitusjonenes rapportering av alle elever og studenter som har avsluttet utdanning i løpet av studieåret (fra 1. oktober året før til 30. september rapporteringsåret). Registeret omfatter personer registrert bosatt i Norge, og som er 16 år eller eldre ved utgangen av rapporteringsåret. I tillegg registreres 15-åringene som har fullført grunnskolen eller som er i gang med en utdanning utover grunnskolenivå. Statistikken inneholder også informasjon om utdanning fullført i utlandet av nordmenn og personer med utenlandsk bakgrunn.

BHU er klassifisert etter revidert Norsk standard for utdanningsgruppering (NUS 2000) for både 1992 og 2000. I denne analysen benytter vi 3 utdanningsnivåer. Nivå 1 omfatter personer uten utdanning og de med førskole-, barneskole- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanning. Nivå 2 inkluderer personer med videregående grunntdanning, videregående avsluttende utdanning eller påbygging til videregående utdanning som høyeste utdanning. Nivå 3 omfatter personer med universitets- eller høyskoleutdanning, inklusive forskerutdanning, som høyeste utdanning. Personer med uoppgitt utdanningsnivå er tatt ut av analysen.

Generelt omtaler vi områder hvor andelen med universitets- eller høyskoleutdannede ligger over gjennomsnittet⁴, og andelen barne- eller ungdomsskoleutdannede ligger under gjennomsnittet, som områder med et høyere utdanningsnivå. Områder hvor andelen universitets- eller høyskoleutdannede ligger under gjennomsnittet, og andelen barne- eller ungdomsskoleutdannede ligger over gjennomsnittet, omtales som områder med et lavere utdanningsnivå. Områder med et middels utdanningsnivå, er områder hvor både andelen med universitets- eller høyskoleutdannede, og andelen med barne- og ungdomsskoleutdannede, ligger under gjennomsnittet for byen.

Gentrifiseringsområdene er områder hvor både andelen med fullført universitets- eller høyskoleutdannede, og andelen med barne- eller ungdomsskoleutdannede, ligger over gjennomsnittet for byen.

Vi studerer utdanningsnivået for to aldersgrupper - befolkningen 16 år og over, og de mellom 30 og 39 år. Vi har valgt å se nærmere på befolkningen mellom 30 og 39 år fordi det er sannsynlig at personer i denne aldersgruppen i hovedsak har fullført den utdanningen de ønsker å ta, og fordi lav utdanning kan ha særlig negative konsekvenser i yngre aldersgrupper hvor det generelle utdanningsnivået er høyt. Å studere en smalere aldersgruppe begrenser også påvirkningen alderssammensetning har på utdanningsnivået.

Vi bruker en geografisk inndeling i 22 storbyregioner i Oslo-regionen, på Østlandet utenfor Oslo og øvrige områder utenfor Østlandet⁵. Data er oppdatert og korrigert i forhold til endringer i kommunenummer siden 1992. Til sammen inneholder storbyanalysen 139 kommuner som regnes å ligge i en storbyregion i Norge. I 2000 var det 2 340 000 personer 16 år og over som bodde i storbyregionene, 67 prosent av Norges befolkning i denne aldersgruppen. I 1992 var det 2 178 000 personer som bodde i disse kommunene, 65 prosent av befolkningen 16 år og over. I 2000 var det gjennomsnittlig 16 800 personer i aldersgruppen som bodde i hver av de 139 kommunene. For å unngå forvirring benytter vi betegnelsen Hovedstaden på Oslo by, og lar Oslo-regionen omfatte Hovedstaden, Indre- og Ytre ring, Moss- og Drammen-regionen. (Se kart 1 og vedlegg 1 i den første utredningen i dette notatet, *Ikke-vestlige innvandreres bosettingsmønster i storbyregionene*, for en oversikt over storbyregionene).

I tillegg benytter vi data på bydelsnivå for de 4 største byene (Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger) og grunnkrets nivå for Oslo. 1. januar 2000 ble bydelene i Bergen redusert fra 12 til 8. Her har vi valgt å benytte den gamle bydelsinndelingen fordi den er sammenlignbar med inndelingen i 1992, og fordi den gir en finere geografisk inndeling av Bergen. Personer med uoppgitt bydel er holdt utenfor analysen.

4. Feilkilder og usikkerhet

Dataene som presenteres her er et tverrsnitt av fullført utdanningsnivå per 1.10.2000 og 1.10.1992, og omfatter bare høyeste *fullførte* utdanning. BHU sier ingen ting om hvor mange som fortsatt er under utdanning eller hvorvidt man har fullført flere utdanninger på samme nivå. Dermed må det tas i betraktning at dataene for befolkningen 16 år og over, inkluderer personer som er under utdanning men som er registrert med et utdanningsnivå som ligger et nivå lavere enn den de holder på med i øyeblikket. Det er likevel sannsynlig at aldersgruppen 30-39 år inkluderer relativt mange personer som har fullført den utdanningen de ønsker å ta.

Siden 1992 er det lagt til flere nye grunnkretser i Oslo. I denne analysen sammenligner vi resultatene fra beregninger gjort med forskjellig antall grunnkretser i 1992 og 2000. Dette er en svakhet ved analysen som gjennomføres på grunnkrets nivå, men fordi antallet nye kretser er så få i forhold til det

⁴ Gjennomsnittet varierer med geografisk analysenivå.

⁵ SSB har utarbeidet storbyregionene på oppdrag fra, og i samarbeid med, Kommunal- og regionaldepartementet i forbindelse med arbeidet med Storbymeldingen. Inndeling tar utgangspunkt i pendlingsmønstre mellom kommunene.

totale antallet kretser i Oslo, er det liten grunn til å tro at resultatene ville vært vesentlig annerledes om grunnkretsene i 1992 og 2000 var identiske.

Generelt bør det nevnes at de resultatene som presenteres her kan avvike noe fra tall SSB har publisert tidligere, hovedsakelig fordi vi benytter den nye utdanningsstandarden fra 2000 på data fra 1992.

5. Utdanningsnivået i storbyregionene

Storbyregionene og landet for øvrig

I 2000 bodde det 3 477 000 personer i Norge som var 16 år eller eldre med registrert høyeste fullførte utdanning. Av disse hadde over halvparten, 56 prosent, registrert videregående utdanning som høyeste fullførte utdanning (tabell 1, figur 1). 22 prosent hadde registrert barne- eller ungdomsskoleutdanning og like stor andel hadde registrert universitets- eller høyskoleutdanning som høyeste fullførte utdanning.

Gjennomsnittlig er det langt lavere andel med kun fullført barne- eller ungdomsskoleutdanning for de i aldersgruppen 30-39 år (9 prosent) enn for aldersgruppen 16 år og over (22 prosent) i 2000 (tabell 1, figur 1 og 2). Her er det liten variasjon mellom gjennomsnittet for hele landet, storbyregionene og de kommunene som ligger utenfor storbyregionene.

Det er større variasjon når det gjelder andelen som har fullført universitets- eller høyskoleutdanning. Andelen med fullført universitets- eller høyskoleutdanning er høyest i storbyregionene, og ca. 10 prosentpoeng høyere for aldersgruppen 30-39 år enn for de som er 16 år og over (henholdsvis 34 og 25 prosent). Andelen med fullført universitets- eller høyskoleutdanning er lavest utenfor storbyregionene. Her ligger andelen ca. 10 prosentpoeng lavere enn i storbyregionene for begge aldersgruppene.

Siden 1992 har andelen med kun grunn- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste registrerte fullførte utdanning på rapporteringsdatoen, gått ned med mellom 9 og 7 prosentpoeng for begge aldersgruppene i storbyregionene og i områdene utenfor storbyregionene (tabell 1). Andelen med fullført universitets- eller høyskoleutdanning er derimot gått opp siden 1992. I storbyregionene har andelen økt med 6 prosentpoeng, mens andelen universitets- eller høyskoleutdannede ikke har økt like mye i områdene utenfor storbyregionene (3 og 4 prosentpoeng).

Storbyregionene

Lavest utdanningsnivå

Utdanningsnivået varierer en god del mellom storbyregionene (tabell 1 og figur 1 og 2). For aldersgruppen 16 år og over finner vi de høyeste andelenene med kun fullført barne- eller ungdomsskoleutdanning i Nedre Glomma⁶, Mjøsbyene, Ytre ring nord og Grenland-regionen, alle minst 5 prosentpoeng høyere enn for gjennomsnittet i storbyregionene i 2000 (20 prosent). Derimot er andelen med kun fullført barne- eller ungdomsskole i disse storbyregionene på nivå med gjennomsnittet i kommunene utenfor storbyregionene (26 prosent).

Når vi ser på det samme utdanningsnivået blant 30-39-åringene, er det mindre variasjon mellom storbyregionene, og andelen er gjennomsnittlig litt over dobbelt så høye som for befolkningen 16 år og over. Blant de som er mellom 30 og 39 år finner vi høyest andel som kun har fullført barne- eller ungdomsskole i Ytre ring nord, Drammen-regionen, Moss-regionen og Ytre ring sør, med ca. 3 prosentpoeng høyere andeler enn gjennomsnittet for storbyregionene (9 prosent).

Når vi rangerer storbyregionene etter andel med fullført universitets- eller høyskoleutdanning, er det

⁶ Se kart 1 og vedlegg 1 i den første utredningen i dette notatet, *Ikke-vestlige innvandreres bosettingsmønster i storbyregionene*, for en oversikt over storbyregionene.

Ytre ring nord, Haugesund regionen, Nedre Glomma og Grenland-regionen som har de laveste andelene. Disse andelene ligger mellom 8 og 13 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet for storbyregionene for begge aldersgruppene, men ligger på samme nivå som områdene utenfor storbyregionene.

Ytre ring nord er dermed den storbyregionen som har det laveste utdanningsnivået i 2000, spesielt blant 30-39-åringer (tabell 2). Nedre Glomma, Ytre ring sør, Moss-regionen, Drammen-regionen, Grenland og Mjøsbyene har en utdanningsfordeling som er mer lik gjennomsnittet utenfor storbyene enn gjennomsnittet for storbyregionene.

Høyest utdanningsnivå

I 2000 finner vi den høyeste andelen med universitets- eller høyskoleutdanning i Indre ring vest (tabell 1, figur 1 og 2). Deretter følger Hovedstaden, Ytre ring vest, Tromsø-regionen, Indre ring sør og Trondheim-regionen. Indre ring vest, Ytre ring vest og Trondheim-regionen has også spesielt lav andel barne- eller ungdomsskoleutdannede. Indre og Ytre ring vest skiller seg dermed ut som storbyregioner med spesielt høyt utdanningsnivå i befolkningen i 2000, med Indre ring sør, Hovedstaden, Tromsø- og Trondheim-regionen like etter.

Tabell 2 gir en oversikt over storbyregionene med høyest og lavest andel universitets- eller høyskoleutdannede. Av tabellen ser vi at prosentdifferansen mellom andelen i Indre ring vest (høyest andel) og Ytre ring nord (lavest andel) er på 26 prosentpoeng for befolkningen 16 år og over, og 36 prosentpoeng for aldersgruppen 30-39 år.

Endring siden 1992

Alle storbyregionene har en lavere andel barne- eller ungdomsskoleutdannede i 2000 enn i 1992. Minst nedgang for begge aldersgruppene finner vi i Indre ring vest, men der var andelen fra før lavest i landet, hvilket den også er i 2000.

Andelen med fullført universitets- eller høyskoleutdanning har gått opp i alle storbyregionene siden 1992. Likevel er det ingen områder som peker seg ut med spesielt store endringer i forhold til den gjennomsnittlige endringen for storbyregionene sett under ett. Rangeringen av storbyregionene etter andel med fullført barne- eller ungdomsskoleutdanning, eller andel med fullført universitets- eller høyskoleutdanning, er i 2000 svært lik rangeringen i 1992 for begge aldersgruppene.

6. Utdanningsnivået i de fire største byene

Oslo

Analysen av utdanningsnivået i storbyregionene viser at Hovedstaden har et utdanningsnivå som ligger godt over gjennomsnittet for storbyregionene og landet forøvrig. Dersom vi studerer utdanningsnivået i Oslo på bydelsnivå, finner vi det høyeste utdanningsnivået i byens vestlige bydeler (tabell 3). Bydel Vinderen har i 2000 høyest andel med fullført universitets- eller høyskoleutdanning og lavest andel med kun barne- eller ungdomsskoleutdanning. Dette gjelder både for befolkningen 16 år og over, og aldersgruppen 30-39 år (figur 3 og 4). Bydelene St. Hanshaugen-Ullevål, Sogn, Ullern, Uranienborg-Majorstua, Bygdøy-Frogner og Røa, har nesten like høyt utdanningsnivå som Vinderen.

Det laveste utdanningsnivået finner vi i deler av den østlige delen av byen. Igjen gjelder dette for begge aldersgruppene. Romsås har lavest andel med fullført universitets- eller høyskoleutdanning og høyest andel med kun barne- eller ungdomsskoleutdanning. Stovner følger like etter, etterfulgt av Furuset, Grorud og Hellerud (figur 3 og 4). Søndre Nordstrand har også et relativt lavt utdanningsnivå i forhold til gjennomsnittet for byen, spesielt i aldersgruppen 30-39 år, mens bydelen har et høyere utdanningsnivå når vi ser på befolkningen 16 år og over. Dette gjenspeiler at bydelen har relativt mange unge mennesker og få eldre.

Utdanningsmønsteret beskrevet over samsvarer med de tradisjonelle øst-vest kontrastene mellom høyt og lavt utdanningsnivå i Oslo som vi har beskrevet tidligere i utredningen (jf. Wessel 1999, kart 1, figur 5). Kontrastene mellom bydelene med høyest og lavest utdanningsnivå ser også ut til å ha økt siden 1992, slik at de bydelene som kom dårligst ut i 1992 har fått sin posisjon ytterligere svekket i 2000. Av figur 6 ser vi at andelen med universitets- eller høyskoleutdanning blant personer som er 16 år eller eldre, har økt minst i mange av de bydelene som kom dårligst ut i 1992 (Romsås, Stovner, Furuset, Grorud, Søndre Nordstrand, Hellerud). Dette gjelder også for 30-39-åringer, hvor bydel Romsås skiller seg ut som den eneste bydelen hvor andelen universitets- eller høyskoleutdannede faktisk har gått ned i løpet av 8-årsperioden.

Figur 3 og 4, og tabell 3, viser at de tradisjonelle østkantbydelene Grünerløkka-Sofienberg og Sagene-Torshov har en høyere andel universitets- eller høyskoleutdannede enn gjennomsnittet for byen i 2000, spesielt for aldersgruppen 30-39 år. Andelen i bydel Gamle Oslo ligger rett under gjennomsnittet for byen. Disse bydelene er blant de bydelene som har sett størst økning i andelen universitets- eller høyskoleutdannede siden 1992 (figur 6). Av figurene ser vi at disse bydelene skiller seg noe ut fra andre bydeler med høy andel universitets- eller høyskoleutdannede, ved at de også har en relativt høy andel med kun barne- eller ungdomsskoleutdanning. Dette kan reflektere gentriferingsprosessen som vi har vært inne på tidligere i utredningen, hvor både høyt og lavt utdannede preger bydelene (kart 1).

Bergen

I Bergen er kontrasten mellom bydelene med høy og lav andel universitets- eller høyskoleutdannede mindre enn i Oslo, selv om det er markante forskjeller også her. Blant Bergens 12 bydeler, er det Sentrum bydel som har høyest andel universitets- eller høyskoleutdannede i 2000 (tabell 4, figur 7 og 8). Området med høy andel universitets- eller høyskoleutdannede strekker seg fra Sentrum til Sandviken, Landås, Løvestakken og til Fana. For befolkningen 16 år og over, strekker dette området seg videre til Ytrebygda, mens området ligger like under gjennomsnittet for aldersgruppen 30-39 år. De laveste andelenene med universitets- eller høyskoleutdanning finner vi i Arna, Loddefjord og Åsane.

Andelen som kun har fullført grunn- og ungdomsskole varierer relativt lite mellom bydelene for begge aldersgruppene (tabell 4, figur 7 og 8), spesielt sammenlignet med Oslo. Det er likevel interessant at bydelene Landås og Sandviken har en høyere andel grunn- og ungdomsskoleutdannede for befolkningen 16 år og over enn byens gjennomsnitt, i tillegg til å ha en relativt høy andel universitets- eller høyskoleutdannede. Det er mulig at disse bydelene er inne i en lignende gentriferingsprosess som den vi har skissert for enkelte bydeler i Oslo (kart 2).

Når vi studerer befolkningen 16 år og over, er det bydel Sentrum som har sett størst økning i andelen universitets- eller høyskoleutdannede siden 1992, og relativt sett styrket sin posisjon som bydelen med høyest utdanningsnivå (tabell 4). Også bydelene Landås og Sandviken har økt sine andeler godt over gjennomsnittet for byen i begge aldersgruppene. Blant 30-39-åringene har også Eidsvåg/Salhus høyere andel universitets- eller høyskoleutdannede i 2000 sammenlignet med 1992.

I aldersgruppen 16 år og over er det Arna og Fyllingsdalen, i tillegg til Ytrebygda for aldersgruppen 30-39 år, som peker seg ut som bydeler hvor andelen universitets- eller høyskoleutdannede har økt minst siden 1992. Dermed har utdanningskontrasten mellom bydelene Arna og Sentrum økt siden 1992, mens Sandviken markerer seg som en bydel hvor utdanningsnivået ligger mer over gjennomsnittet i 2000 enn det gjorde i 1992.

Trondheim

I Trondheim er andelen med universitets- eller høyskoleutdanning høyest i Sentrum bydel (tabell 5, figur 9 og 10). Det er også her den har økt mest siden 1992 for begge aldersgruppene. Andelen er lavest i Saupstad og Heimdal, hvor andelen også har økt minst i løpet av 8-årsperioden, spesielt i aldersgruppen 30-39 år. I likhet med Bergen, er det relativt liten forskjell mellom bydelene når det gjelder andel som kun har fullført barne- eller ungdomsskoleutdanning. Utdanningsnivået i bydelene i Trondheim reflekterer et sentrum-periferi mønster (jf Brattbakk 2000, kart 3), og det har vært en

forsterkning av bydelsforskjellene i utdanningsnivå. Bydelene i periferien ser ut til å ligge etter i den generelle stigningen i utdanningsnivået i byen, spesielt blant 30-39-åringene.

Stavanger

Generelt er det mindre variasjon mellom bydelene i Stavanger enn i de andre byene vi har studert her (tabell 6, figur 11 og 12). Dette gjelder begge aldersgruppene. Alle bydelene har økt sin andel med universitets- eller høyskoleutdannede siden 1992, og størst økning har det vært i Storhaug, særlig for aldersgruppen 30-39 år. Blant Stavangers 7 bydeler er det kun Eiganes og Hundvåg som skiller seg ut med markant høy og lav andel universitets- eller høyskoleutdannede. Kontrasten i byen ligger mellom disse to bydelene, særlig blant 30-39-åringene. I likhet med Trondheim og Bergen er det liten variasjon mellom bydelene når det gjelder andel med kun barne- eller ungdomsskoleutdanning i 2000.

7. Hvordan måle segregasjon?

For å måle graden av segregasjon er det utviklet flere ulike typer indikatorer og indekser. Her har vi valgt å bruke dissimilaritetsindeksen⁷ (D-indeks) utarbeidet av Duncan og Duncan (1955). Dette er den eldste og mest brukte indeksen innenfor segregasjonsforskningen (Massey og Denton 1988).

D-indeksen måler graden av likhet i fordelingen av to befolkninger over et antall geografiske områder, f.eks. områder i en storbyregion. Indeksen angir hvor stor del av den ene befolkningen (eller den andre) som må flytte til et annet område for at de to skal være likt fordelt mellom områdene (jf. Blom 2001).

D-indeksen varierer fra 0 til 100. Hundre indikerer maksimal grad av segregasjon, og 0 indikerer ingen grad av segregasjon. I USA regnes D-indeksverdier over 60 som høye. Verdier mellom 30 og 60 regnes som moderate, mens verdier under 30 anses som lave. Dersom det bare er to bydeler, og en befolkning holder til i hver sin bydel, er indeksen lik 100. Fordeler befolkningene seg helt likt, dvs. at begge befolkningene f.eks. har 50 prosent av sin befolkning i hver bydel, da er indeksen lik 0. Her er det relevant å merke seg at en befolkningsfordeling på 20/80 for begge befolkningene, dvs. at 20 prosent av begge befolkningene bor i et område, og 80 prosent i et annet, også regnes som en helt lik fordeling av de to befolkningsgruppene. Følgelig vil D-indeksen være lik 0.

D-indeksen gir et mål på segregasjonen eller graden av romlig atskillelse mellom to folkegrupper, i dette tilfellet de med universitets eller høyskoleutdanning og alle med et lavere utdanningsnivå. D-indeksen tillater ikke sammenligning mellom flere enn to grupper samtidig.

For di D-indeksen opererer med andeler, vil den totale størrelsen på de to befolkningene i utgangspunktet ikke ha noen betydning for D-indeksen. Dersom majoritetsbefolkningens fordeling i områdene har vært stabil, påvirkes ikke indeksen av at en minoritetsbefolkning fordobles i en tiårsperiode med mindre dens fordeling i områdene har endret seg. Hvis minoritetsbefolkningen bosetter seg i et område hvor den tidligere var underrepresentert, vil det bidra til å redusere D-indeksen for hele regionen. Indeksen vil derimot øke hvis minoritetsbefolkningen flytter fra et område hvor den fra før var underrepresentert til et område hvor den er overrepresentert. D-indeksen er kun et gjennomsnittsmål som kan dekke over at enkelte områder har en mer ekstrem opphoping av visse grupper, og det er slike områder som er mest problematiske i en levekårssammenheng (Barstad 1997).

Ved bruk av D-indeksen vil valg av geografisk nivå ha betydning for de resultater en kommer fram til. Tidligere analyser av segregasjon i norske storbyer har vist at segregasjon på lavere nivåer kan forsvinne eller skjules når en studerer fordelinger på større geografiske nivåer (Dale og Jørgensen 1986). Jo mindre det geografiske området er, jo høyere blir indeksen. Jo større de geografiske områdene

⁷ Formelen for D-indeksen ser slik ut: $D = \frac{\sum |p_i^1 - p_i^2|}{2} \times 100$, hvor p_i^1 = andelen av befolkningsgruppe 1 som bor i delområde i, og p_i^2 = andelen av befolkningsgruppe 2 som bor i delområde i.

er, jo mindre blir indeksen og befolkningene fremstår som mer likt fordelt. Det betyr at det er vanskelig å sammenligne indekser som er utarbeidet på bakgrunn av ulike geografiske nivåer. Fordi det ofte er ønskelig å fange opp segregasjon på et lavt geografisk nivå, slik det blir oppfattet av innbyggerne selv i lokalmiljøene, er det viktig å ha tilgang til data fra ikke for store og ikke for få områder. Her velger vi å analysere segregasjonen på bydelsnivå for de fire største byene i Norge, i tillegg til krets nivå i Oslo. Vi presenterer D-indeks for befolkningen 16 år og over og aldersgruppen 30-39 år. Det er likevel mulig at det skjuler seg ulikheter i befolkningsfordelingen også innenfor noen av områdene som er brukt i denne analysen, slik at segregasjonen og integreringsutfordringene eventuelt vil være mer merkbare enn hva en kan få inntrykk av når vi ser på området under ett.

Ekstrem bokonsentrasjon

I tillegg til å benytte D-indeksen som mål på segregasjon, ønsker vi å beregne graden av ekstrem bokonsentrasjon av personer med universitets- eller høyskoleutdanning i Oslo. Dette målet gir en oversikt over hvor stor andel av befolkningen som bor i grunnkretser med minst 50 prosent høyere konsentrasjon av personer med universitets- eller høyskoleutdanning enn byens gjennomsnitt.⁸ Jo lavere andel, jo mindre ekstrem er den geografiske bokonsentrasjonen av de med universitets- eller høyskoleutdanning. Fordi beregningsmåten for ekstrem bokonsentrasjon er følsom overfor antall personer som bor i en krets, har vi utelatt kretser med mindre enn 20 personer i den aktuelle aldersgruppen (jf. Wessel 1999).

8. Segregasjon i de fire største byene

Segregasjonsindeksen som vi presenterer i tabell 7, måler graden av likhet i fordelingen av befolkningen med universitets- eller høyskoleutdanning og de med utdanning på et lavere nivå i de fire største byene i Norge. Jo høyere indeksverdi, jo større er segregasjonen og forskjellen mellom fordelingen av de to utdanningsgruppene i bydelene i storbyene.

Dersom vi benytter de amerikanske kriteriene, er indeksverdiene vi kan beregne for de fire største byene i Norge lave. Siden ingen av verdiene på bydelsnivå er over 30, er det altså lav grad av utdanningssegregasjon i storbyene. Den høyeste indeksverdien finner vi for Oslo i aldersgruppen 30-39 år i 2000. Her må 27 prosent av befolkningen med universitets- eller høyskoleutdanning flytte til en annen bydel i Oslo for at den skal være likt fordelt med befolkningen som har utdanning på et lavere nivå. Nedenfor presenterer vi resultatene for hver enkelt av de fire byene.

Stavanger

Sammenlignet med de tre andre byene i analysen, har Stavanger den laveste graden av segregasjon i 2000 (tabell 7). Dette gjelder både for befolkningen 16 år og over og aldersgruppen 30-39 år. Bydelene i Stavanger har dermed en mer lik fordeling av de to utdanningsgruppene enn bydelene i de andre byene. Siden 1992 har segregasjonsindeksen gått svakt ned, men såpass lite at indeksen må sies å være relativt stabil.

I 2000 er det underrepresentasjonen av de med universitets- eller høyskoleutdanning i Hundvåg og overrepresentasjonen i Eiganes som bidrar mest til indeksverdien for begge aldersgruppene. Det er her fordelingen av de to befolkningene er mest ulik. Dette samsvarer med funnene presentert ovenfor. I de andre bydelene er de to befolkningene svært likt fordelt.

Selv om indeksverdien er ca. 3 poeng høyere for aldersgruppen 30-39 år, er det generelt små forskjeller i fordelingen av de to befolkningene i bydelene sammenlignet med befolkningen 16 år og over.

⁸ Utrekning av ekstrem bokonsentrasjon (jf. også Wessel 1999):

1. Andelen med universitets- eller høyskole i kretsen delt på andelen med universitets- eller høyskole i hele Oslo
2. Summering av totalt antall personer som bor i kretser med representasjonsrater (fra pkt. 1) på minst 1.5.
3. Antallet beregnet under pkt 2. delt på antall personer i den aktuelle aldersgruppen i Oslo.

Trondheim

Trondheim har den nest laveste segregasjonsgraden blant de fire byene i 2000 (tabell 7). For befolkningen 16 år og over har ikke indeksen endret seg siden 1992, mens den har gått opp ca. 4 poeng for aldersgruppen 30-39 år. Dette er den største økningen i segregasjon som vi registrerer i denne analysen. I Trondheim er indeksen for aldersgruppen 30-39 år nesten dobbelt så høy som for befolkningen 16 år og over (henholdsvis 9 og 17 poeng).

Det bydelene Heimdal og Sentrum som bidrar mest til indeksen i 2000. Befolkningen med universitets- eller høyskole utdanning er overrepresentert i bydel Sentrum, mens den er underrepresentert i Heimdal. I de andre bydelene er de to utdanningsgruppene relativt likt fordelt, særlig i bydel Nardo. D-indeksen er høyere for aldersgruppen 30-39 år på grunn av en generelt mer ulik fordeling av de to utdanningsgruppene i alle bydelene bortsett fra Nardo. Det er spesielt i bydel Heimdal at fordelingen blir mer ulik for denne aldersgruppen i 2000, og dermed bidrar mest til økningen i segregasjonsindeksen fra 1992 til 2000.

Bergen

I 2000 var D-indeksen i Bergen på 16 poeng for befolkningen 16 år og over, og 20 poeng for aldersgruppen 30-39 år (tabell 7). Indeksen har vært nærmest stabil i 8-årsperioden.

Fordelingen av de to utdanningsgruppene er jevnt over mer ulik enn i Stavanger og Trondheim, slik at det er flere bydeler som bidrar til indeksverdien. Men det er grunn til å presisere at segregasjonen i Bergen er lav, også etter internasjonale standarder, og at det er relativt små utslag som skal til for å heve indeksen i byen.

For begge aldersgruppene er det bydelene Sentrum og Loddefjord som bidrar mest til indeksverdien. Personer med universitets- eller høyskoleutdanning er overrepresentert i Sentrum, og underrepresentert i Loddefjord, såpass at det slår ut på indeksen. Segregasjonsindeksen er noe høyere for aldersgruppen 30-39 år fordi Sandviken og Landås har en mer ulik fordeling av de to befolkningene for denne aldersgruppen enn for befolkningen 16 år og over. Bydel Ytrebygda har derimot den mest like fordelingen i Bergen i 2000 for begge aldersgruppene.

Oslo

Oslo har den høyeste indeksverdien blant de fire byene vi har studert her (tabell 7). I hovedstaden er indeksverdien på 25 poeng for hele befolkningen 16 år og over, mens den er to poeng høyere for aldersgruppen 30-39 år. Siden 1992 har indeksen gått svakt ned i aldersgruppen 16 år og over, mens den har gått opp ca. 2 poeng for aldersgruppen 30-39 år. Likevel er endringene så små at der er naturlig å omtale segregasjonsnivået i Oslo som stabilt.

I likhet med Bergen er det flere bydeler som bidrar til indeksverdien i 2000. Det er spesielt overrepresentasjonen av personer med universitets- eller høyskoleutdanning i den vestlige delen av byen som er med på å trekke opp indeksen i 2000. Bydel St. Hanshaugen-Ullevål bidrar mest. Enkelte bydeler i ytre øst, slik som Furuset, Hellerud og Stovner, hvor universitets- eller høyskoleutdannede er underrepresentert, bidrar også til indeksen. Indeksen er høyere for aldersgruppen 30-39 år enn for befolkningen 16 år og over på grunn av en noe mer ulik fordeling blant utdanningsgruppene i bydel Sagene-Torshov, Gamle Oslo og Søndre Nordstrand. I de andre bydelene er fordelingen mer lik for aldersgruppen 30-39 år enn for befolkningen 16 år og over. Men også her er det snakk om svært små forskjeller mellom de to aldersgruppene.

Oslo - grunnkretser

Når vi studerer segregasjonen på et lavere nivå enn bydelsnivå, vil indeksen naturlig øke på grunn av at vi fanger opp fordelingen av de to befolkningene i flere områder (tabell 7). I Oslo er D-indeksen for

befolkningen 16 år og over på 27 poeng, og 3 poeng høyere for aldersgruppen 30-39 år. Segregasjonsgraden er på grensen til et moderat nivå for aldersgruppen 30-39 år.⁹

På grunnkrets nivå er det primært den ulike fordelingen av utdanningsgruppene i den østlige og sydlige delen av byen som bidrar til indeksverdien. Dette gjelder blant annet grunnkretser i delområdet Grorud i Grorud bydel, Alfaset i Hellerud bydel, Fossum i Stovner bydel, Ulshol i Furuset bydel, Østensjø i Bydel Østensjø, Rudene og Ljansbyen på Søndre Nordstrand, Ulven i bydel Helsfyr-Sinsen, Manglerud i bydel Manglerud og Langerud i bydel Lambertseter. I disse grunnkretsene er universitets- eller høyskoleutdannede underrepresentert.

I tillegg er det noen grunnkretser i de vestlige bydelene som peker seg ut med ulik fordeling av de to befolkningene, blant annet i delområde Tåsen i bydel St. Hanshaugen-Ullevål, Ris, Holmen og Borgen i bydel Vinderen, Skøyen i bydel Ullern, Holmenkollen i bydel Røa, Tåsen og Ris i bydel Sogn og Skillebekk i bydel Bygdøy-Frogner. Her er det en overrepresentasjon av universitets- eller høyskoleutdannede. Det er stort sett de samme grunnkretsene som går igjen for begge aldersgruppene, slik at fordelingen er mer ulik i disse grunnkretsene for aldersgruppen 30-39 år.

Dersom vi kun ser på segregasjonen i Oslo indre øst, har indeksen holdt seg forbausende stabil i løpet av 8-årsperioden. Her er det primært grunnkretser i delområdene Åsen, Sagene, Torshov, Bjølsen og Sandaker i bydelene Sagene-Torshov, Grünerløkka i bydel Grünerløkka-Sofienberg og Grønland og Vålerenga i bydel Gamle Oslo som bidrar til indeksverdien. Innenfor alle disse delområdene finner vi både grunnkretser hvor universitets- eller høyskoleutdannede er overrepresentert og grunnkretser hvor de er underrepresentert. Det ser altså ut som at hvert av delområdene preges av grunnkretser som har relativt ulikt utdanningsnivå. Det geografiske utdanningsmønsteret er altså mer komplekst og vanskelig å tolke i grunnkretsene i indre øst enn i grunnkretsene som tilhører de tradisjonelle øst- og vestkantbydelene.

Oslo - ekstrem bokonsentrasjon

I tillegg til å benytte D-indeksen som mål på segregasjon, har vi beregnet hvor stor andel av befolkningen som bor i grunnkretser med minst 50 prosent høyere konsentrasjon av personer med universitets- eller høyskoleutdanning enn byens gjennomsnitt (tabell 8). Vi nøyer oss her med å se på aldersgruppen 30-39 år. Jo lavere andel, jo mindre ekstrem er den geografiske bokonsentrasjonen av de med universitets- eller høyskoleutdanning.

Våre beregninger viser at 11 prosent av 30-39-åringene i Oslo, bor i grunnkretser med ekstrem konsentrasjon av personer med universitets- eller høyskoleutdanning i 2000. Andelen er gått ned siden 1992. I Oslo indre øst er andelen kraftig redusert siden 1992. På tross av stabiliteten i D-indeksen på grunnkrets nivå er det altså en lavere andel av befolkningen som bor i grunnkretser med ekstrem konsentrasjon av høyt utdannede personer i 2000 enn i 1992.¹⁰

9. Sammendrag og konklusjon

Analysen av utdanningsnivået i storbyregionene viser at nivået jevnt over har gått opp i alle storbyregionene siden 1992, slik at ingen storbyregioner skiller seg nevneverdig ut med spesielt store eller små endringer. Dette gjelder både befolkningen 16 år og over, og aldersgruppen 30-39 år. Dersom vi rangerer storbyregionene etter andel med fullført barne- eller ungdomsskoleutdanning, eller

⁹ Siden 1992 har indeksverdien steget med ca. 3 poeng for aldersgruppen 30-39 år. Det er mulig at dette også kan skyldes en finere grunnkretsinnndeling i 2000 enn i 1992.

¹⁰ Wessel (1999) ser på ekstrem bokonsentrasjon av personer i alderen 30-49 med *grunnskole* som høyeste fullførte utdanning i 1986 og 1996. I tillegg til at han studerer et annet utdanningsnivå, avviker hans metode på enda ett punkt fra metoden brukt her. Wessel summerer kun de som har grunnskoleutdanning i grunnkretsene med 50% høyere konsentrasjon enn byenes gjennomsnitt, mens vi summerer alle personene i de aktuelle kretsene. Dersom vi benytter samme metode som Wessel, finner vi at andelen av befolkningen 30-49 år som bor i grunnkretser med ekstrem konsentrasjon av personer med *grunnskoleutdanning* i Oslo var 6.5% i 1992 og 4,6% i 2000.

med fullført universitets- eller høyskoleutdanning, er det kun små endringer i rekkefølgen i løpet av 8-årsperioden.

Generelt er andelene med fullført universitets- eller høyskoleutdanning høyere for aldersgruppen 30-39 år enn befolkningen 16 år og over. Det har blant annet sammenheng med at ikke alle i aldersgruppen 16 år og over har rukket å ta høyere utdanning, slik at denne aldersgruppen inkluderer langt flere personer som fremdeles er under utdanning enn aldersgruppen 30-39 år. I tillegg inkluderer befolkningen 16 år og over mange eldre som har gjennomgående lavt utdanningsnivå. Det er likevel interessant å observere at det ikke ser ut til å spille noen rolle hvilken aldersgruppe vi studerer - rangeringen av hvilke storbyregioner som har lavt eller høyt utdanningsnivå blir stort sett det samme.

Vi lokaliserer de største utdanningskontrastene til Oslo-regionen, ettersom det er her vi finner storbyregionene med høyest eller lavest utdanningsnivå. Indre og Ytre ring vest har spesielt høyt utdanningsnivå i befolkningen, med Indre ring sør og Hovedstaden like etter. Ytre ring sør, Moss-regionen, Drammen-regionen, og spesielt Ytre ring nord har lavest utdanningsnivå. I tillegg til disse, har Nedre Glomma, Grenland-regionen og Mjøsbyene en utdanningsfordeling som er mer lik gjennomsnittet i kommunene utenfor storbyene enn gjennomsnittet for storbyregionene.

Utdanningskontrastene er større for aldersgruppen 30-39 år enn for befolkningen 16 år og over. En av årsakene kan være at mange studenter som har flyttet til Indre ring vest eller Hovedstaden velger å bli boende. I tillegg huser disse områdene attraktive arbeidsplasser for landets høyt utdannede. Utbyggingen av utdanningsinstitusjoner og økt tilbøyelighet til å ta utdanning i resten av landet utjevner dermed ikke nødvendigvis forskjellene mellom Oslo og resten av landet (jf også AU 2000).

Som forventet viser analysen på bydelsnivå at Oslo preges av de største kontrastene, spesielt i aldersgruppen 30-39 år. Blant de fire største byene finner vi de høyeste andelene universitets- eller høyskoleutdannede i Oslos vestlige bydeler. I tillegg er det Oslo øst som har de høyeste andelene med kun fullført barne- eller ungdomsskole. Forskjellen mellom den østlige og vestlige delen av byen ser ut til å ha økt siden 1992, men ikke mot en entydig polarisering. De økte forskjellene skyldes i hovedsak at de bydelene som kom dårligst ut i 1992 har fått sin posisjon ytterligere svekket i 2000. Det gjelder blant annet Søndre Nordstrand, Grorud, Stovner og Furuset. Unntaket er gentrifiseringsområdene i indre øst. Her har byfornyelsen tiltrukket seg mange høyt utdannede ressurssterke mennesker som er med på å heve utdanningsnivået i Oslo indre øst, samtidig som en relativt høy andel lavt utdannede fremdeles preger området.

I Bergen, Trondheim og Stavanger finner vi det høyeste utdanningsnivået i sentrumsbydelene, og det laveste utdanningsnivået i ytterkanten av byen. Selv som noen av bydelene i ytterkanten av byene ser ut til å ligge noe etter i den generelle stigningen i utdanningsnivået, spesielt blant 30-39-åringene, er det likevel stor stabilitet i det geografiske utdanningsmønsteret i disse byene.

Til slutt finner vi at det er lav grad av utdanningssegregasjon i de fire største byene. Kun når vi studerer segregasjonen blant 30-39-åringene på et grunnkrets nivå nærmer D-indeksen seg et moderat nivå. Generelt har graden av segregasjon endret seg relativt lite i løpet av 8-årsperioden. Den laveste graden av segregasjon finner vi i Stavanger og Trondheim. I Bergen og Oslo er fordelingen av de to utdanningsgruppene - de med universitets- eller høyskoleutdanning og de med utdanning på et lavere nivå - jevnt over mer ulik enn i Stavanger og Trondheim, slik at det er flere bydeler som bidrar til indeksverdien.

Den høyeste graden av segregasjon finner vi i Oslo. På bydelsnivå er det spesielt overrepresentasjonen av personer med universitets- eller høyskoleutdanning i den vestlige delen av byen som er med på å trekke opp indeksen i 2000. Bydel St. Hanshaugen-Ullevål bidrar mest. Enkelte bydeler i ytre øst, slik som Furuset, Hellerud og Stovner, hvor universitets- eller høyskoleutdannede er underrepresentert, bidrar også til indeksen. I tillegg er indeksen høyere for aldersgruppen 30-39 år på grunn av en noe

mer ulik fordeling blant utdanningsgruppene i denne aldersgruppen i bydel Sagene-Torshov, Gamle Oslo og Søndre Nordstrand.

På grunnkrets nivå er det primært den ulike fordelingen av utdanningsgruppene i den østlige og sydlige delen av byen som bidrar til indeksverdien. I disse grunnkretsene er universitets- eller høyskoleutdannede underrepresentert. I tillegg er det noen grunnkretser i de vestlige bydelene, hvor universitets- eller høyskoleutdannede er overrepresentert, som bidrar til indeksen. Det er stort sett de samme grunnkretsene som går igjen for begge aldersgruppene, slik at fordelingen er mer ulik i disse grunnkretsene for aldersgruppen 30-39 år. Det likevel en lavere andel av befolkningen 30-39 år som bor i grunnkretser med ekstrem konsentrasjon av høyt utdannede personer i 2000 enn i 1992.

I Oslo indre øst finner vi at de grunnkretsene som bidrar mest til D-indeksen inkluderer både grunnkretser hvor universitets- eller høyskoleutdannede er overrepresentert og grunnkretser hvor de er underrepresentert. Dette gjenspeiler gentrifiseringen som vi har omtalt over, slik at det geografiske utdanningsmønsteret er mer komplekst og vanskelig å tolke i grunnkretsene i Oslo indre øst enn i grunnkretsene som tilhører de tradisjonelle øst- og vestkantbydelene.

Referanser

- Aspen, Jonny (2002): *Nye tider - nytt byliv - nye sosiale utfordringer*. Innlegg på Storbykonferansen 2 - 3 september 2002, Regjeringskvartalet, Oslo.
- Aase, Asbjørn og Britt Dale (1978): *Levekår i storby*. NOU 1978:58. Universitetsforlaget, Oslo.
- Andersson, Roger (2001): Spaces of Socialization and Social Network Competition: A Study of Neighbourhood Effects in Stockholm, Sweden, i Andersen, Hans T. og Ronald Van Kempen (red): *Governing European Cities, Social Fragmentation, Social Exclusion and Urban Governance*. Ashgate.
- Andersson, Roger (1998): Socio-spatial Dynamics: Ethnic Divisions of Mobility and Housing in Post-Palme Sweden. *Urban Studies* 35(3): 397-428
- Andersson-Brolin, Lillemor (1984): *Etnisk bostadssegregasjon*. Byggeforskningsrådet, Stockholm.
- Balakrishnan, T.R. og Feng Hou (1999): *Socioeconomic integration and spatial residential patterns of mmigrant groups in Canada*. *Population Research and Policy Review* Vol 18, s 201-217.
- Barstad, Anders (1997): *Store byen, liten velferd? Om segregasjon og ulikhet i norske storbyer*. Sosiale og økonomiske studier 97. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Brattbakk, Ingar, Stig Jørgensen og Britt Dale (2000): *Stabilitet eller endring? Levekårsutvikling i Trondheims boområder på 1990-tallet*. Reprosentralen NTNU, Trondheim.
- Cutler, David M. og Edward L. Glaeser (1997): *Are Ghettos Good or Bad?* *Quarterly Journal of Economics* 112(3): 827-872.
- Dale, Britt og Stig Jørgensen (1986): *Byens sosiale geografi: om nærmiljø i byer*. Byforskningsprogrammet. Universitetsforlaget, Oslo
- Duncan, Otis Dudley og Beverly Duncan (1955): *A Methodological Analysis of Segregation Indexes*. *American Sociological Review* Vol. 20, s. 210-217.
- Einarsen, K. Jonny (2000): Utdanning i *Sosialt utsyn 2000*. Statistiske analyser 35, s 69-80. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Galster, George C., Kurt Metzger, og Ruth Waite (1999): *Neighborhood Opportunity Structures and Immigrants' Socioeconomic Advancement*. *Journal of Housing Research* Vol. 10 (1):95-127.
- Gullberg, Anders (2002): Housing segregation, i Biterman, Danuta og Martin Børjeson (red): *International Journal of Social Welfare Social Report 2001 The National Report on Social Conditions in Sweden*. Blackwell Publishing.
- Nordli Hansen, Marianne (1999): *Utdanningspolitikk og ulikhet. Rekruttering til høyere utdanning 1985-1996*. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 2:172-203.
- Lauritzen, A., H. Faust (2002): *Integreringen slår feil*. Aftenposten 8. oktober.
- Massey, Douglas S. og Nancy A. Denton (1988): *The Dimensions of Residential Segregation*. *Social Forces*. December Vol. 67:2, s 281-315
- NOU (2002): *2 Boligmarkedene og boligpolitikken*. Statens forvaltningstjeneste. Oslo

- Opheim, Vibeke og Liv Anne Støren (2001): *Innvandrerungdom og majoritetsungdom gjennom videregående til høyerer utdanning. Utdanningsforløp, aspirasjoner og realisterte utdanningsvalg*. Rapport 7/2001. Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Peach, C. (1999): *London and New York: Contrasts in British and American models of segregation* (with comment by Nathan Glazer). *International Journal of Population Geography*, 5. pp 319-351.
- Saltman, J. (1991): Theoretical Orientation: Residential Segregation, i E.D. Huttman (ed.): *Urban Housing. Segregation of Minorities in Western Europe and the United States*, Duke University Press, Durham and London, 1-17.
- Statistisk sentralbyrå (2001): *Utdanningsstatistikk. Dokumentasjon 2000 av den individbaserte utdanningsstatistikken*.
- Statistisk sentralbyrå (2001): *Om statistikken*. <http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/> [BHU-storfil]
- Statistisk sentralbyrå (2000): *Utdanningsnivået i Norge og i Oslos bydeler - et perspektiv på ulikhet*. Aktuell utdanningsstatistikk 2/2000.
- Statistisk sentralbyrå (2000): *Norsk standard for utdanningsgruppering. Revidert 2000*. Norges offisielle statistikk (NOS C 617).
- Sæter, Oddrun (1999): *Bolig- og byutvikling i et gentrifiseringsperspektiv - eller symbolsk og økonomisk kapital i samspill*. Byggforskningsnotat 36. Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- UNESCO Institute for Statistics: *School life expectancy (expected number of years of formal schooling), latest available year*. <http://unstats.un.org/unsd/demographic/social/education.htm>
- Vatne Pettersen, Silje (2003): *Ikke-vestlige innvandreres bosettingsmønster i storbyregionene i Bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene. Ikke-vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning. Utredninger til Storbymeldingen, del 1*. Notat. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Wessel, Terje (2000): *Social Polarisation and Socioeconomic Segregation in a Welfare State: The Case of Oslo*. *Urban Studies*, Vol 37, No 11, 1947-1967.
- Wessel, Terje (1999): *Levekår og ulikheter i norske storbyer*. Prosjektrapport. Norges byggforskningsinstitutt.
- Wessel, Terje (1997): *Boligsegregasjon. En drøfting av underliggende prosesser*. Prosjektrapport 220. Norges byggforskningsinstitutt.

Tabell 1. Utdanningsnivået i storbyregionene, etter ulike aldersgrupper. 1.10.1992 og 1.10.2000. Prosent.

Storbyregioner	Utdanningsnivå ¹	16 år og over			30-39 år		
		1992	2000	Endring 1992-2000	1992	2000	Endring 1992-2000
Hele landet	1	31,3	22,1	-9,1	15,8	8,5	-7,2
	2	52,2	56,1	4,0	59,0	60,5	1,5
	3	16,6	21,8	5,2	25,2	30,9	5,7
Kommunene utenfor storbyregionene	1	35,2	25,8	-9,4	16,5	8,3	-8,2
	2	52,5	58,4	5,9	64,4	68,9	4,5
	3	12,4	15,8	3,5	19,1	22,8	3,7
Storbyregionene	1	29,1	20,3	-8,8	15,4	8,6	-6,8
	2	52,0	55,0	3,0	56,4	57,1	0,6
	3	18,9	24,6	5,8	28,2	34,3	6,1
Oslo-regionen:							
Hovedstaden	1	25,0	17,0	-7,9	12,6	8,7	-3,8
	2	47,8	47,4	-0,4	46,2	42,6	-3,6
	3	27,2	35,6	8,3	41,2	48,7	7,4
Indre ring sør	1	23,4	16,1	-7,3	13,9	8,1	-5,8
	2	54,3	56,0	1,7	55,8	55,8	0,0
	3	22,4	28,0	5,6	30,3	36,1	5,8
Indre ring vest	1	16,1	10,7	-5,4	7,5	4,4	-3,1
	2	48,2	47,4	-0,8	44,7	39,3	-5,4
	3	35,6	41,9	6,3	47,8	56,3	8,5
Indre ring nord	1	29,0	20,4	-8,6	17,6	9,7	-7,8
	2	53,8	57,5	3,7	58,2	60,5	2,3
	3	17,3	22,2	4,9	24,2	29,8	5,5
Ytre ring sør	1	31,5	22,6	-8,9	19,3	10,7	-8,6
	2	53,3	57,6	4,3	59,2	63,5	4,3
	3	15,3	19,8	4,6	21,5	25,8	4,3
Ytre ring vest	1	22,3	14,6	-7,8	12,5	6,2	-6,3
	2	50,8	52,3	1,5	52,2	51,2	-1,0
	3	26,9	33,1	6,2	35,3	42,6	7,3
Ytre ring nord	1	36,1	25,9	-10,3	21,4	12,0	-9,5
	2	52,4	58,6	6,3	62,5	67,3	4,8
	3	11,5	15,5	4,0	16,1	20,7	4,6
Moss	1	32,9	23,8	-9,2	18,4	11,3	-7,1
	2	52,8	57,1	4,4	62,0	62,5	0,5
	3	14,3	19,1	4,8	19,6	26,2	6,6
Drammen	1	33,8	24,2	-9,6	19,1	11,4	-7,7
	2	52,0	56,7	4,7	59,9	62,6	2,8
	3	14,2	19,1	4,8	21,1	26,0	4,9
Storbyregionene på Østlandet utenfor Oslo-regionen:							
Nedre Glomma	1	36,8	26,4	-10,3	20,2	10,7	-9,4
	2	51,3	56,8	5,5	62,2	65,6	3,4
	3	11,9	16,7	4,8	17,7	23,7	6,1
Tønsberg	1	27,3	19,0	-8,3	14,2	6,8	-7,4
	2	56,0	58,7	2,7	61,9	62,3	0,5
	3	16,7	22,3	5,6	23,9	30,8	6,9

Larvik/Sandefjord	1	30,7	21,9	-8,8	17,9	8,3	-9,6
	2	55,5	59,8	4,3	63,2	66,1	3,0
	3	13,8	18,2	4,5	18,9	25,5	6,6
Grenland	1	34,2	24,7	-9,5	18,9	10,5	-8,4
	2	52,6	57,8	5,3	62,2	66,4	4,2
	3	13,2	17,4	4,2	18,9	23,1	4,2
Mjøsbyene	1	35,3	25,9	-9,3	17,6	8,8	-8,9
	2	50,2	55,2	5,0	60,3	65,2	4,9
	3	14,5	18,9	4,4	22,0	26,1	4,0
Storbyregionene utenfor Østlandet:							
Kristiansand	1	26,9	18,8	-8,2	14,2	7,4	-6,8
	2	56,8	60,3	3,5	64,4	65,3	0,9
	3	16,3	20,9	4,6	21,4	27,4	5,9
Stavanger/Sandnes	1	28,2	19,5	-8,7	15,6	8,6	-7,0
	2	54,8	57,9	3,1	58,4	60,7	2,3
	3	17,0	22,7	5,6	26,0	30,7	4,7
Haugesund	1	30,3	21,0	-9,2	14,1	7,3	-6,9
	2	57,2	62,4	5,2	67,1	69,2	2,2
	3	12,5	16,6	4,1	18,8	23,5	4,7
Bergen	1	29,5	20,4	-9,1	15,3	7,9	-7,4
	2	51,7	55,3	3,7	55,4	57,8	2,4
	3	18,8	24,2	5,4	29,3	34,3	4,9
Ålesund	1	29,1	20,7	-8,5	15,6	8,7	-6,9
	2	55,9	59,6	3,7	61,9	61,5	-0,4
	3	14,9	19,7	4,8	22,5	29,7	7,3
Trondheim	1	29,0	19,7	-9,4	13,8	7,2	-6,6
	2	52,3	55,4	3,1	58,0	58,1	0,0
	3	18,7	24,9	6,3	28,2	34,7	6,6
Bodø	1	28,8	20,0	-8,8	13,6	7,5	-6,2
	2	52,6	56,0	3,4	57,5	58,0	0,5
	3	18,6	24,0	5,4	28,8	34,6	5,7
Tromsø	1	30,1	20,6	-9,5	17,4	9,3	-8,1
	2	49,1	51,4	2,3	51,6	51,3	-0,3
	3	20,8	28,0	7,2	30,9	39,4	8,4

¹ Nivå 1 omfatter personer uten utdanning og de med førskole-, barneskole- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanning. Nivå 2 inkluderer personer med videregående grunnutdanning, videregående avsluttende utdanning eller påbygging til videregående utdanning som høyeste utdanning. Nivå 3 omfatter personer med universitets- eller høyskoleutdanning, inklusive forskerutdanning, som høyeste utdanning.

Tabell 2. Storbyregionene med høyest og lavest andel barne- og ungdomsskole utdannede og universitets- og høyskoleutdannede, etter ulike aldersgrupper. 2000. Prosent.

Utdanningsnivå	16 år og over			30-39 år		
	Høyest andel	Lavest andel	Differanse	Høyest andel	Lavest andel	Differanse
Barne- og ungdomsskole	Nedre Glomma 26,45	Indre ring vest 10,71	15,74	Ytre ring nord 11,96	Indre ring vest 4,39	7,57
Universitet- og høyskole	Indre ring vest 41,87	Ytre ring nord 15,52	26,35	Indre ring vest 56,34	Ytre ring nord 20,72	35,62

Tabell 3. Utdanningsnivået i bydelene i Oslo, etter ulike aldersgrupper. 1.10.1992 og 1.10.2000. Prosent.

	Utdanningsnivå ¹	16 år og over			30-39 år		
		1992	2000	Endring 1992-2000	1992	2000	Endring 1992-2000
Hele Oslo	1	25,0	17,0	-7,9	12,5	8,7	-3,8
	2	47,8	47,4	-0,4	46,2	42,6	-3,6
	3	27,3	35,6	8,3	41,3	48,7	7,3
Bygdøy-Frogner	1	12,3	7,5	-4,8	6,0	4,4	-1,6
	2	47,5	42,4	-5,1	41,3	31,3	-10,0
	3	40,2	50,1	9,9	52,7	64,3	11,6
Uraniensborg-Majorstua	1	14,5	8,7	-5,8	6,4	4,5	-1,8
	2	46,7	40,9	-5,7	39,2	30,6	-8,6
	3	38,8	50,3	11,5	54,4	64,9	10,4
St. Hanshaugen-Ullevål	1	16,6	9,3	-7,2	7,2	3,8	-3,4
	2	43,3	37,3	-6,0	35,2	28,1	-7,1
	3	40,2	53,4	13,2	57,6	68,0	10,5
Sagene-Torshov	1	36,3	21,9	-14,3	14,9	9,0	-5,9
	2	39,9	39,4	-0,5	39,9	35,2	-4,7
	3	23,8	38,7	14,9	45,2	55,8	10,6
Grunerløkka-Sofienberg	1	32,7	19,1	-13,6	16,0	9,7	-6,3
	2	44,0	42,9	-1,1	45,4	39,4	-6,0
	3	23,3	38,0	14,7	38,6	50,9	12,3
Gamle Oslo	1	33,7	21,7	-12,0	18,2	12,8	-5,3
	2	46,3	46,1	-0,2	47,7	43,7	-3,9
	3	20,0	32,2	12,3	34,2	43,4	9,3
Ekeberg-Bekkelaget	1	21,6	13,6	-7,9	10,8	6,3	-4,5
	2	50,8	50,3	-0,5	48,9	44,7	-4,2
	3	27,6	36,1	8,4	40,3	48,9	8,7
Nordstrand	1	16,4	10,9	-5,5	7,4	5,2	-2,2
	2	51,4	50,1	-1,3	47,1	41,6	-5,6
	3	32,3	39,0	6,8	45,5	53,3	7,8
Søndre Nordstrand	1	24,1	19,3	-4,8	15,1	14,0	-1,1
	2	54,0	55,8	1,8	53,4	54,1	0,6
	3	22,0	25,0	3,0	31,5	31,9	0,5
Lambertseter	1	35,9	25,2	-10,7	19,9	8,8	-11,1
	2	50,3	52,2	1,9	53,6	52,7	-0,9
	3	13,8	22,6	8,8	26,5	38,5	12,0
Bøler	1	29,8	23,2	-6,6	15,5	10,0	-5,6
	2	51,6	51,9	0,3	54,8	52,0	-2,8
	3	18,6	24,9	6,3	29,6	38,0	8,4
Manglerud	1	30,4	22,2	-8,2	13,0	9,9	-3,1
	2	52,3	54,8	2,5	58,6	57,9	-0,7
	3	17,3	23,0	5,7	28,5	32,3	3,8
Østensjø	1	29,0	20,8	-8,2	14,2	8,1	-6,1
	2	52,4	52,7	0,3	56,0	51,9	-4,0
	3	18,6	26,5	7,9	29,9	40,0	10,1
Helsfyr-Sinsen	1	35,4	23,0	-12,4	15,1	9,4	-5,7
	2	47,7	48,7	1,1	50,1	47,7	-2,5
	3	17,0	28,3	11,3	34,7	42,9	8,2

Hellerud	1	30,1	23,4	-6,7	17,0	12,5	-4,5
	2	52,7	54,9	2,3	55,1	56,3	1,2
	3	17,2	21,7	4,5	27,9	31,2	3,3
Furuset	1	30,3	23,7	-6,7	20,0	14,2	-5,7
	2	54,3	57,4	3,1	55,9	60,2	4,4
	3	15,4	18,9	3,5	24,2	25,6	1,4
Stovner	1	33,8	27,5	-6,3	21,8	16,5	-5,3
	2	54,0	57,3	3,3	58,8	62,4	3,5
	3	12,2	15,2	3,0	19,4	21,1	1,7
Romsås	1	37,1	29,7	-7,4	26,3	18,9	-7,4
	2	51,9	55,7	3,7	52,2	61,6	9,4
	3	11,0	14,7	3,7	21,5	19,5	-2,0
Grorud	1	34,2	26,7	-7,5	18,2	13,6	-4,6
	2	51,4	54,1	2,7	58,1	60,5	2,4
	3	14,4	19,2	4,8	23,7	25,9	2,2
Bjerke	1	29,7	21,8	-7,8	13,5	10,4	-3,1
	2	49,6	52,1	2,5	50,8	50,7	-0,1
	3	20,7	26,1	5,3	35,7	38,9	3,2
Grefsen-Kjelsås	1	21,8	13,8	-8,1	8,0	4,5	-3,4
	2	46,9	46,5	-0,4	42,2	39,9	-2,3
	3	31,3	39,7	8,5	49,9	55,6	5,7
Sogn	1	15,2	9,2	-6,0	4,0	3,4	-0,5
	2	39,5	38,0	-1,4	29,5	24,7	-4,8
	3	45,3	52,7	7,4	66,5	71,9	5,4
Vindern	1	10,3	5,5	-4,8	3,9	3,0	-0,8
	2	38,0	38,0	0,0	31,2	24,8	-6,4
	3	51,7	56,5	4,8	64,9	72,1	7,2
Røa	1	13,7	8,5	-5,2	5,3	4,7	-0,6
	2	45,3	43,4	-1,9	37,7	27,5	-10,2
	3	41,0	48,1	7,1	57,0	67,8	10,8
Ullem	1	11,8	7,2	-4,6	5,1	3,7	-1,4
	2	43,7	42,0	-1,7	35,0	28,3	-6,8
	3	44,6	50,8	6,3	59,9	68,0	8,2
Sentrum	1	24,2	11,7	-12,5	16,4	9,8	-6,6
	2	48,6	48,6	0,0	46,3	41,6	-4,7
	3	27,1	39,7	12,5	37,3	48,6	11,3
Marka	1	29,4	18,1	-11,3	10,2	7,4	-2,8
	2	49,2	52,8	3,6	54,7	52,1	-2,6
	3	21,4	29,1	7,7	35,1	40,5	5,4

¹ Nivå 1 omfatter personer uten utdanning og de med førskole-, barneskole- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanning. Nivå 2 inkluderer personer med videregående grunnutdanning, videregående avsluttende utdanning eller påbygging til videregående utdanning som høyeste utdanning. Nivå 3 omfatter personer med universitets- eller høyskoleutdanning, inklusive forskerutdanning, som høyeste utdanning.

Tabell 4. Utdanningsnivået i bydelene i Bergen, etter ulike aldersgrupper. 1.10.1992 og 1.10.2000. Prosent.

	Utdanningsnivå ¹	16 år og over			30-39 år		
		1992	2000	Endring 1992-2000	1992	2000	Endring 1992-2000
Hele Bergen	1	27,6	18,9	-8,7	13,6	7,5	-6,1
	2	50,4	52,9	2,5	51,7	52,9	1,1
	3	22,0	28,2	6,2	34,7	39,7	4,9
Sentrum	1	22,7	13,2	-9,5	9,3	5,1	-4,2
	2	42,6	41,3	-1,3	34,9	33,3	-1,6
	3	34,7	45,5	10,8	55,8	61,6	5,8
Løvsstakken	1	28,3	18,2	-10,2	12,0	6,7	-5,3
	2	47,3	49,6	2,3	46,6	47,9	1,3
	3	24,3	32,2	7,9	41,4	45,4	4,1
Landås	1	29,8	21,0	-8,8	10,7	5,6	-5,0
	2	43,7	44,2	0,5	40,1	37,7	-2,4
	3	26,5	34,8	8,3	49,2	56,7	7,4
Sandviken	1	29,6	19,0	-10,6	10,2	6,0	-4,2
	2	46,3	47,0	0,7	43,6	40,1	-3,5
	3	24,1	34,1	10,0	46,2	53,8	7,6
Eidsvåg/Salhus	1	25,3	17,5	-7,9	14,2	7,0	-7,2
	2	54,1	56,7	2,6	57,0	55,9	-1,1
	3	20,6	25,8	5,2	28,8	37,1	8,3
Åsane	1	27,7	19,5	-8,2	15,9	8,9	-7,0
	2	55,8	59,8	4,0	61,0	63,9	2,8
	3	16,5	20,8	4,2	23,1	27,3	4,2
Arna	1	30,6	22,1	-8,5	17,3	8,1	-9,2
	2	55,9	61,2	5,4	63,4	69,0	5,6
	3	13,6	16,7	3,1	19,3	22,9	3,6
Fana	1	23,8	16,1	-7,8	12,5	7,4	-5,1
	2	50,6	52,6	2,0	50,7	51,1	0,5
	3	25,6	31,3	5,7	36,9	41,5	4,6
Ytrebygda	1	23,1	15,6	-7,5	10,7	6,4	-4,2
	2	52,2	54,9	2,6	53,7	54,9	1,3
	3	24,6	29,5	4,9	35,7	38,6	3,0
Fyllingsdalen	1	29,4	22,9	-6,5	15,0	9,5	-5,5
	2	52,4	55,4	3,0	55,0	59,8	4,8
	3	18,3	21,8	3,5	30,0	30,7	0,7
Loddefjord	1	30,6	21,5	-9,1	19,4	9,8	-9,7
	2	55,7	60,2	4,4	60,5	64,1	3,6
	3	13,6	18,3	4,7	20,0	26,1	6,1
Laksevåg	1	33,7	22,9	-10,7	15,7	8,2	-7,5
	2	49,9	54,1	4,2	55,4	58,0	2,6
	3	16,4	22,9	6,5	28,9	33,8	4,9

¹ Nivå 1 omfatter personer uten utdanning og de med førskole-, barneskole- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanning. Nivå 2 inkluderer personer med videregående grunntdanning, videregående avsluttende utdanning eller påbygging til videregående utdanning som høyeste utdanning. Nivå 3 omfatter personer med universitets- eller høyskoleutdanning, inklusive forskerutdanning, som høyeste utdanning.

Tabell 5. Utdanningsnivået i bydelene i Trondheim, etter ulike aldersgrupper. 1.10.1992 og 1.10.2000. Prosent.

	Utdanningsnivå ¹	16 år og over			30-39 år		
		1992	2000	Endring 1992-2000	1992	2000	Endring 1992-2000
HeleTrondheim	1	27,4	18,4	-9,0	13,8	7,5	-6,2
	2	50,5	52,6	2,1	53,1	52,3	-0,9
	3	22,1	29,0	6,9	33,1	40,2	7,1
Sentrum	1	28,9	18,1	-10,8	12,0	6,52	-5,5
	2	45,3	46,4	1,2	45,7	42,76	-2,9
	3	25,9	35,5	9,6	42,3	50,73	8,4
Strinda	1	25,9	16,8	-9,1	11,3	5,66	-5,6
	2	49,2	50,4	1,2	50,2	47,60	-2,6
	3	24,9	32,9	7,9	38,5	46,74	8,2
Nardo	1	29,2	20,8	-8,4	13,1	6,81	-6,3
	2	50,0	52,4	2,4	54,4	53,10	-1,3
	3	20,8	26,8	6,0	32,5	40,09	7,6
Byåsen	1	25,8	16,9	-8,9	13,4	6,60	-6,8
	2	50,8	52,0	1,2	52,2	50,31	-1,9
	3	23,4	31,1	7,7	34,4	43,09	8,7
Saupstad	1	29,6	22,4	-7,3	19,0	12,83	-6,2
	2	55,3	59,4	4,1	59,1	64,35	5,3
	3	15,1	18,3	3,1	21,9	22,82	0,9
Heimdal	1	26,6	18,8	-7,8	15,5	9,90	-5,6
	2	56,3	60,4	4,1	59,8	64,58	4,8
	3	17,1	20,9	3,8	24,7	25,52	0,8

¹ Nivå 1 omfatter personer uten utdanning og de med førskole-, barneskole- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanning. Nivå 2 inkluderer personer med videregående grunnutdanning, videregående avsluttende utdanning eller påbygging til videregående utdanning som høyeste utdanning. Nivå 3 omfatter personer med universitets- eller høyskoleutdanning, inklusive forskerutdanning, som høyeste utdanning.

Tabell 6. Utdanningsnivået i bydelene i Stavanger, etter ulike aldersgrupper. 1.10.1992 og 1.10.2000. Prosent.

	Utdanningsnivå ¹	16 år og over			30-39 år		
		1992	2000	Endring 1992-2000	1992	2000	Endring 1992-2000
Hele Stavanger	1	26,1	17,6	-8,5	12,9	7,1	-5,8
	2	52,5	53,9	1,4	53,0	52,8	-0,1
	3	21,5	28,5	7,1	34,1	40,0	5,9
Hundvåg	1	30,3	19,3	-11,0	15,8	8,5	-7,3
	2	56,3	61,3	4,9	62,4	65,0	2,6
	3	13,3	19,4	6,1	21,8	26,6	4,8
Tasta	1	25,5	17,8	-7,8	12,5	7,0	-5,6
	2	57,2	57,4	0,3	57,6	58,8	1,2
	3	17,3	24,8	7,5	29,9	34,3	4,4
Eiganes	1	22,5	14,7	-7,9	9,8	5,6	-4,1
	2	49,7	49,0	-0,7	45,3	43,4	-1,8
	3	27,7	36,4	8,6	45,0	51,0	6,0
Madla	1	24,6	17,2	-7,4	14,6	7,4	-7,2
	2	53,5	55,1	1,6	53,3	54,1	0,8
	3	22,0	27,7	5,8	32,0	38,5	6,4
Storhaug	1	31,3	20,2	-11,1	16,0	8,0	-8,0
	2	50,5	51,5	1,0	53,6	48,6	-5,0
	3	18,2	28,3	10,1	30,4	43,4	13,0
Hillevåg	1	29,5	20,5	-9,1	12,4	6,5	-5,9
	2	49,9	51,8	1,9	50,9	51,6	0,7
	3	20,6	27,7	7,2	36,7	41,9	5,2
Hinna	1	22,0	14,6	-7,4	11,4	6,9	-4,5
	2	53,8	55,0	1,2	53,5	51,9	-1,6
	3	24,2	30,4	6,2	35,1	41,2	6,1

¹ Nivå 1 omfatter personer uten utdanning og de med førskole-, barneskole- eller ungdomsskoleutdanning som høyeste utdanning. Nivå 2 inkluderer personer med videregående grunntdanning, videregående avsluttende utdanning eller påbygging til videregående utdanning som høyeste utdanning. Nivå 3 omfatter personer med universitets- eller høyskoleutdanning, inklusive forskerutdanning, som høyeste utdanning.

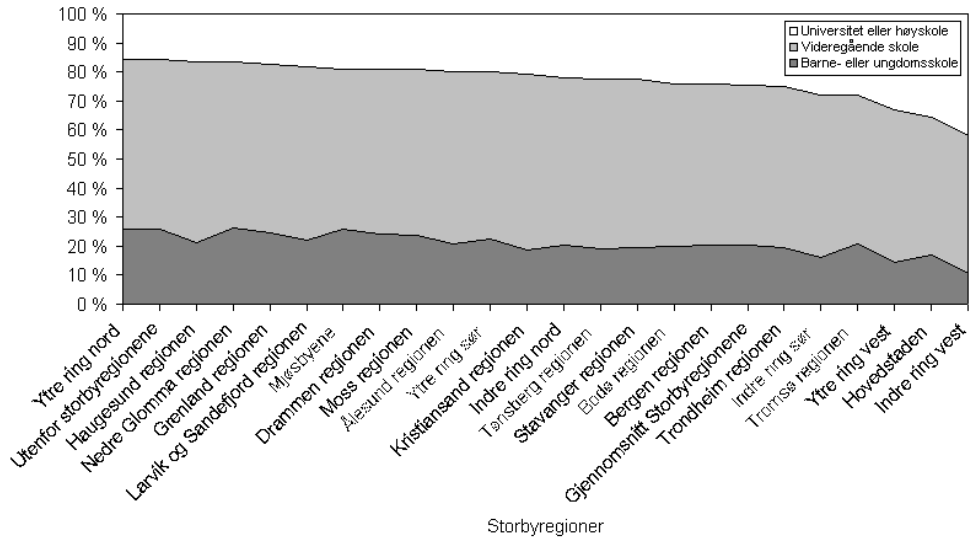
Tabell 7. D-indeks for bydeler i Bergen Stavanger, Trondheim og Oslo, og for grunnkretser i Oslo, etter ulike aldersgrupper. 1.10.1992 og 1.10.2000.

	16 år og over			30-39 år		
	1992	2000	Endring 1992-2000	1992	2000	Endring 1992-2000
Bydeler						
Bergen	14,8	16,4	1,6	20,6	20,3	-0,3
Stavanger	10,0	8,3	-1,8	11,1	10,8	-0,3
Trondheim	9,5	9,1	-0,4	13,5	17,1	3,6
Oslo	25,8	24,5	-1,3	24,6	27,0	2,4
Grunnkretser						
Oslo	27,9	27,2	-0,7	27,4	30,5	3,1
Oslo indre øst	16,5	16,8	0,4	18,8	18,2	-0,6

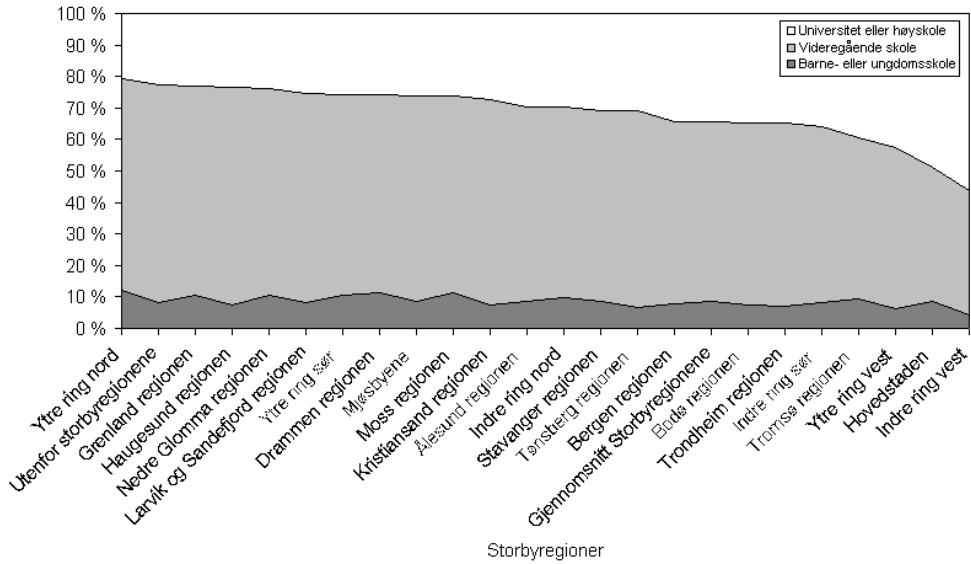
Tabell 8. Ekstrem bokkonsentrasjon av personer med universitets- eller høyskoleutdanning i Oslo for aldersgruppen 30-39 år. 1.10.1992 og 1.10.2000. Prosent.

	30-39 år		
	1992	2000	Endring 1992-2000
Oslo	13,6	10,5	-3,1
Indre øst	9,0	1,7	-7,3

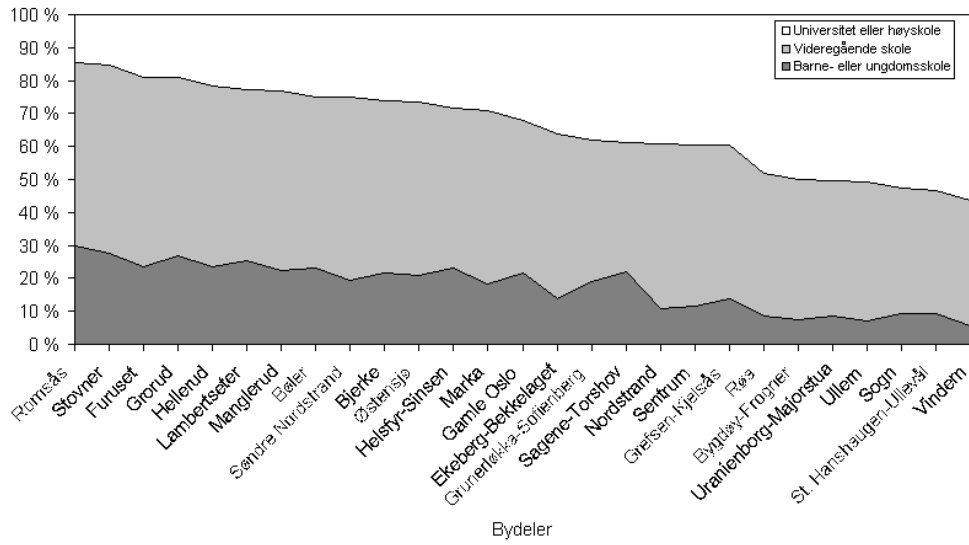
Figur 1. Utdanningsnivået i storbyregionene for aldersgruppen 16 år og over. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

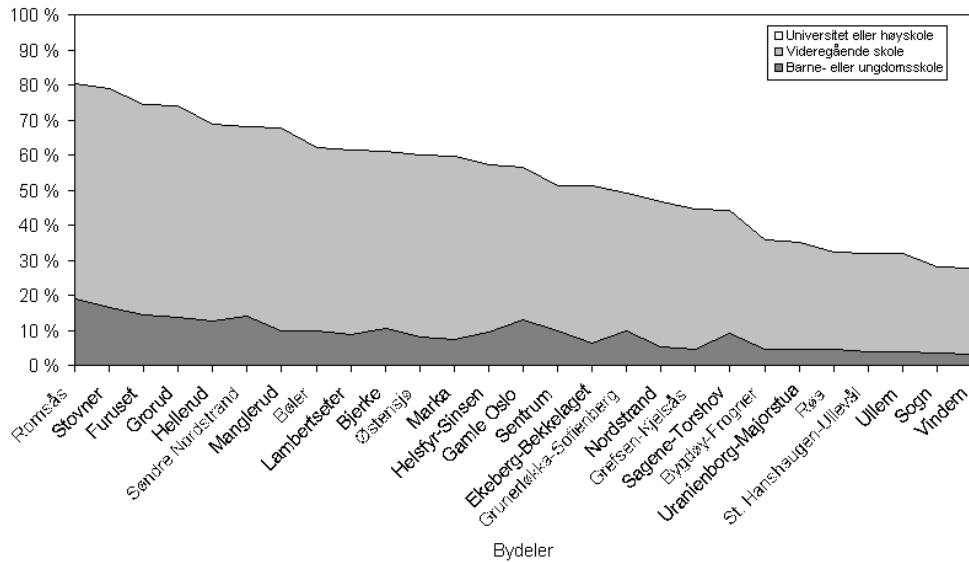
Figur 2. Utdanningsnivået i storbyregionene for aldersgruppen 30-39 år. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

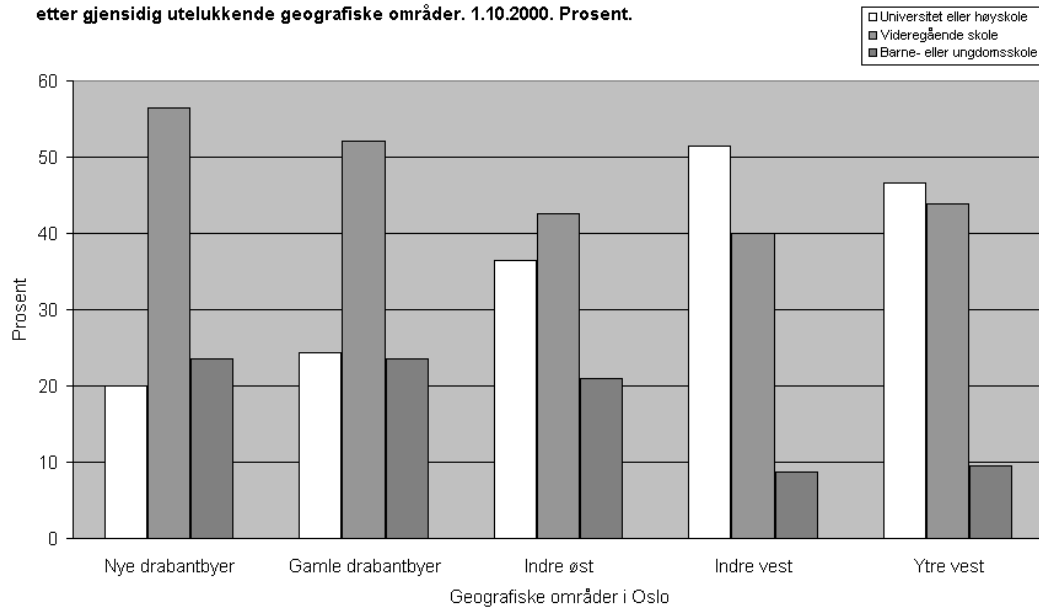
Figur 3. Utdanningsnivået i bydelene i Oslo for aldersgruppen 16 år og over. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

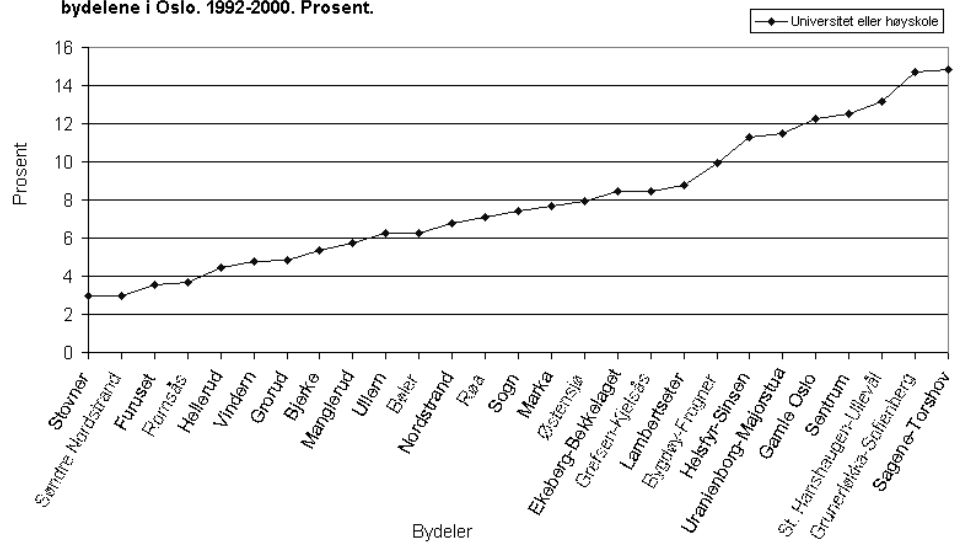
Figur 4. Utdanningsnivået i bydelene i Oslo for aldersgruppen 30-39 år. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

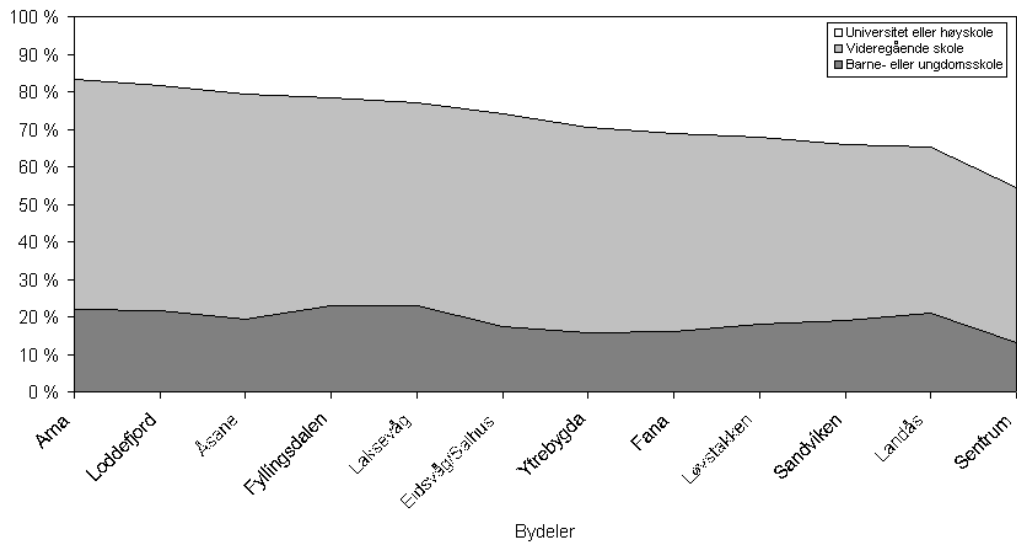
Figur 5. Utdanningsnivået for aldersgruppen 16 år og over. Bydeler i Oslo gruppert etter gjensidig utelukkende geografiske områder. 1.10.2000. Prosent.

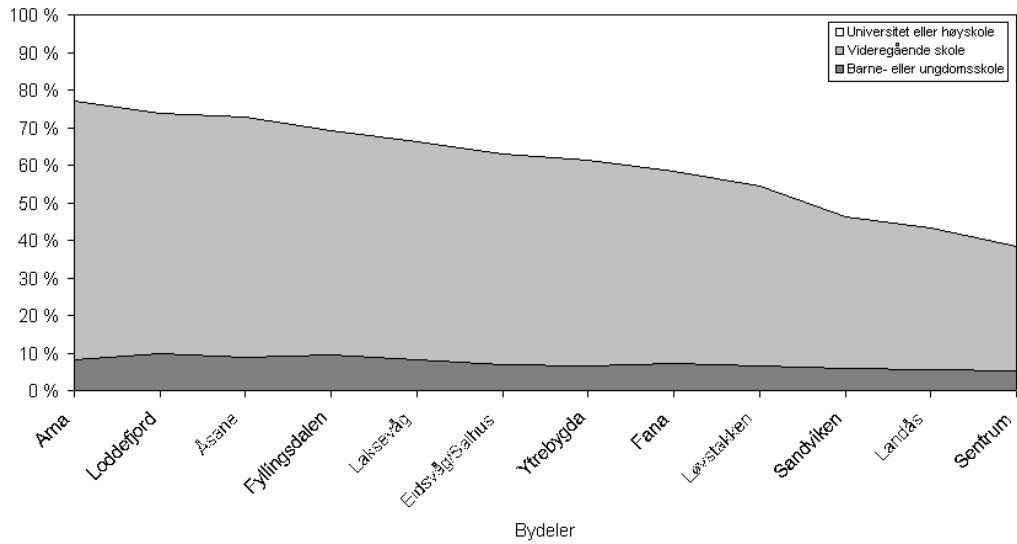
Figur 6. Endring i andel med universitets- eller høyskoleutdanning for aldersgruppen 16 år og over i bydelene i Oslo. 1992-2000. Prosent.

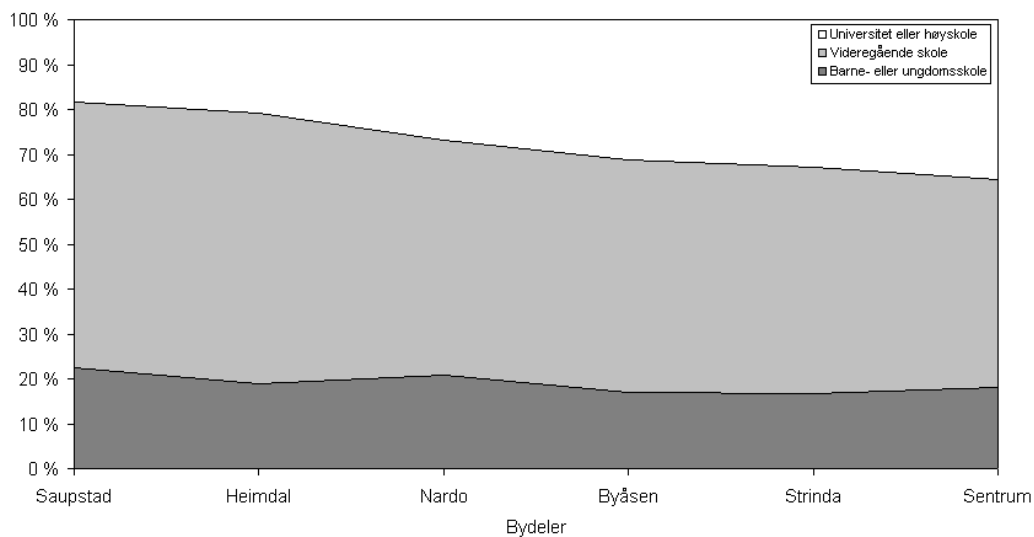
Figur 7. Utdanningsnivået i bydelene i Bergen for aldersgruppen 16 år og over. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

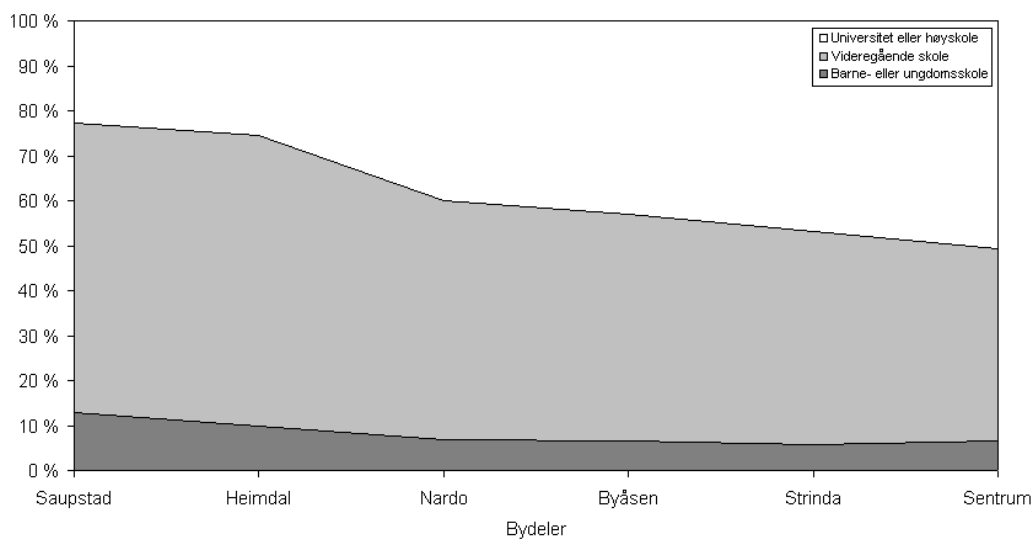
Figur 8. Utdanningsnivået i bydelene i Bergen for aldersgruppen 30-39 år. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

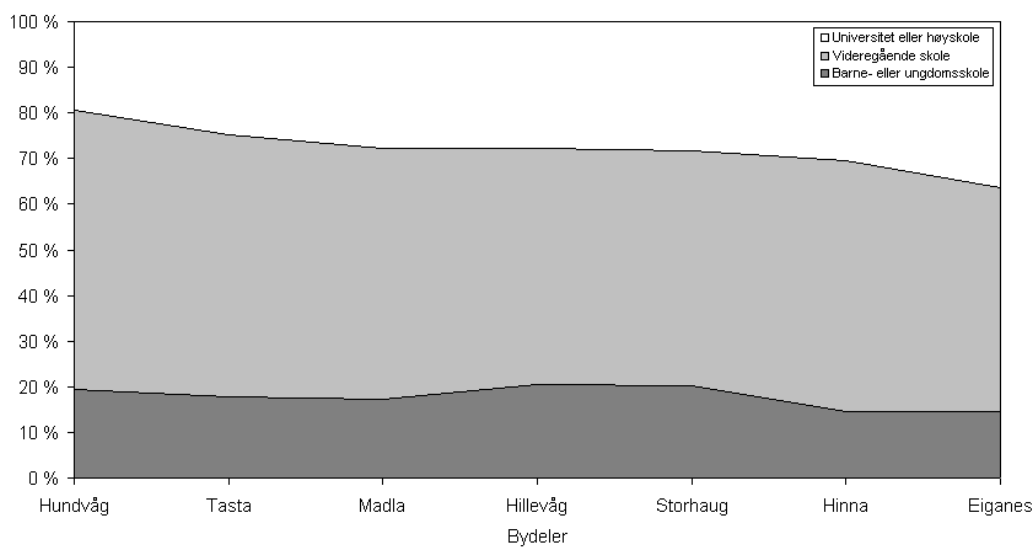
Figur 9. Utdanningsnivået i bydelene i Trondheim for aldersgruppen 16 år og over. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

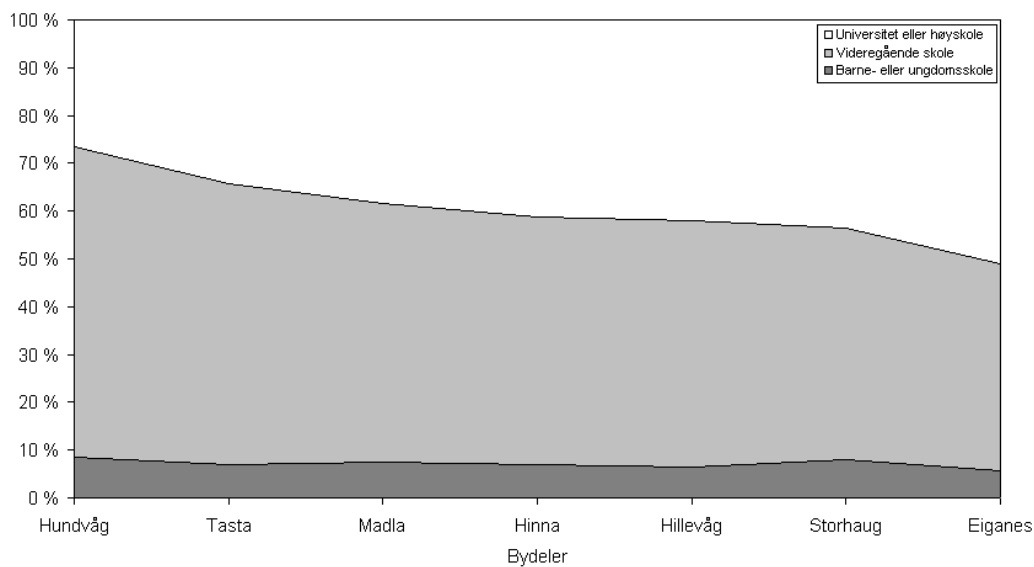
Figur 10. Utdanningsnivået i bydelene i Trondheim for aldersgruppen 30-39 år. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

Figur 11. Utdanningsnivået i bydelene i Stavanger for aldersgruppen 16 år og over. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

Figur 12. Utdanningsnivået i bydelene i Stavanger for aldersgruppen 30-39 år. Rangert etter andel med universitets- eller høyskoleutdanning. 1.10.2000. Prosent.

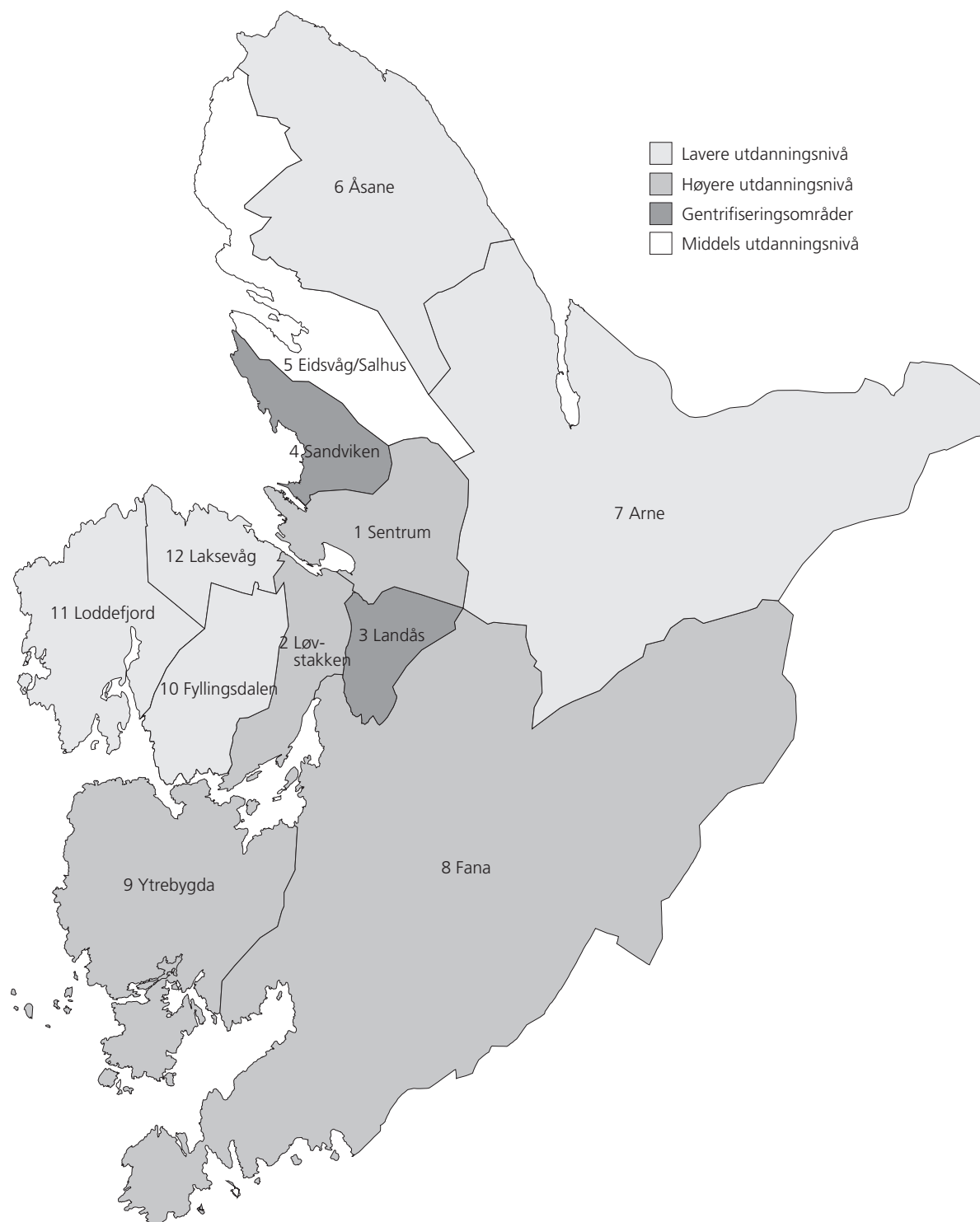

Kart 1. Utdanningsnivået i bydelene i Oslo for aldersgruppen 16 år og over. 1.10.2000.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Kart 2. Utdanningsnivået i bydelene i Bergen for aldersgruppen 16 år og over. 1.10.2000.

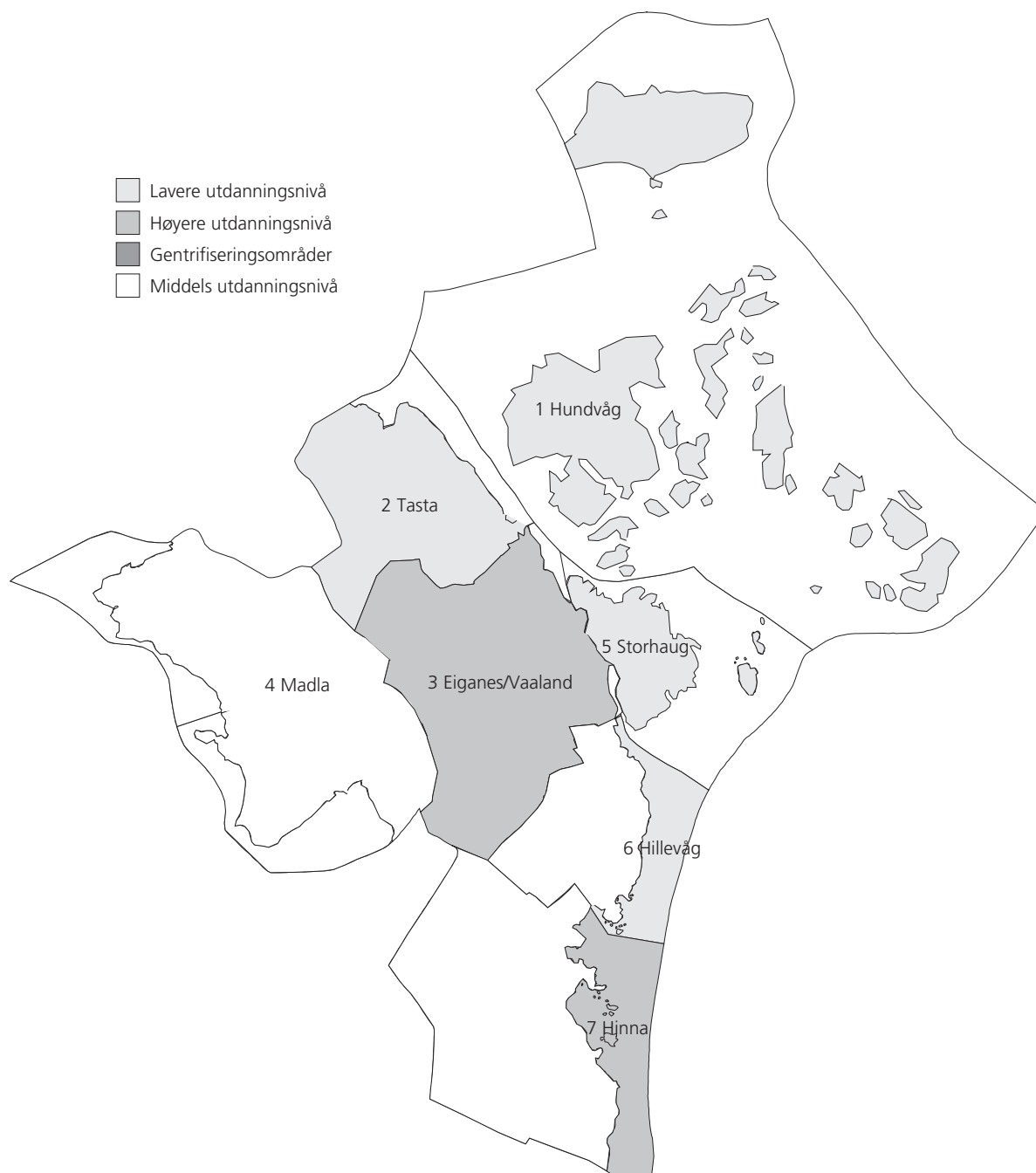
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Kart 3. Utdanningsnivået i bydelene i Trondheim for aldersgruppen 16 år og over. 1.10.2000.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Kart 4. Utdanningsnivået i bydelene i Stavanger for aldersgruppen 16 år og over. 1.10.2000.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2003/7 H.C. Hougen og G.E. Wangen: WHO's Vekststudie av sped- og småbarn. Dokumentasjonsrapport. 12s. Næringene hotell, restaurant og samferdsel. Dokumentasjon av beregningene i nasjonalregnskapet. 53s.
- 2003/8 T. Smith: Vann- og avløpsgebyrer - en gjennomgang av kommunenes praksis. 65s. 2003/21 I. Håland, T. Köber og S.Lyby: Kvalitetssikring av driftsrutinene AKU. 14s.
- 2003/9 T.M. Normann: Omnibusundersøkelsen november/desember 2002. Dokumentasjonsrapport. 51s. 2003/22 H. Hartvedt og E. Frisvoll: Kobling av adresseregistrene i DSF og GAB 2002. Dokumentasjon av samsvar og avik. 34s.
- 2003/10 E.Engelien og M. Steinnes: Tilgang til friluftsområder - metode og resultater 2002. 59s. 2003/23 A. Akselsen og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Stønader til enslig forsørger. 1992-2001. 46s.
- 2003/11 Y. Dyvi: Virkningsberegninger på MODAG. 66s. 2003/24 C. Nordseth og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Foreløpig uførestønad. 1992-2001. 39s.
- 2003/12 A.K Johnsen og T.M. Normann: Evaluering av informasjonstiltak og Internettilbud i Folke- og bolig tellingen 2001. Dokumentasjonsrapport. 30s. 2003/25 S. Derakhshanfar og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Økonomisk sosialhjelp. 1992-2001. 35s.
- 2003/13 R.J. Stene: Barn og unge inn i rettssystemet. Kriminialitet blant barn og unge. Del 1. 65s. 2003/26 A. Akselsen, S. Lien og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Pensjoner. Grunn og hjelpestønader. 1992-2001. 113s.
- 2003/14 U. Haslund: Straffereaksjoner mot unge. Kriminialitet blant barn og unge. Del 2. 59s. 2003/27 E. Eng Eikebak og R. Johannessen: Forventningsindikator - konsumprisene. November-mai 2003. 17s.
- 2003/15 J. Bergh: Ungdommer i norske fengsler. Kriminialitet blant barn og unge. Del 3. 19s. 2003/28 A. K. Mevik: Usikkerhet i konjunkturbarometeret. 50s.
- 2003/16 I. Kvalstad: SEDA - Sentrale data fra allmennlegetjenesten. Teknisk dokumentasjon. 136s. 2003/29 A. Finstad og K. Rypdal: Bruk av helse- og miljøfaglige produkter i hisholdningene - et forprosjekt. 33s.
- 2003/17 K.I. Bøe og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Statsansatte. 1992-2000. 28s. 2003/30 T. Jørgensen: Dokumentasjon av prosjektet "Overgang utdanning-arbeid". Årgangene 1999-2000. 54s.
- 2003/18 C. Nordseth og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Inntekt og formue, 1992-2000. 42s. 2003/31 Å. Cappelen og L.S. Stambøl: Virkninger av å fjerne regionale forskjeller i arbeidsgiveravgiften og noen mulige mottiltak. 35s.
- 2003/19 A. Rolland (red.): Borger- og brukerundersøkelser i en modernisert offentlig sektor. 112s. 2003/32 A. Rognan: Forprosjekt om studenters levekår. 31s.
- 2003/20 A-K.Brændvang, E. Evensen, P. Løkkevik og H. Sande Olsen: